
*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om åtgärder för
att förhindra en
ökad utförsäkring
från arbetslöshets-
kassorna*

1982/83:45

Torsdagen den 9 december fm.

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 1 innevarande månad.

2 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:37

Anf. 1 Industriministern THAGE PETERSON:

Herr talman! Interpellation 1982/83:37 av Paul Lestander, daterad den 18 november 1982, om sysselsättningen i järnmalmsorterna kommer att besvaras den 17 januari 1983. Arbetet med statliga sysselsättningsåtgärder för malmfältskommunerna pågår för fullt i regeringskansliet. Interpellationen berör flera departements och flera statsråds ansvarsområden, varför det senare kommer att avgöras vilket statsråd som den 17 januari skall besvara interpellationen.

3 § Svar på frågorna 1982/83:124 och 136 om åtgärder för att förhindra en ökad utförsäkring från arbetslöshetskassorna

Anf. 2 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Sten-Ove Sundström och Oswald Söderqvist har frågat mig vilka åtgärder regeringen är beredd att vidta för att förhindra en ökad utförsäkring från arbetslöshetskassorna.

Utförsäkringen från de erkända arbetslöshetskassorna har ökat oroväckande under de senaste åren. Från olika håll har framförts krav på att detta problem skall lösas genom att ersättningsperioderna förlängs. Enligt min mening är detta en kortsiktig lösning, som innebär att man bara skjuter problemet framför sig. Jag menar att man i stället måste möta de allt längre arbetslöshetstiderna med en ökad satsning på platsförmedling och andra arbetsmarknadspolitiska åtgärder, såsom beredskapsarbete och arbetsmark-

Torsdagen den
9 december 1982

*Om åtgärder för
att förhindra en
ökad utförsäkring
från arbetslöshets-
kassorna*

nadsutbildning. Dessa åtgärder måste sättas in i ett så tidigt skede att en utförsäkring inte blir aktuell.

Arbetsmarknadsstyrelsen har också under innevarande höst, i sina riktlinjer för länsarbetsnämndernas verksamhet, föreskrivit intensifierade arbetsförmedlingsinsatser för att hejda utvecklingen mot allt längre arbetslöshetstider. Således skall nu en särskild uppföljningsinsats göras efter sex månaders arbetslöshet. För ungdomar under 25 år skall uppföljningen göras efter fyra månader.

Regeringen kommer naturligtvis att även i fortsättningen noga följa utvecklingen av utförsäkringen från arbetslöshetskassorna.

Anf. 3 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på frågan.

Bakgrunden till denna fråga är att antalet utförsäkrade från A-kassorna nu ökar mycket snabbt. Enligt A-kassornas samorganisation beräknas närmare 15 000 personer vara utförsäkrade vid årsskiftet. Mest drabbade i absoluta tal är Norrbotten, Värmland, Malmö och Göteborg.

Efter en utförsäkring återstår för många människor endast att söka socialhjälp. Även om det är en samhällelig rättighet, upplever många arbetslösa det som oerhört genant att utsättas för den prövning som det innebär att söka socialhjälp. Påföljden blir att de drabbades ekonomi i många fall raseras.

Regeringens satsning på beredskapsarbeten och AMS beslut att vid dessa ge förtur för långtidsarbetslösa kan bromsa upp denna utförsäkring, men antalet ökar nu så snabbt att många ändå riskerar att falla igenom det skyddsnät som arbetslöshetsförsäkringen utgör.

Jag är överens med statsrådet om att man inte kan lösa dessa problem genom att förlänga ersättningsperioderna utan att man måste möta problemen med ökade satsningar på bl. a. beredskapsarbeten och arbetsmarknadsutbildning. Arbetsmarknadsministern avslutar sitt svar med att säga: "Regeringen kommer naturligtvis att även i fortsättningen noga följa utvecklingen av utförsäkringen från arbetslöshetskassorna." Jag tolkar detta så, att det, om det skulle bli nödvändigt, kommer ytterligare satsningar på beredskapsarbeten och liknande för att möta en eventuellt snabbt ökande utförsäkring.

Anf. 4 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret på min fråga.

Jag är naturligtvis helt överens med henne om att det bästa är att inte ha någon arbetslöshet och att det alltid blir fråga om kortsiktiga åtgärder. Men problemet är nu akut. Föregående frågeställare nämnde att det kommer att finnas ungefär 15 000 utförsäkrade innan detta år är slut. Vi kanske redan har uppnått det talet – vi känner ju inte till den aktuella statistiken. Till detta måste vi också lägga de ungdomar som utförsäkras från KAS, som kanske är uppemot 10 000.

Siffror är som sagt ganska meningslösa och är välkända för alla, men det oroande är att antalet utförsäkrade ökar så kraftigt. Om vi ser på statistiken för första halvåret i år som Arbetslöshetskassornas samorganisation har tagit fram, som nämndes tidigare, finner vi att det blivit nära nog en fördubbling jämfört med första halvåret 1981.

Vad som är ännu allvarligare är vilka som drabbas. Det är framför allt grupperna under 55 år och i stor omfattning ungdomar födda på 1960-talet som nyss gått ut på arbetsmarknaden. Det är också kvinnor. De fack som berörs är Statsanställdas förbund, SKAF, dvs. Svenska kommunalarbetareförbundet och Handels. Medlemmarna där arbetar inom typiska kvinnoområden. Men också i industriförbunden, vilket redovisades i Metallarbetaren helt nyligen, har man fått 3 000 utförsäkrade. Man räknar med att det kanske blir uppemot 10 000 som faller ifrån innan detta år är slut.

Situationen är akut den närmaste framtiden. Det finns ytterligare några siffror jag vill nämna. Vid halvårsskiftet i år hade 33 000 personer passerat 200-dagarsgränsen. Många av dem har alltså redan nu fallit ut. 75 000 hade passerat 100-dagarsgränsen, och många av dem kommer alltså att falla ut fram till den 1 juli 1983. Jag tycker att man måste titta litet grand också på dem som hotas och dem som har utförsäkrats. Därför är det litet för kortfattat att bara säga att man i första hand skall försöka möta detta med åtgärder av olika slag, som det sägs i frågesvaret, för det kommer inte att räcka till.

Jag skulle vilja ställa frågan till arbetsmarknadsministern om det är helt omöjligt att tänka sig en förlängning. Det har nyligen fattats beslut i finska riksdagen om detta, där man har förlängt från 450 till 500 dagar inom treårsperioden. I Danmark har man som bekant ett helt annat system, som är mycket mera långtgående. I detta akuta läge vill jag fråga om arbetsmarknadsministern anser att det är helt uteslutet att tänka sig en förändring av systemet, eftersom situationen är akut och det är tiotusentals som faller ut under de närmaste månaderna och det närmaste året.

Anf. 5 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Får jag som svar på Oswald Söderqvists direkta fråga säga att jag inte har haft några funderingar på en förlängning. Precis som jag säger i svaret, tycker jag att det skulle vara en mycket dålig lösning på detta problem. Dessutom är det faktiskt så att man inte löser de akuta problemen med en förlängning av arbetslöshetskassornas ersättning; därför att detta rör sig om ett försäkringssystem, och det är en ganska omfattande byråkratisk procedur innan man kan ändra ett sådant system.

Om det hade varit så att riksdagen under våren 1982 hade följt förslag från bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen, hade läget inte behövt vara så allvarligt som det nu är när det gäller utförsäkringen. Man borde ha satt in ökade arbetsmarknadspolitiska insatser tidigare – då hade vi inte varit i detta läge. Nu har vi ändå genom de åtgärder som har gjorts under hösten kunnat få en väldigt snabb ökning av de arbetsmarknadspolitiska insatserna och kunnat bromsa upp denna utveckling. Men jag håller med både Sten-Ove Sundström

*Om åtgärder för
att förhindra en
ökad utförsäkring
från arbetslöshets-
kassorna*

Torsdagen den
9 december 1982

*Om åtgärder för
att förhindra en
ökad utförsäkring
från arbetslöshets-
kassorna*

och Oswald Söderqvist om att det här är ett allvarligt problem. De ekonomiska svårigheter som drabbar de enskilda är mycket omfattande. Därför är det, som jag har sagt, mycket angeläget att vi följer utvecklingen väldigt noga.

De beslut som har fattats av arbetsmarknadsstyrelsen om särskilda insatser för de här grupperna har fattats så nyligen att vi inte har sett verkningarna av dem i praktiken. Vi kan alltså inte riktigt bedöma om de räcker till eller om det krävs ytterligare åtgärder. Jag menar att det är angeläget att följa utvecklingen, men jag tror alltså inte att vi löser problemen vare sig akut eller på sikt genom en förlängning av arbetslöshetsersättningstiderna.

Anf. 6 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det är alldeles klart att man inte kan lösa problemen snabbt genom sådana beslut som fattats. Men situationen kommer inte att vara särdeles mycket bättre nästa höst, när vi kanske återigen samlas i riksdagen för att debattera sådana här frågor.

Jag håller med arbetsmarknadsministern om att det förhållandet att beslut som borde ha fattats i våras inte fattades naturligtvis har gjort situationen värre. Men med samma fog kan då sägas att om man inte fattar beslut nu, så kanske vi står här om ett år och säger: Varför fattade vi inte beslut om att förändra försäkringssystemet?

Vi kan inte räkna med någon sådan förbättring att problemen kommer att lösas; det känner vi alla till. Därför tycker jag att det är synd att man inte vill överväga att ta itu med den fråga som jag har aktualiserat.

De åtgärder som arbetsmarknadsministern talar om riktar sig inte mot dem som närmast är hotade – vid halvårsskiftet i år gällde det 33 000 personer med 200 dagar och 75 000 med 100 dagar. För dem som blir utförsäkrade återstår socialhjälpn eller eventuellt att de kan komma in i arbetsvårdssystemet.

Jag tycker alltså att man borde överväga en förändring av försäkringssystemet. Annars står vi kanske här om ett år och säger att det var synd att vi inte fattade beslut som hade kunnat förbättra situationen.

Anf. 7 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror i likhet med arbetsmarknadsministern att man inte löser de här problemen genom att förlänga ersättningsperioden, utan att man i stället bara rullar dem framför sig.

Låt mig sedan säga att om de åtgärder som nu har satts in inte skulle räcka till, exempelvis i ett län som Norrbotten, finns det objekt för beredskapsarbeten som snabbt kan sättas i gång. Det gäller bl. a. ombyggnad av skolor. Det kan vara värdefullt att ha detta i bakfickan, om det skulle behöva sättas in ytterligare åtgärder för att klara utförsäkrade.

Anf. 8 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Herr talman! Jag tror att Oswald Söderqvist litet grand har missuppfattat vilka grupper specialinsatserna från arbetsmarknadsverket riktar sig till, för det är just dessa grupper han talar om.

Låt mig sedan säga att det inte är så att vi inte gör någonting nu under hösten. Vi har faktiskt fattat beslut om att lägga förslag på riksdagens bord om att nu i höst avsätta lika mycket pengar för en ökning av beredskapsarbetena som den summa regeringen föreslog i budgetpropositionen i våras. Det belopp vi nu lägger på är alltså lika stort som det som ursprungligen anvisades. Därför har vi också kunnat få en ökning av insatserna.

Jag vill alltså hoppas och tro att vi i Sverige skall kunna lösa de här problemen genom att följa den traditionella svenska linjen, arbetslinjen, och inte försöka lösa problemen genom att ge människor kontant stöd.

Anf. 9 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! I den huvudfrågan är det naturligtvis ingen oenighet alls, utan det är självklart att alla strävar efter att få en arbetsmarknad som kan ge folk deras försörjning. Jag är också medveten om att regeringen har vidtagit åtgärder i höst som kommer att förbättra läget, men jag är rädd för att det inte är tillräckligt.

Nästa höst kanske vi på nytt står där, med mycket värre problem, och fortfarande säger man att man inte kan förlänga försäkringstiden, därför att det är en byråkratisk apparat som tar lång tid. Därför tycker jag att regeringen borde överväga ett sådant beslut, även om den principiellt är motståndare mot sådant. Det innebär inte att man viker sig för de krafter som gör att folk sparkas ut i arbetslöshet.

Jag vill åter hänvisa till den finska riksdagen, som just har tagit ett sådant beslut och förlängt försäkringstiden – säkert emot principerna för arbetsmarknadens organisationer, fackföreningar och andra – från 450 till 500 dagar inom en treårsperiod. Jag tror att det kan bli nödvändigt också för den svenska regeringen att göra detta, även om man inte tycker att det är någon lösning på problemet.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på fråga 1982/83:137 om administrativa förenklningar och besparingar inom högskolan

Anf. 10 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Runc Rydén har frågat mig när åtgärder rörande förenklningar och besparingar inom högskolans administration och organisation kan emottas.

Jag vill först klargöra att den departementspromemoria frågeställaren talar om inte existerar i någon annan form än utkastets. Den kom således inte att fullföljas under den föregående regeringen. Därav följer att någon formell remiss inte har gått ut. Däremot sände den förra departementsledningen utkastet till ett antal personer inom högskolan för att få synpunkter på innehållet.

Enligt min uppfattning finns ett behov av att fullfölja det arbete som

Torsdagen den
9 december 1982

*Om administrativa
förenklingar och
besparingar inom
högskolan*

uppdrogs till uppföljningskommittén och som togs upp i regeringskansliet sedan kommitténs arbete avstannat. Det rör bl. a. en översyn av högskolans institutionella organisation, såsom sammansättningen av och arbetsuppgifter för styrelser och nämnder. Viss översyn av studicorganisationen och budgetsystemet för högskolan förefaller det också nödvändigt att göra. Detta arbete bör enligt min mening i första hand utföras inom regeringskansliet, bl. a. på grundval av det material som tagits fram inom uppföljningskommittén. Det kommer att påbörjas omedelbart efter det att årets budgetarbete har avslutats. Min avsikt är att en departementspromemoria i dessa frågor skall arbetas fram under våren och efter remissbehandling läggas till grund för förslag till riksdagen under nästa riksmöte.

När det gäller rationaliseringsverksamhet i övrigt inom högskolan avser jag att återkomma i 1983 års budgetproposition.

Anf. 11 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utbildningsministern Lena Hjelm-Wallén för svaret.

I det ekonomiskt kärva läge som vi lever i, med bl. a. växande budgetunderskott, är det viktigt att statens verksamhet på alla områden – därmed även på den högre utbildningens område – sker på ett så effektivt och bra sätt som möjligt. Det innebär att högskolan kontinuerligt måste se över sin verksamhet för att den skall uppfylla detta mål. Högskolan kan inte ställa sig utanför samhället i övrigt i dessa avseenden.

Det ökande kravet på minskade utgifter i statens verksamhet leder därför till krav på besparingar och förenklingar inom högskolan. Detta är och kommer att vara en nödvändighet, oberoende av om man tycker att högskolans organisation är bra eller ej. Nu tycker jag emellertid att den i sig är så omfattande och svåröverskådlig att den säkert kan göras avsevärt enklare, och därmed lättöverskådligare, och säkerligen också effektivare.

Vi moderater har ju hela tiden varit kritiska mot högskolereformen. Vi vill bl. a. slopa regionstyrelserna och rent allmänt sett förenkla byråkratin för att därigenom få relativt sett mer resurser över till det som är högskolans egentliga mål: att undervisa och forska. Detta leder enligt vår uppfattning till en ökad effektivitet inom högskolan, men framför allt till en ökad kvalitet.

Eftersom situationen nu upplevs som allvarlig av många på högskolan så brådskar det. Vi har, tycker jag, utrett den här frågan tillräckligt, och nu är det dags för handling.

Förslag finns till förenklingar och besparingar i tillräcklig omfattning. Det är därför med ett beklagande som jag konstaterar att utbildningsministern inte är beredd att nu genomföra några av de förslag som diskuterades i uppföljningskommittén och som har framförts i nämnda departementspromemoria. Där finns det många fina och användbara förslag. Även om remissvaren i och för sig inte är officiella, eller formella, är de säkerligen ändå till stor nytta.

Om den socialdemokratiska regeringen fortsätter arbetet, vilket i sig är

positivt, undrar jag varför utbildningsministern Lena Hjelm-Wallén har valt att göra det inom regeringskansliet i stället för att låta uppföljningskommittén, som har en parlamentarisk förankring, slutföra sitt arbete. Hade det inte varit bra med en bred parlamentarisk bas i ett arbete på administrativa förenklingar och besparingar inom högskolan? Någon tidsvinst gör ju regeringen inte med den valda vägen.

Anf. 12 Utbildningsministern LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Uppföljningskommittén har inte denna regering lagt ned, utan den sprack av sig själv. Därför är det säkert bättre att någon annan övertar dess arbete. Jag är förvissad om att vi vinner tid genom att, som jag sade, behandla vissa frågor i budgetpropositionen redan i januari 1983 och sedan resten av frågorna i samband med en departementsöversyn och en departementspromemoria.

Anf. 13 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag hoppas att utredningsarbetet kommer att bedrivas så fort som utbildningsministern Lena Hjelm-Wallén här säger. Det är absolut nödvändigt att det blir en förenklad och effektivare administration inom högskolan, att regionstyrelserna plockas bort, att linjeorganisationen minskas och att det blir ett förenklat anslagssystem. Kan vi få det här till budgetarbetet 1983 är det bra. Men det hade varit ännu bättre om det hade kunnat ske omedelbart. Förutsättningarna härför har funnits.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på fråga 1982/83:131 om stämpelavgiften för vapenlicens

Anf. 14 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Arne Andersson i Ljung har frågat justitieministern om han är beredd att lämna en redogörelse för de faktiska kostnader som är förenade med ett vapenlicensärende och om justitieministern anser att stämpelavgiften kan bli så hög att den inverkar menligt på utbytesbenägenheten när det gäller åldriga eller eljest slitna vapen.

Arbetet inom regeringskansliet är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

De expeditionsavgifter som tas ut för olika tillstånd och beslut är i princip bestämda med hänsyn till de kostnader som handläggningen av ärendena orsakar. Kostnaderna måste av praktiska skäl beräknas schablonmässigt. Detta gäller även vapenlicensärenden. Avgifterna i dessa ärenden varierar mellan 60 och 290 kr.

I en proposition hösten 1980 (prop. 1980/81:20) lämnades en redogörelse för de sammanlagda kostnader som vapenärendena beräknades orsaka. Av redogörelsen framgår bl. a. att ärendena medför en arbetsbelastning för

Torsdagen den
9 december 1982

*Om stämpelavgif-
ten för vapenlicens*

polisväsendet som motsvarar ungefär 170 årsarbetskrafter till en kostnad av 25–30 milj. kr. per år.

Dessutom kräver vapenärendena en stor arbetsinsats för länsstyrelserna. I samma redogörelse beräknades antalet olika vapenärenden per år till ca 110 000, vilket innebär att bara polisväsendets kostnader uppgick till 227–272 kr. per ärende. Dessa uppgifter visar enligt min mening att avgifterna i vapenlicensärenden inte är för höga.

Jag tror inte heller att expeditonsavgifterna i vapenärenden är så höga att de märkbart påverkar benägenheten att byta ut gamla vapen.

Anf. 15 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka ekonomi- och budgetministern för svaret på min fråga. Det gagnar väl föga att erinra om att stämpelavgiften fram till 1965 var så pass ringa som 2 kr. Att avgiften vid den tidpunkten förmodligen inte var särskilt anpassad till kostnaderna för ett sådant licensärendes handläggning är rätt klart. Däremot är det mot den bakgrunden ganska lätt att förstå att de som söker vapenlicens anser att den nuvarande nivån på 290 kr. ter sig oskälig. Det är väl inte heller någon hemlighet att man befarat ytterligare höjningar. Och den inte alltför detaljerade redogörelse som lämnats här belyser måhända att man redan nu tar ut en avgift som jämfört med statsmaktens faktiska kostnad för ett sådant ärende ligger vid den övre gränsen.

Jag är naturligtvis mycket glad över redogörelsen. Men den ger verkligen inte stöd för funderingen om att ytterligare höja avgiften. Men jag har en annan uppfattning än Kjell-Olof Feldt, som tror att benägenheten att byta olämpliga jaktvapen, dåliga tävlingsvapen eller vad det nu kan vara fråga om, inte påverkas av en så pass hög kostnad som det rör sig om. Jag tycker nog att detta är den mer allvarliga delen av saken.

Det är inte så – i varje fall inte i jägarkretsar – att man byter vapen därför att det är skojigt att ha ett finare eller nyare vapen, utan man byter i de allra flesta fall av det skälet att man vill ha ett säkrare vapen. Och skulle vi komma till den situationen att enbart stämpelavgiften ter sig avskräckande, tycker jag att vi har motverkat de syften som det ändå är fråga om.

Jag måste konstatera att huvuddelen av de vapenärenden som det gäller måste vara av tämligen rutinartad karaktär. Av de 110 000 vapenlicensärenden som handläggs årligen måste det vara ett utomordentligt litet antal – kanske en enda procent – som kräver en närmare granskning beträffande den sökandes lämplighet att inneha vapen eller utöka sin vapenarsenal med ett bättre eller mer högklassigt vapen. Med andra ord: Huvuddelen av ärendena måste vara sådan att man handlägger ett betydande antal ärenden i timmen. En undersökning av detta kan ge en viss fingervisning om att handläggningen av rutinärenden sker på sådant sätt att kostnaden av det skälet skulle kunna vara mycket lägre.

Jag ber återigen att få tacka för svaret, men jag uttrycker den bestämda uppfattningen, som landets jägare och sportskyttar har, att en ytterligare

höjning kan komma att få de konsekvenser som jag har försökt att något belysa.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 45

Torsdagen den
9 december 1982

*Om översyn av
bostadsanvisnings-
lagen*

6 § Svar på fråga 1982/83:133 om översyn av bostadsanvisningslagen

Anf. 16 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Tore Claeson har frågat mig om regeringen planerar att göra någon översyn av bostadsanvisningslagen i syfte att bl. a. få till stånd en snabbare tillämpning av lagen.

Regeringen har nyligen beslutat om direktiv för en översyn av bostadspolitiken. Enligt direktiven skall kommittén överväga bl. a. vilka åtgärder som krävs för att kommunerna skall kunna förmedla ett tillräckligt antal lägenheter. Därvid skall kommunernas erfarenheter av bostadsanvisningslagen (1980:94) studeras.

Regeringen har f. n. inte planer på några ytterligare åtgärder i fråga om bostadsanvisningslagen.

Anf. 17 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga, men jag måste dess värre konstatera att det inte kan göra någon människa glad. Möjligen kan de fastighetsägarintressen som på allt sätt motarbetar lagens tillämpning och de som sysslar med svart lägenhetshandel känna sig tillfredsställda över att det inte finns några planer på ytterligare åtgärder förrän den kommitté som skall arbeta bl. a. med de här frågorna kan tänkas lägga fram ett förslag. Sådana förslag – om det blir några – lär det inte bli möjligt att omsätta i praktiken förrän tidigast den 1 januari 1984. Jag anser detta vara helt otillfredsställande mot bakgrund av hur förhållandena nu är. Ett antal större kommuner i landet har som bekant fattat beslut om tillämpning av bostadsanvisningslagen, men f. n. är det såvitt jag vet bara en kommun, Degerfors kommun, som kan tillämpa den, beroende på att fastighetsägarna maximalt har utnyttjat och utnyttjar de möjligheter som finns att i två instanser överklaga beslut från kommunernas sida.

Lagens största betydelse ligger i och för sig i att den finns och att den kan tillämpas. Men fastighetsägarna vill ju genom s. k. frivillig överenskommelse av begränsad omfattning få kommunerna att avstå från att tillämpa den. Den möjligheten har förelegat länge. Under 30–40 års tid har många försök gjorts att få Fastighetsägareförbundet, föreningar och enskilda fastighetsägare att gå med på överenskommelser, men man har bara i undantagsfall lyckats. Jag menar att bostadsförmedlingen skall vara obligatorisk, dvs. att alla lediga lägenheter skall anmälas dit, och fastighetsägaren skall vara skyldig att ta emot de hyresgäster som anvisas. En rättvis fördelning av bostäder

Torsdagen den
9 december 1982

*Om översyn av
bostadsanvisnings-
lagen*

förutsätter en bostadsförmedling i samhällets regi och ingår som ett viktigt led i en social bostadspolitik.

Om fastighetsägarna skulle vara så villiga att lämna alla lediga lägenheter och kommunerna så villiga att godta anvisade hyresgäster som man vill gesken av, riskerar man ju inte att drabbas av lagen, och då borde man logiskt sett inte motsätta sig dess tillämpning. De s. k. frivilliga överenskommelserna ger dessutom inte på samma sätt som lagen möjligheter till sanktioner och tvång, när fastighetsägarna vägrar att acceptera anvisad hyresgäst. De här överenskommelserna har blivit ett hinder för att man skall kunna bedriva en bra bostadsförmedling.

Jag vill därför upprepa frågan, om bostadsministern ändå inte skulle kunna tänka sig att före den tid förslag kan förväntas från utredningen ta något initiativ i syfte att möjliggöra en tidigare tillämpning av lagen efter beslut av vederbörande kommunal myndighet, dvs. kommunstyrelsen.

Anf. 18 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Tore Claeson sade att svaret inte var mycket att glädja sig åt. Jag vet inte vilka anspråk Tore Claeson har när det gäller glädjeämnen, men han har frågat mig om jag planerar att göra en översyn av bostadsanvisningslagen, och jag har svarat honom att genom de direktiv som regeringen fastställde för någon vecka sedan har en utredning fått i uppgift att se över denna lag. Vad begär Tore Claeson mera för att han skall känna sig glad? Han har ju fått ett positivt svar på sin frågeställning.

Jag delar Tore Claesons uppfattning att bostadsanvisningslagen behöver ses över. Vi behöver utvärdera de erfarenheter som har gjorts av lagen. Vi måste se om det är lagens karaktär och utformning som gör att så få kommuner har utnyttjat den, även om både Tore Claeson och jag vet att lagen har spelat en mycket stor roll för att få till stånd frivilliga överenskommelser.

Jag vill också hänvisa Tore Claeson till att det genom bostadsfinansieringsförordningen finns mycket lättillgängliga medel för att åstadkomma att i varje fall statligt belånade lägenheter ställs till bostadsförmedlingens förfogande. I 64, 65 och 66 §§ regleras det förhållandet. Kommunerna saknar alltså inte helt instrument, om de vill agera på det här området.

Men jag är som sagt helt överens med Tore Claeson om att vi bör se över bostadsanvisningslagen. Det blir en uppgift för den utredning vi har tillsatt. Vill det sig väl, kommer kanske Tore Claeson själv att delta i den översynen och får alla möjligheter att påverka arbetet, så att det går tillräckligt fort.

Anf. 19 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! När jag sade att det inte var mycket att glädja sig åt i svaret var det naturligtvis mot bakgrund av att jag faktiskt hade räknat med att något skulle göras tidigare. Vi har ju redan nu erfarenheter som man mycket lätt kan kolla upp exempelvis hos Kommunförbundet. Efter den undersökning som man har gjort i de större orterna i landet, hos Hyresgästernas riksförbund och hos olika bostadsförmedlingar i landet står det helt klart att

*Om översyn av
bostadsanvisnings-
lagen*

lagen i sin nuvarande utformning utgör en broms och en spärr för att vi skall kunna få en bättre fördelning av de bostäder som finns.

Jag är helt medveten om de möjligheter som bostadsfinansieringsbestämmelserna i 64, 65 och 66 §§ ger i och för sig. Men som också bostadsministern vet – jag returnerar nu det här med kunskaper – har dessa vissa brister och har inte visat sig vara heltäckande då det gäller möjligheterna för kommunerna att få de hyresgäster som anvisas statligt belånade bostäder accepterade. Dessa bostäder är förenade med sådana villkor att de skall förmedlas via kommunen. Också här finns en brist. Det finns inte heller i det sammanhanget några sanktionsåtgärder att ta till mot fastighetsägare som vill fortsätta att välja och vraka bland hyresgästerna, med utgångspunkt i vad för sorts hyresgäster det för deras del är ekonomiskt mest lönsamt att acceptera.

Min besvikelse gäller alltså att bostadsministern inte uttalade att man i avvaktan på utredningens resultat ändå skulle vara beredd att föreslå vissa förändringar.

Anf. 20 Bostadsministern HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Det är inte dåligt att i en fråga där man är överens kunna åstadkomma en så ordentlig diskussion!

Jag har sagt i anledning av Tore Claesons fråga att en översyn av bostadsanvisningslagen skall ske. Jag hänvisar till direktiven, där det står klart uttalat: Om bostadsområdena skall få en allsidig befolkningssammansättning samtidigt som lägenheterna förmedlas till hushållen efter behov, är det nödvändigt att kommunerna har starkt inflytande över bostädernas fördelning i kommunerna. Kommittén bör studera kommunernas erfarenheter av bl. a. bostadsanvisningslagen och överväga ytterligare åtgärder som kan vara nödvändiga för att kommunerna skall få tillgång till de lägenheter som behövs för att uppnå önskvärd variation i hushållssammansättningen inom olika områden.

Nu säger Tore Claeson att lagen inte rimligtvis kan börja tillämpas förrän den 1 januari 1984. Jag delar hans uppfattning. Men det är ingen avskräckande lång tid, när vi står inför årsskiftet 1982-1983.

Det är en komplicerad och besvärlig fråga som Tore Claeson hänvisar till. Det finns inte något heltäckande system. Nej, det finns inte det. Men det är ett komplicerat område, som Tore Claeson vet lika väl som jag. Det är fråga om å ena sidan att skapa rättssäkerhet och å andra sidan att förverkliga våra ambitioner.

Det är ju inte heller korrekt att det inte finns några tvångsmedel. I bostadsfinansieringsförordningen finns det visst tvångsmedel. Om det visar sig att man tillämpar bestämmelserna i 64, 65 och 66 §§ och vederbörande fastighetsägare tredskas, kan det vara grund för att säga upp lånet. Bestämmelserna har emellertid inte tillämpats. Jag tror att vi båda två kunde önska att kommunerna i större utsträckning än vad de nu gör tillämpar de bestämmelser som redan finns.

Torsdagen den
9 december 1982

*Om domänkon-
cernens hus-
affärer, m. m.*

I sak förstår jag inte annat än att Tore Claeson och jag är överens. Jag hoppas att han kan känna sig gladare nu när vi kan konstatera detta.

Anf. 21 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag har inte tvivlat på att bostadsministern och jag är överens när det gäller de principiella uppfattningarna. Jag vill bara erinra om att bostadsanvisningslagen nu har funnits i två och ett halvt år. Det har visat sig att man hittills bara i en kommun har kunnat tillämpa den på grund av att lagens utformning är sådan att den ger möjlighet att sabotera tillämpningen av lagen. Bestämmelserna är alltför generösa då det gäller fastighetsäga-re.

Jag menar att det må vara nog med två och ett halvt år. Det borde ändå vara möjligt att gå in och göra sådana förändringar som skulle öka möjligheterna att få lagen att träda i tillämpning, eller omvänt ge en möjlighet att förhindra att fastighetsägarintressen kan sabotera tillämpning-en på det sätt som skett.

Aftonbladet hade i går en artikel om detta problem utifrån Stockholms horisont. "Lagen som blev en fars", lydde en rubrik. Om sanningen skall fram, är det tyvärr så. Det är nödvändigt, menar jag, att göra en förändring i bostadsanvisningslagen nu snarast, alldeles bortsett från de utredningar som kommer.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Svar på frågorna 1982/83:143 och 151 om domänkoncernens husaffärer, m. m.

Anf. 22 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Margaretha af Ugglas har med hänvisning till vissa husaffärer som bedrivs av dotterdotterföretag till domänverket frågat mig:

1. Har skattepengar kommit till användning i de transaktioner som gjorts?

2. Drar statsrådet några principiella slutsatser av det inträffade beträffande affärsverks lämplighet att driva affärer i dotterdotterbolagsform?

Sven Henricsson har frågat:

1. Har regeringen för avsikt att verkställa en opartisk utredning av domänkoncernens husaffärer?

2. Hur ser regeringen på förhållandet att statlig verksamhet i bolagsform enligt gällande instruktion är undantagen JO:s, JK:s och riksdagsrevisorernas granskningsmöjlighet?

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Efter vad jag förstär avser frågeställarna de husaffärer som Domänföretaget AB med dotterbolaget Domän Housing AB bedriver i Italien.

Frågan om skattepengar uppfattar jag så att Margaretha af Ugglas vill veta om den verksamhet som tas upp i frågan har finansierats genom anslag från

staten eller på annat sätt genom statliga medel. Domänverket förvaltar aktierna i Domänföretagen AB. Bolaget har bildats genom kapitaltillskott från verket. Detta har skett efter medgivande från regeringen i enlighet med principer som har godtagits av riksdagen. Domänföretagen har i sin tur med medel, som uppkommit i den egna verksamheten, bildat eller förvärvat olika dotterbolag, bland dem Domän Housing AB. Några statliga anslag har inte lämnats till verksamheterna.

Man kan enligt min mening inte dra några principiella slutsatser av det inträffade, utan frågan om lämplig organisation av de affärsverksamheter som verken bedriver får bedömas från fall till fall. Jag vill i sammanhanget framhålla att det många gånger är lämpligt att avskilja viss affärsverksamhet till för ändamålet bildad juridisk person, främst aktiebolag. Detta gäller i synnerhet när det från bl. a. ansvars- och redovisningssynpunkt framstår som angeläget att olika verksamheter avgränsas från varandra. När sådana synpunkter gör sig särskilt starkt gällande kan det vara lämpligt och från affärsmässig synpunkt riktigt att aktiebolag – statliga såväl som privata – bildar dotterbolag.

Att ett företag – statligt eller privatägt – drivs i aktiebolagsform innebär bl. a. att aktiebolagslagens regler om kontroll och insyn blir tillämpliga. Enligt min mening föreligger det inte anledning att ha ett särskilt system i detta avseende för statliga bolag.

När det slutligen gäller behovet av särskild utredning pågår som bekant redan två utredningar av det inträffade, JK:s granskning av domänverkets agerande och den särskilda polisutredningen. Enligt min mening är det därför inte behövligt med någon ytterligare utredning.

Anf. 23 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på mina frågor. Min första fråga var direkt knuten till ett uttalande av industriministern i Svenska Dagbladet. Han sade att svenska skattepengar inte får förbrukas på det sätt som domänverket gjort. Jag tycker det var ett klokt uttalande.

Min andra fråga är långt viktigare. Insynsfrågorna i statlig affärsverksamhet har kommit att aktualiseras på ett ganska dramatiskt sätt i den här affären, och det illustreras bl. a. genom att en berörd befattningshavare har avgått från sin position som VD i domänföretagen men kvarstår som överdirektör i domänverket. De egendomliga affärerna har varit knutna icke till domänverket utan till domänföretagen, som visserligen till 100 % ägs av domänverket, men ändå har en helt annan status än verket självt. Statliga verk är underkastade offentlighetsprincipen, och deras handlingar är offentliga och öppna för insyn av svenska medborgare. Verken står också under justitieombudsmannens och justitiekanslerns granskande ögon. Så är icke fallet när det gäller aktiebolag. Deras verksamhet regleras i aktiebolagslagen.

Den fråga som jag menar aktualiseras här är naturligtvis om denna konstruktion skall få vara ett hinder för kontroll av att dessa bolag i allmänhetens tjänst arbetar på ett sätt som stämmer med uppdragsgivarnas

Torsdagen den
9 december 1982

*Om domänkon-
cernens hus-
affärer, m. m.*

intentioner. Jag tycker att statsrådets svar på denna punkt är en smula förvånande. Statsrådet vill inte dra några principiella slutsatser av det inträffade. Men det är ju faktiskt redan så – och jag ser på näst sista stycket i statsrådets svar – att riksdagen tycker att det bör vara en särskild ordning när det gäller insyn i och kontroll av statliga aktiebolag. Som exempel kan nämnas ordningen att alla ledamöter i denna kammare har möjlighet att bevista statliga bolags bolagsstämmor. Detta är en särskild ordning för insyn i statliga bolag.

Det är också så att regeringen har beslutat om nya administrativa rutiner när det gäller revision av affärsverken. Jag är litet förvånad över att statsrådet inte alls berör denna punkt. Det förutsätts t. ex. att RRV skall få biträde från styrelse och verkställande direktör i de helägda dotterbolagen – jag förutsätter att det gäller i de helägda dotterdotterbolagen också. En viktig förutsättning för att detta skall kunna ske är införande av en regel i dotterbolagens bolagsordningar om att RRV skall få en sådan insyn. Jag hoppas att statsrådet inte avser att motsätta sig att en sådan regel införs.

Slutligen vill jag säga att även riksdagens revisorer, i en promemoria daterad 1982, begärt att få möjlighet att få granska också affärsverkens dotterdotterbolag.

Anf. 24 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret men är inte nöjd.

Inslaget av spekulation och svarta affärer blir allt påtagligare i svensk ekonomi. Gränsen mellan vanlig affärsverksamhet och vad vi brukar kalla ruffel och båg blir allt suddigare. Vi har sedan gammalt vant oss vid att statlig verksamhet är ganska seriös och pragmatisk.

Samtidigt som med tiden en ökning skett av den statsägda verksamheten inom industrin och offentliga tjänster har också de gamla verksamheterna allt oftare ersatts med bolagsformen.

Staberna i företagen strävar tydligt efter att försöka likna den privata sektorn. Man har dess former och arbetsstil som mönster. Bolagsformen blir allt vanligare – det finns nu över 1 000 statliga bolag. Inte sällan är det fråga om en salig blandning av privat och offentligt kapital.

Men den statliga tillsyn och granskning som vi som politiker gärna vill ha via riksdagens revisorer är förbjuden vad gäller bolagen och stiftelserna. Statlig verksamhet kan alltså undgå riksdagens granskning och kontroll genom att ändra verksamhetsform. Denna ordning är inte bra. Lagstiftningen behöver ses över och anpassas till dagens förändrade situation.

Det blir allt vanligare med oegentligheter i statliga verk. Den senaste blandekonomiska härvan är inte televerkets utan domänverkets. I härvan finns alla ingredienser: de brottsliga agenterna som står maffian nära, utpressning, mutor, de snabbt rullande miljonerna som inte leder till ett enda säljavslut, direktörer på blixtresor i charterplan – måhända betalda med utpressarpengar –, direktörer som avgår och direktörer som inte avgår.

Hela denna struliga härva, som för resten anses vara toppen på ett isberg, anser regeringen inte behöver särskilt utredas. Man hänvisar till en

polisutredning. Men den handlar om ett åtal mot en inblandad som har gjort sig skyldig till affärsbrott. Generaldirektören i domänverket har förklarat att han själv skall utreda frågan. Det hela är förbluffande. I stället för att själv avgå skall generaldirektören, som är högste chef och ansvarig för verksamheten, själv etablera sig som utredare.

Jag är inte nöjd med svaret.

Anf. 25 Statsrådet ROINE CARLSSON:

Herr talman! Till Margaretha af Ugglas vill jag säga följande.

Riksrevisionsverket, som har revisionsansvaret för all statlig verksamhet under regeringen, svarar för att revision utförs även för affärsverken. Riksrevisionsverket fungerar som en extern revisor och skall sålunda intyga att balans- och resultaträkningar är korrekta. Till sin hjälp har riksrevisionsverket auktoriserade revisorer. Eftersom allt fler affärsverk nu har dotterbolag, har riksrevisionsverket begärt att få revidera också dessa trots att de ligger utanför dess område. Olika lösningar har nåtts på det problemet. Bl. a. har inom domänverket en auktoriserad revisor från riksrevisionsverket insyn vid revisionen i Domänföretagen AB.

Om man generellt skulle tillåta att riksrevisionsverket reviderade affärsverkens dotterbolag och offentliggjorde vad man funnit vid revisionen, skulle man få helt andra regler för dessa företag än för andra. Aktiebolagslagen bör gälla lika för alla bolag.

Till Sven Henricsson vill jag säga följande.

Närvarorätt för riksdagsmän vid statliga aktiebolags bolagsstämmor infördes för två år sedan. Möjligheten att närvara har ännu inte utnyttjats i någon större utsträckning.

Anf. 26 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker givetvis att den här ordningen med riksdagsmäns möjligheter att närvara vid bolagsstämmor är alldeles utmärkt. Det blir emellertid vissa tidsmässiga svårigheter för riksdagsmän att närvara vid bolagsstämmorna i de tusentals statliga bolag som växer upp som svampar ur jorden. Jag har själv deltagit i Statsföretags bolagsstämmor och upplevt hur lätt det är att få upplysande och inträngande svar på de frågor som ställs under en sådan övning.

Jag tror att det är helt nödvändigt – också inför det ointresse som statsrådet visar för de principiella frågeställningarna – att riksdagen återkommer i den här frågan, och att riksdagen helt enkelt beaktar bl. a. vad riksrevisorerna har skrivit i en rapport som är ganska färsk.

Jag tycker även att det är nödvändigt att vi får tillfälle att se över RRV:s möjligheter, som inte – det var tydligen statsrådet också inne på – tycks bli så omfattande som RRV självt vill.

Anf. 27 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag ser inget märkligt i att man skulle ha bestämda regler som även skiljer sig från den privata sektorns – t. v. i varje fall – så länge det gäller

Torsdagen den
9 december 1982

*Om viss försöks-
verksamhet med
kiropraktorer*

den statliga sektorns verksamhet. Det är ändå fråga om ett allmänägt företag, och då finns det anledning att också på ett helt annat sätt redovisa för allmänheten – för skattebetalarna – hur det ligger till.

Vidare vill jag säga: Är det verkligen meningen att generaldirektören själv skall utreda den här trassliga härvan? Jag fick ingen kommentar till detta, som jag tycker är olämpligt ur rättssäkerhetssynpunkt och ur opartiskhetens synpunkt. Han visade själv upp ett förvånat ansikte när den här skandalen avslöjades i första omgången, men har senare visat sig vara starkt involverad i hela denna transaktion i Italien. Jag tycker att statsrådet här borde säga ifrån att personer som är ansvariga för verksamheten inte skall göra någon utredning.

Överläggningen var härmed avslutad.

8 § Svar på fråga 1982/83:141 om viss försöksverksamhet med kiropraktorer

Anf. 28 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Mona Saint Cyr har frågat mig om den av regeringen beslutade försöksverksamheten med kiropraktorer inom offentlig sjukvård syftar till legitimation av Doctors of Chiropractic och personer med motsvarande utbildning – förutsatt att försöksverksamheten faller väl ut – eller om projektet enbart syftar till att föra in själva behandlingstekniken i svensk sjukvård.

Med anledning av medicinalansvarskommitténs betänkande (Ds S 1979:2) Kiropraktorer m. fl. uppdrog regeringen den 6 mars 1980 åt socialstyrelsen att i samråd med bl. a. Landstingsförbundet utarbeta en projektplan för en försöksverksamhet med kiropraktorer inom offentlig sjukvård. Styrelsen överlämnade under våren 1981 ett förslag till en sådan projektplan. Regeringen har därefter beviljat medel för en försöksverksamhet i huvudsak enligt de riktlinjer som socialstyrelsen föreslagit.

Försöksverksamheten kommer att starta med en pilotstudie vid sjukhuset i Karlstad. Därefter kommer försöksverksamhet att bedrivas i full skala även vid sjukhusen i Halmstad och Helsingborg samt vid Huddinge sjukhus och Karolinska sjukhuset. Vid samtliga sjukhus kommer försöken att pågå under sex månader.

Syftet med försöksverksamheten är bl. a. att undersöka om det finns ett medicinskt värde i de behandlingsmetoder som används av kiropraktorer och vilka förutsättningar som finns för ett samarbete mellan kiropraktorer och den etablerade sjukvården. De erfarenheter och synpunkter som kommer fram under försöksverksamheten får avgöra vilka åtgärder som därefter skall vidtas, bl. a. om legitimation bör införas för Doctors of Chiropractic.

Anf. 29 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Min fråga har framställts av främst tre skäl.

För det första är det första gången som Svenska kiropraktorsällskapet har rönt intresse från svenska myndigheters sida för en dialog. Detta intresse har nu resulterat i ett beslut om en undersökning av vilka effekter som kiropraktisk behandling har på människor med rygg- och nackbesvär.

För det andra har det gått sex år sedan riksdagen biföll socialutskottets förslag i frågan. Många människor i vårt land som har positiva erfarenheter av kiropraktik ser med förväntan fram emot det resultat som det utlovade försöket kan tänkas utmyнна i. Intrycket av förarbetet är emellertid förvirrande och behöver klargöras. Har det skett några förändringar beträffande avsikterna med försöket?

För det tredje är nu försöksverksamheten nära förestående. Den skall börja direkt efter nyår. Är man trots de här sex åren redo för pilotstudien i Karlstad? Har man ett trovärdigt underlag? Blir det en betryggande och vetenskaplig undersökning?

Socialutskottet uttalade i sitt betänkande SoU 1976/77:9 att en "seriöst utövad kiropraktisk verksamhet måste därför anses utgöra en resurs". Utskottet sade också att det är "motiverat att utredningen även överväger frågan om hur" – alltså ej huruvida – "kiropraktiker med examen som Doctor of Chiropractic" – det är bara dem jag talar om – "eller motsvarande examen lämpligen skulle kunna inordnas bland de olika kategorier yrkesutövare som finns inom sjukvården".

Det är mot bakgrunden förvirrande att i Landstingets tidskrift läsa uttalanden av den inom socialstyrelsen ansvarige för försöksverksamheten: ". . . det intressanta blir att få fram vad som orsakar en positiv effekt" och vidare "om det positiva är något som inte finns i den reguljära vården, så är det önskvärt att föra in den kunskapen till sjukgymnaster och arbetsterapeuter m. fl."

Detta uttalande tarvar en förklaring. Delar statsrådet inställningen, att man rent av skall "stjäla" ett yrkeskunnande från en yrkesgrupp för att föra över det på andra redan legitimerade yrkesgrupper som har en helt annan och annorlunda utbildning och kompetens? Hur skall det i så fall gå till? Skall man då plussa på dessa gruppers utbildning med ett antal år? De här kunskaperna är ingenting man lär sig på någon weekendkurs. Är inte avsikten med försöket att utröna möjligheten till en legitimering av Doctors of Chiropractic?

Anf. 30 Statsrådet GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag sade i slutet av mitt svar vad syftet med den här försöksverksamheten är. Det gäller att undersöka om det finns ett medicinskt värde i de här behandlingsmetoderna, och jag vill i dag inte ge mig in på någon närmare diskussion om detta innan resultaten av den här försöksverksamheten föreligger.

Det är precis som Mona Saint Cyr säger att försöksverksamheten när det gäller pilotstudien vid sjukhuset i Karlstad kommer att starta strax efter

Torsdagen den
9 december 1982

*Meddelande om
interpellationssvar*

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

årsskiftet. Längre fram på året kommer den andra verksamheten att träda i kraft.

Jag är alltså inte beredd att ge mig in på någon diskussion förrän vi har resultaten av den här försöksverksamheten.

Anf. 31 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! I sex år har man haft den här legitimeringen i Schweiz, och man kan där studera hur det har utfallit. Man har lyckats mycket väl och har positiva erfarenheter. Utbildningen finns det möjlighet att studera i USA.

Det är egentligen uppläggningsen av försöket som jag undrar över och som har föranlett min fråga, eftersom den bl. a. innebär att ortopederna och kiropraktorn arbetar på olika villkor. Ortopeden, som har legitimation, arbetar med de medel som legitimationen medger, medan kiropraktorn, som saknar legitimation, arbetar utan de medel som hans utbildning förutsätter, dvs. utan diagnostiska hjälpmedel. Jag undrar om det kan vara en rättvisande uppläggningsen. Är det inte så att man vill jämföra yrkeskunnandet och behandlingseffekterna hos båda de här kategorierna mot bakgrund av just deras resp. utbildningar? Är det här en jämförande studie med handikapp?

Överläggningen var härmed avslutad.

9 § Meddelande om svar på interpellation 1982/83:39

Anf. 32 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningen 6 kap. 1 § får jag meddela att jag på grund av utlandsresa ej kommer att besvara interpellationen av Pär Granstedt om regeringens ställningstaganden i vissa utrikespolitiska frågor inom den angivna tiden fyra veckor. Jag har för avsikt att besvara interpellationen tisdagen den 18 januari kl. 13.

10 § Svar på frågorna 1982/83:142 och 160 om arbetskraften vid SIDA-stödda projekt

Anf. 33 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Margaretha af Ugglas har återgivit cirkulerande rykten att tvångskommenderad arbetskraft används vid SIDA-understödda projekt i Laos och vid Bai Bang-projektet och ställer nu frågan vilka uppgifter jag har om detta samt om jag anser att denna frågeställning har betydelse för utformningen av svensk biståndspolitik.

Rune Ångström har frågat mig vilka metoder som faktiskt används vid rekryteringen av arbetskraft till pappersbruket i Bai Bang samt om jag avser

beakta rekryteringsmetoder och andra likartade verksamhetsfrågor i den svenska biståndspolitik.

Jag besvarar dessa frågor i ett sammanhang.

Vietnam är ett av världens fattigaste länder med en betydande arbetslöshet och ett ytterst svårt försörjningsläge, särskilt i norr. Bai Bang-projektet skapar arbete och utkomstmöjligheter i glesbygdsområden i Vietnam och ger sysselsättning åt många främst från Röda Flodens delta.

Den vietnamesiska staten, som har en centralplanerad ekonomi, söker fördela landets ekonomiska och personella resurser på ett sätt som syftar till att höja levnadsstandarden för folkflertalet. Rekryteringen till Bai Bang-projektet följer vietnamesisk lag och praxis från övriga statliga arbetsplatser. Att begära avsked är möjligt men är i praktiken beroende av tillgång på ett annat arbete. Vid avvikelse dras givetvis förmåner in, men såvitt bekant företas inga övriga sanktioner. Löner och förmåner vid Bai Bang-projektet tillsammans ligger högre än på andra offentliga arbetsplatser.

Rekryteringen till projektet går till så att tjänstemän från berörda myndigheter besöker områden i deltat och tar kontakt med potentiell arbetskraft. Vanligtvis vänder man sig till unga män och kvinnor som inte har familj. Den vietnamesiska arbetskraften vid projektet uppför bostäder för eget behov och bidrar till sitt kosthåll genom egen odling.

Dessa människors rörelsefrihet är densamma som för andra i Vietnam – dvs. de rör sig fritt inom provinsen men måste ha myndigheternas tillstånd att korsa provinsgränsen.

Sverige har vid flera tillfällen framhållit att Bai Bang-projektets genomförande i hög grad är beroende av att den vietnamesiska personalen vid projektet lever och arbetar under så goda förhållanden som möjligt. Således erhåller arbetarna vid Bai Bang sedan 1980 via svenska biståndsmedel tilläggskost i form av ris och köttkonserver. Detsamma gäller sedan början av 1982 för arbetarna i skogsområdena. Vidare utnyttjas biståndsmedel för att förbättra bostadsstandarden för personalen.

Beträffande frågorna rörande utformningen av den svenska biståndspolitik vill jag framhålla att samarbetet med utvecklingsländerna skall utformas så att ekonomisk och social utveckling främjas enligt de biståndspolitiska målsättningarna. Vid Bai Bang produceras nu välbehövligt papper för skolor m. m. Projektet ger betydande sysselsättningseffekter. Även om detta är huvudmålet för projektet så är det givetvis angeläget att den inhemska personalen vid projektet har goda arbets- och levnadsförhållanden. Sverige har också verkat i denna riktning.

De rykten som frågeställarna återgivit om att det skulle förekomma tvångsrekryterad arbetskraft vid Bai Bang-projektet innefattar uppgifter som inte kunnat styrkas och föranleder därför ingen ytterligare kommentar från min sida utöver vad jag nu framhållit.

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Torsdagen den
9 december 1982

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Anf. 34 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka utrikesministern för svaret på frågan. Som jag läser svaret är det inte något svar på de frågor som har ställts i Sverige efter statsrådet Carlssons häpnadsväckande uttalande i Hanoi om att en eventuell tvångsrekrytering av arbetskraft till SIDA-stödda projekt är en intern vietnamesisk angelägenhet. Jag kan naturligtvis inte vietnamesisk lag, som det hänvisas till i svaret. Jag är därför tacksam om utrikesministern kan förklara det hela för mig. Innebär utrikesministerns svar här i kammaren att tvångsrekrytering förekommer eller inte? Jag har faktiskt inte kunnat utläsa ett klart svar på den frågan.

Har utrikesministern föranstaltat om en utredning i ärendet? Vilken information har de vietnamesiska myndigheterna lämnat på de förfrågningar som jag utgår från att man har riktat till dem? Avser regeringen – och det är en central fråga – att ingå nya avtal med Vietnam utan att förhållandena i Bai Bang har retts ut på ett klart och tydligt sätt? Jag vill fortsätta frågeställandet. Jag vill göra det därför att detta ärende har väckt så stor uppmärksamhet i Sverige – jag tror också utomlands – och därför att det är principiellt viktigt.

Ansvariga personer har i svensk press levererat många häpnadsväckande uttalanden som påbröd på Roine Carlssons uttalande – nu senast statsministern. Han gjorde en jämförelse med bränslekommissionens verksamhet under andra världskriget. Visserligen kan man säga att Vietnam befinner sig i krig, eftersom landet har ockuperat Kampuchea, men jämförelsen är väl ändå en smula halsbrytande.

Är det rimligt, herr utrikesminister, att Sverige betalar hundratals miljoner kronor till biståndsprojekt, om tvångsarbete ingår? Jag vill erinra kammaren om att det är andra gången som denna fråga nu väcks i Sverige. Tidigare gällde det Laos. Hur ser regeringen på tvångsarbete i svenska biståndsprojekt? Det är på tiden att vi får ett svar på den frågan. Sverige brukar i internationella sammanhang arbeta mot tvångsarbete, verka för att tvångsarbete icke skall förekomma. Det är en nödvändighet att vi nu får klara besked om utrikesministerns och den svenska regeringens inställning till dessa frågor.

Anf. 35 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret.

Också jag är besviken på att utrikesministern inte har besvarat de konkreta frågorna klart och tydligt. De frågor som vi absolut inte har fått något svar på är om det skall göras någon utredning beträffande denna rekrytering av skogsarbetare och vilken policy som den svenska regeringen har i sådana här ärenden.

Jag återger vad biträdande industriministern sade i Hanoi beträffande rekryteringen av skogsarbetare till Bai Bang-projektet: Det är en intern fråga för vietnameserna hur arbetskraften till Bai Bang-projektet rekryteras. Detta uttalande utgör en mycket viktig del av bakgrunden till de frågor som Margaretha af Ugglas och jag har ställt till utrikesministern. Det kan väl

anses fastslaget att biträdande industriministern har fällt detta yttrande.

Beträffande rekryteringen av skogsarbetarna har det vid en presskonferens som SIDA anordnade i Bai Bang sagts att skogsarbetare mobiliserades från kustområdena till detta skogsprojekt. Uttrycket "mobiliserades" gick det inte att få någon klar uttydning av vid denna presskonferens. Men det framgick i alla fall att dessa skogsarbetare – det rör sig om väldigt många: ca 10 000 kvinnor och män jobbar i detta område – fick besöka sina familjer endast en gång om året, att deras mathållning var mycket dålig och att motivationen för arbete med skogsfällningen också var mycket svag. Jag undrar om detta är ett sätt att rekrytera arbetskraft till ett svenskt biståndsprojekt som utrikesministern finner riktigt och som bör passera utan någon som helst reaktion från svensk sida. Just den sociala utvecklingen är en av hörnstenarna i den svenska biståndsdoktrinen, och därför tycker jag att ett svenskt statsråd, därtill med facklig bakgrund, inte bör kunna hävda att det är en intern angelägenhet för vietnameserna hur de rekryterar arbetskraften. Jag får kanske ett förtydligande när det gäller dessa frågeställningar.

Nr 45

Torsdagen den
9 december 1982

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Anf. 36 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Här återger nu de två frågeställarna rykten som cirkulerar men vilkas ursprung är helt oklart. De begär sedan ett besked från svenska regeringen om hur det i verkligheten förhåller sig. Det hade varit bättre om man hade visat vad man styrker sina påståenden med i stället för att i dessa termer tala om tvångsarbete, i stället för att framkasta själva anklagelsen och sedan begära en reaktion från vår sida.

Nu vill jag emellertid beträffande detta projekt säga att det är fråga om ett av Sydostasiens största industriprojekt, kanske det största som någonsin satts i gång. Det fungerar, och det har gett en enorm höjning av yrkeskunskap och träning i industriellt arbete och rationell planering över huvud taget.

Alternativet för de vietnameser som arbetar där torde vara att i bästa fall söka klara existensminimum genom risodling, att gå arbetslös i staden eller på landet eller, om man har tur, vara engagerad i någon hopplöst föråldrad hantverks- eller industriverksamhet. Det troligaste alternativet är antagligen arbetslöshet.

I Bai Bang och detta skogsområde får den anställda vietnamesen förutom den normala lönen som ett vanligt jobb ger också chansen att utbilda sig vid vad som definitivt måste vara en av Asiens mest avancerade yrkesskolor, som därtill för ovanlighetens skull är inriktad på omedelbar praktisk tillämpning.

Därför vill jag säga att man måste ange vad det är för form av tvångsarbete man syftar på. Det finns ingenting styrkt i de påståenden som gjorts.

Vad slutligen gäller den jämförelse som har förekommit i svenska massmedia, vill jag hävda att om vi t. ex., som har sagts, skulle låta flickor vara tvungna att arbeta i socialtjänst eller liknande, skulle det också vara ett tvångsarbete. Sådana förslag har lagts fram i många fall här i Sverige, men de har med skäl tillbakavisats.

Torsdagen den
9 december 1982

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Anf. 37 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker att debatten börjar ta en allvarlig vändning efter utrikesministerns senaste inlägg. Är det så att utrikesministern vill ursäktas ofrihet och tvång med fattigdom, så är det något mycket allvarligt att höra från en svensk utrikesministers sida. Jag hoppas att det inte är det Lennart Bodström avser. Det finns faktiskt också en mycket allvarlig mening i detta svar, som jag senare skall fästa kammarens uppmärksamhet på.

Jag tycker att det vore nyttigt att bara få citera en tidningsnotis om vad Anders Thunborg har sagt i FN för en tid sedan, när det var debatt om mänskliga rättigheter. Jag tycker att det passar mycket bra just nu, efter att ha lyssnat till utrikesministern:

”Att skydda individen mot förtryck och maktmissbruk är det grundläggande målet för mänskliga rättigheter. framhöll ambassadör Anders Thunborg ---

Ofta hörs argumentet att sådana brott varit motiverade av hot mot den inre säkerheten och av behov att komma till rätta med politiskt oliktankande.

Om man accepterar sådana argument lämnar man dörren öppen för dubbelmoral, konstaterade Thunborg.”

Jag tycker nu att till de argumenten kan läggas behovet av att fälla bambu, avsaknaden av alternativa arbetsmöjligheter och fattigdom. Ingenting sådant motiverar, utrikesministern, brott mot mänskliga rättigheter, tvångsrekrytering och förtryck. Jag väntar mig ett klarläggande på den punkten.

Sedan gäller ju frågan, herr utrikesminister: Vad har regeringen gjort med anledning av dessa rykten, som utrikesministern föredrar att med sådan emfas kalla uppgifter i massmedia för?

Anf. 38 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Fortfarande är det en central fråga: Tar utrikesministern avstånd från statsrådet Carlssons yttrande, att det är en intern vietnamesisk angelägenhet hur man rekryterar arbetskraft till biståndsprojekt? Det är en konkret fråga.

Utrikesministern talar om rykten. Svenska journalister har besökt området. SIDA har haft en presskonferens i frågan, där man har använt uttrycket att arbetskraften har mobiliserats. Sedan har man också konstaterat att vad som ligger i ordet mobilisering väl var litet flytande, men det var fråga om att människorna flyttades till ett område, var tvungna att vara där och arbeta, fick besöka sina familjer endast en gång per år, att förhållandena för arbetarna i det här fallet var mycket dåliga och att motivationen till arbete också var mycket dålig.

Föranleder inte sådana uppgifter, om man sedan kallar dem rykten eller inte, att svenska regeringen undersöker om de här uppgivna förhållandena verkligen stämmer?

Mot bakgrund av hur svenska regeringen tidigare har agerat då det gäller FN-organet ILO, som har 150 medlemmar och där man har inte mindre än 158 konventioner just på det här området, tycker jag att det är väldigt viktigt

att vi så att säga sopar rent framför vår egen dörr. Och det gäller faktiskt också ett biståndsprojekt som Bai Bang.

Nr 45

Torsdagen den
9 december 1982

Anf. 39 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag har inte gjort annat än att i all anspråkslöshet kräva av dem som ställer dessa frågor att de inte skall påstå att det är ett tvångsarbete utan att de lägger fram någon form av bevis för detta. Jag har redovisat hur rekryteringen av arbetskraften går till, genom att man från de sydliga överbefolkade delarna försöker värva människor till det här aktuella området.

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Det går inte att påstå att mitt svar har inneburit att tvångsarbete skulle motiveras med fattigdom och att det skulle kunna vara på något sätt försvarligt.

Anders Thunborg talade i Förenta nationerna på den svenska regeringens vägnar. Talet uttrycker precis den uppfattning som vi har. Det är alldeles felaktigt att säga att vi skulle vara inställda på att acceptera tvångsarbete.

Vad statsrådet Carlsson har sagt innebär ingenting annat än att han utgår från att man följer vietnamesisk lag och att detta inte innebär tvångsarbete. Det har inte ankommit på honom att vid sitt besök i Vietnam inskrida i detta fall.

Anf. 40 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Frågeinstitutet i riksdagen är till för att vi skall kunna begära besked av ansvariga statsråd. Här föreligger ju uppgifter om att det förekommer tvångsarbete. Det naturliga är väl att utrikesministern i Sveriges regering tar reda på hur saken förhåller sig i själva verket och är beredd att redovisa detta för riksdagen. Ge oss klart besked: Hur är det? Det är ju bara det beskedet vi begär.

Vi önskar naturligtvis även andra viktiga besked. Hur ser t. ex. den svenska regeringen på tvångsarbete i samband med svenska biståndsprojekt? Inte ens på den frågan har Lennart Bodström kunnat lämna ett svar här i riksdagen i dag.

Har man tagit upp denna fråga med vietnamesiska myndigheter? Avser den svenska regeringen att ingå avtal med Vietnam om ytterligare hundratals miljoner utan att ha fått denna fråga klarlagd?

Anf. 41 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill än en gång fastslå att ett stort antal svenska journalister har besökt detta skogsområde – det heter Ham Yen. Deras rapporter har entydigt gått ut på att dessa skogsarbetare har tvångsrekryterats till projektet. Det har också – jag återkommer även till detta än en gång – på en presskonferens SIDA arrangerade i Bai Bang framkommit just de förhållanden som jag tidigare har beskrivit. Sedan är det en definitionsfråga om detta är en mobilisering av arbetskraft eller en tvångsrekrytering. Men jag tycker att det är ganska meningslöst att så att säga dissekera den definitionen särskilt noggrant.

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

Det viktiga är om detta är en typ av tvångsarbete enligt vad vi i Sverige lägger in i begreppet. Jag anser att med hänsyn till FN-stadgans deklaration om de mänskliga rättigheterna, som vi har anslutit oss till, är detta en mycket viktig frågeställning – en av de större moraliska frågorna då det gäller vårt u-landsbistånd.

Anf. 42 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Margaretha af Ugglas säger att frågeinstitutet i riksdagen är avsett att ge sakliga svar på frågor. Lyckligtvis är det också så att det förs protokoll i kammaren. Det kommer för dem som tar del av denna debatt att bli möjligt att se vem som framfört de flesta sakliga påståendena – Margaretha af Ugglas i hennes beskyllningar eller jag i de svar som jag har givit.

Det finns ingenting annat än lösa uppgifter. Vi har försökt kontrollera dessa uppgifter, men vi har inte fått dem styrkta. Och utan att ha styrkta anklagelser finns det heller inget skäl att fälla en dom.

Det är alldeles klart vilken Sveriges inställning är till tvångsarbete. Vi har skrivit under ILO-konventionen om detta, och vi följer den. Vi påtalar också när det föreligger skäl att utgå från att tvångsarbete existerar. Vi skulle göra det även beträffande Vietnam, om vi hade några bevis för detta.

Men de besked som vi har fått från arbetsledningen, från projektledningen och från vår ambassad styrker inte de påståenden som talarna här i kammaren har gjort.

Anf. 43 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker det är mycket förvånande att det inte går att få besked i denna fråga. Det måste väl även gå att föra överläggningar med de vietnamesiska myndigheterna. Såvitt jag förstår måste sådana överläggningar ske, om det nu pågår förberedelser för nya avtal.

Vad saken handlar om är ju Sveriges näst största mottagarland för bistånd. Utrikesministern vet säkert att inräknat reservationerna står 700 milj. kr. till Vietnams förfogande under detta år.

Det är fråga om mycket pengar, och det gäller pengar till ett land som är en kommunistisk diktatur med hård censur och fångläger. Nu har en mycket allvarlig fråga väckts. Är det icke naturligt att Sveriges regering genom sin utrikesminister tar reda på hur saken förhåller sig? Jag måste ställa ytterligare en rak fråga till utrikesministern: Är utrikesministern beredd att förorda att Sverige ingår ett nytt avtal med Vietnam utan att först ha fått full klarhet i denna viktiga moraliska fråga?

Anf. 44 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag anser att det är utomordentligt viktigt att utrikesministern svarar på just frågan: Kommer utrikesministern att ta initiativ till att förhållandena i det aktuella skogsavverkningsområdet undersöks, och kommer utrikesministern att lämna ett besked om resultatet? Detta sagt med tanke på framtiden. Det är utomordentligt värdefullt att veta besked på den

punkten när vi skall gå till beslut då det gäller det fortsatta biståndet till Vietnam.

Sedan vill jag bara konstatera att utrikesministern inte har gett ett klart besked om han tar avstånd från statsrådet Carlssons konkreta uttalande att det är en intern angelägenhet för mottagarlandet att bestämma hur arbetskraften skall rekryteras i det här fallet. Det är klart felaktigt att karakterisera uppgifter av det slaget som enbart rykten. När en grupp svenska journalister – och jag anser att man kan säga att hederlighet och ansvar präglar den svenska journalistkåren – kommer med dessa uppgifter tycker jag att man inte skall avfärda dem som enbart rykten.

Anf. 45 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Margaretha af Ugglas inställning till biståndet i Vietnam är väl känd. Den omständigheten att detta land har stora ekonomiska problem som huvudsakligen är en följd av 30 års krig före 1975 och att man därför möter enorma svårigheter, är för Margaretha af Ugglas inget skäl till att vi skall stödja detta fattiga land.

Jag har framhållit i mitt svar att Sverige fortlöpande tar initiativ för att förbättra arbetsvillkoren i Vietnam. Det är också klart att vi kommer att granska beskyllningar om tvångsarbete. Men vi kommer, till skillnad från talare som varit uppe i denna debatt, inte att fälla en dom förrän anklagelserna är styrkta.

Anf. 46 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Ett förtryck får inte ersättas av ett annat. Att resonera som utrikesministern gör är faktiskt ett hån mot de människor som i dag utsätts för tvång och förtryck.

Fortfarande är följande frågor obesvarade: Handlar det om tvångsrekrytering eller inte, och på vilket sätt tänker utrikesministern föranstalta om dessa undersökningar? Det är nödvändigt att kammaren får ett svar på de frågorna.

Dessutom kvarstår min fråga: Är det utrikesministerns avsikt att ingå ett nytt avtal med Vietnam innan vi fått ett direkt och tillfredsställande klagörande i denna fråga? Jag tycker att det är mycket viktigt att kammaren får ett besked också i det avseendet.

Sedan är det faktiskt så, herr utrikesminister, att det svenska agerandet i det här sammanhanget, om inte utrikesministern är beredd att ta frågan på allvar, kan innebära att Sverige bryter mot sina internationella förpliktelser i många sammanhang.

Anf. 47 RUNE ÄNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vill först än en gång slå fast att den sociala utvecklingen i mottagarländerna är en av hörnstenarna i den svenska biståndspolitik, och jag tycker det är mycket viktigt att slå fast detta.

Sedan vill jag kort göra denna personliga deklARATION: Jag har understött den svenska biståndspolitik med själ och hjärta. Jag tycker att det är en av

Torsdagen den
9 december 1982

*Om arbetskraften
vid SIDA-stödda
projekt*

de viktigaste politiska frågorna att vi bidrar till att utjämna orättvisorna i världen. Men jag har också en annan utrikespolitisk hjärtefråga. Den handlar om att vi alltid skall kämpa mot förtryck, var det än uppträder i världen, och göra det efter måttet av vår förmåga.

I det här fallet kolliderar mitt intresse för u-landsbiståndet starkt med de uppgifter som kommer om att människor tvångsrekryteras till arbeten, lever avskilda från sina familjer under bedrövliga förhållanden och inte är motiverade för dessa arbeten.

Detta är allvarliga påpekanden, och det gäller djupt moraliska frågor.

Anf. 48 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Här säger fru af Ugglas att den mening som jag har uttryckt skulle innebära att ett förtryck får ersättas av ett annat. Men det har jag aldrig sagt. Och det finns ingen antydning om detta vare sig i det inlägg som jag haft här i kammaren eller det uttalande som Roine Carlsson har gjort i Bai Bang.

Jag har klargjort att vi vänder oss mot tvångsarbete. Jag har klargjort att vi arbetar för att förbättra villkoren för dem som är sysselsatta i detta område. Och vi undersöker frågan med de möjligheter som står oss till buds. Men vi tar inte en anklagelse för god förrän den har blivit styrkt. Och det tycker jag är väsentligt i en rättsstat, oavsett om man uttalar sig om förhållanden i sitt eget land eller i något annat.

Anf. 49 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Jag tycker att jag börjar märka en viss glidning i utrikesministerns attityd. Skall jag uppfatta det så att utrikesministern nu är beredd att ta denna frågeställning på allvar och ta upp frågan med de vietnamesiska myndigheterna och att utrikesministern inte tänker förorda att Sverige ingår nya avtal med Vietnam, innan denna fråga har blivit ordentligt klarlagd, så att vi med säkerhet vet att det rör sig om frivillig arbetskraft på rimliga villkor? Och tar utrikesministern därmed också avstånd från statsrådet Roine Carlssons uttalande i Hanoi?

Anf. 50 Utrikes- och handelsministern LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Det svar som jag har avgivit tillsammans med de repliker som här har förekommit gör fullkomligt klart vad som är regeringens inställning till tvångsarbete, var det än förekommer, och att vårt bistånd kommer att användas för att förbättra förhållandena och naturligtvis inte samverka med något tvångsarbete.

Mín eller regeringens inställning till detta har inte förändrats under denna debatt, utan den har varit ursprunglig och har återgetts korrekt i mitt svar inledningsvis.

Anf. 51 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Herr talman! Tyvärr delar jag inte utrikesministerns uppfattning att det efter denna debatt står klart för kammaren var utrikesministern och regeringen står i de här frågorna.

Därför måste jag upprepa mina frågor: Tänker utrikesministern avhålla sig från att förorda att något avtal med Vietnam ingås tills dessa frågeställningar har blivit ordentligt klarlagda? Tar utrikesministern avstånd från statsrådet Roine Carlssons uttalande i Hanoi? Och vilken är regeringens syn när det gäller tvångsrekryterad arbetskraft och svenska biståndsprojekt?

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Vissa författningsfrågor m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:9 om vissa författningsfrågor m. m.

Anf. 52 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! För riksdagens nya ledamöter bör det i dag föreliggande betänkandet från konstitutionsutskottet om i motioner aktualiserade författningsfrågor erbjuda god information om den debatt som under senare år har förts om dessa spörsmål. Vi som länge sysslat med denna del av riksdagsarbetet kan möjligen tycka att det mest rör sig om upprepningar. Det finns inte en enda primör i den grundlagsbukett med 14 inslag som utskottet härmed överräcker till kammaren.

Vi brukar här i landet gärna hävda att de politiska partierna har vinnlagt sig om att komma överens om demokratins spelregler. Ytligt sett ger KU:s betänkande knappast syn för sägen. Till betänkandet är ju knutna 15 reservationer och 5 särskilda yttranden.

Enligt den ordning som vi har bestämt oss för i syfte att inte ta för lång tid i anspråk kommer i debattens inledningsskede att beröras samtliga delar av betänkandet, utom den som rör kollektivanslutningen och frågan om vidgad rösträtt för invandrare. Från socialdemokratiskt håll behandlas dessa avsnitt senare av Kurt Ove Johansson och Kerstin Nilsson.

Efter det att vi senast debatterade ämnet här i kammaren har arbetsgruppen för grundlagsfrågor presenterat ett diskussionsunderlag som rör bl. a. några av de frågor vi har uppe i dagens debatt, nämligen den gemensamma valdagen, upplösninginstitutet och mandatperiodens längd.

Grundlagberedningen gick bet på att uppnå enighet om någon handlingslinje. Den borgerliga regering som 1981 fick betänkandet från kommittén för behandling konstaterade att det inte fanns förutsättningar för proposition före 1982 års val. I stället blev det överläggningar mellan företrädare för de fem riksdagspartierna. Därvid enade man sig om att fullfölja ansträngningarna att finna en tillfredsställande lösning på framför allt de av mig redan nämnda frågorna samt frågorna om proceduren vid regeringsbildning och

regeringens arbetsformer. De två senare spörsmålen finns inte med i här behandlade motioner.

Den 29 oktober i år meddelade vår nuvarande justitieminister Ove Rainer att den nya regeringen ämnar arbeta efter samma modell som den borgerliga för att om möjligt brygga över meningsmotsättningar. Medlemmarna i arbetsgruppen har redan sammanträtt en gång under den nye ordföranden, och fortsättning följer i början av februari.

Utskottets majoritet har tagit fasta på ambitionen hos partierna att genom en ny prövning skapa underlag för en författningspolitisk reform med första beslut under innevarande valperiod. Skall sådana förhandlingar ha utsikter att ge resultat, måste olika företrädare för partierna vara beredda att både ge och ta. Därför avvisar utskottet den folkpartimotion som begär förslag om införande av fyraåriga mandatperioder och om avskaffande av den gemensamma valdagen. Centermotionen, med Bertil Fiskesjö som första namn, tar upp flera av de frågor som skall diskuteras vidare i arbetsgruppen. Därför förordar en majoritet av socialdemokrater och moderater samt vpk-representanten i utskottet att motionen överlämnas till arbetsgruppen utan att någon ställning tas till inriktningen av det fortsatta beredningsarbetet.

Jag tycker att det är litet mycket begärt av folkpartiet och centern att de skall få diktera innebörden i en författningsöverenskommelse. Skulle riksdagen följa deras rekommendationer, kom överläggningarna i arbetsgruppen att starta från låsta positioner. Det vore olyckligt för fortsättningen.

Jag vill fråga: Kan vi då hitta några gemensamma nämnare? Låt mig uttrycka en försiktig optimism. Från socialdemokratisk sida har vi velat framhålla att erfarenheterna från 1970-talet talar för att en viktig synpunkt, som bör beaktas vid en reform av våra grundlagar, är intresset av att skapa handlingsdugliga regeringar.

Problemet erkänns även av de borgerliga, då de förenat sig med oss i avslag på kravet från vpk på slopande av spärregeln vid val till riksdagen – i varje fall den nuvarande spärregeln 4 %. Man kan även höra min företrädare som KU-ordförande, Bertil Fiskesjö, medge att det finns risker för det parlamentariska systemets funktionsduglighet, om vi får en alltför stor uppsplittring av riksdagen på många småpartier. Det finns länder där folk kan rösta in i riksdagen företrädare för ett tiotal partier. Men det är bara skenbart att detta ger möjlighet till ett allsidigt val mellan politiska budskap. Det brukar bli så att partierna efter valet låser in sig bakom slutna dörrar för att förhandla sig fram till ett nytt inför väljarna aldrig redovisat program.

Vi socialdemokrater är medvetna om att tiden inte är mogen för att i samband med en aktuell författningsreform driva frågan om en reformering av det proportionella valsättet. Men man bör på andra sätt pröva hur man lämpligen skall förstärka möjligheterna att bilda handlingsdugliga regeringar inom ramen för ett parlamentariskt demokratiskt system. I det sammanhanget har vi drivit kravet på skapande av ett fungerande upplösningsinstitut. I grundlagskommittén föreslog vi socialdemokrater att i den händelse att ett extra val hålls ett halvt år före den tid som är fastställd för nästa ordinarie val

skall detta val ställas in. Vi vill diskutera detta förslag vidare, och vi vill medverka till att åstadkomma bestämmelser som gör upplösningsinstitutet meningsfullt.

Våra ledamöter i grundlagskommittén diskuterade också i detta perspektiv frågorna om gemensam valdag och en fyraårig mandatperiod. Om den gemensamma valdagen skulle ifrågasättas, hette det i den socialdemokratiska reservationen, borde det ske från det angelägna i att få till stånd ett fungerande upplösningsinstitut. Även önskemålet om en längre mandatperiod för riksdagen och de kommunala beslutande församlingarna förutsatte en omprövning av den gemensamma valdagen.

Dessa ståndpunkter står vi fast vid. Vi har alltså inte alls slagit igen några dörrar inför samtal, där önskemål om ändringar från övriga partier kan ha andra bevekelsegrunder än våra. Ytterligare en sak vill jag peka på. Det var konstitutionsutskottet som i ett betänkande, som vi noggrant diskuterade, gav underlag för direktiven till grundlagskommittén. Därvid enades vi om att inte i detta sammanhang ta upp frågor om folkomröstningsinstitutet, frågan om vårval och frågan om personval, även om det kan finnas skäl att i senare sammanhang återkomma därtill. Jag yrkar avslag på de reservationer i vilka i dag krävs initiativ från riksdagen inom de områdena.

Under den allmänna motionstiden väckte vi socialdemokrater förslag om förkortning till sju månader av fristen i den s. k. tiomånadersregeln vid stiftande av grundlag. I en annan motion har vi hemställt att minimitiden vid vilandeförklaring av rättighetsbegränsande lagstiftning skall vara sju månader i stället för de tolv månader som nu gäller.

Vi har inte under utskottsbehandlingen vidhållit kravet på en omedelbar ändring. Även dessa frågor har den karaktären, att de bör behandlas i arbetsgruppen utan bindande direktiv. Regeringen bör verka för att en ändring av de nuvarande tidsfristerna kan genomföras i bred enighet, skriver ett enhälligt utskott.

Beträffande de kommunala valen uttalade utskottet vid 1980/81 års riksmöte att regeringen borde på nytt ta upp frågan med sikte på att förslag skall läggas till riksdagen före nästa val. Här har justitieministern aviserat en utredning. Det betyder att riksdagen inte i dag behöver göra något ställningstagande beträffande systemet vid val av kommunfullmäktige.

Vänsterpartiet kommunisterna har återkommit till utskottet, och därmed återfinns i reservationer från dem synpunkter på och förslag om statskicket och regleringen i grundlag av de demokratiska fri- och rättigheterna. Jag skall avslutningsvis något kommentera de frågorna.

Vpk återkommer alltså med förslaget om en ändring av statsform till republik, och i bilaga till betänkandet finns förslag till nödvändiga ändringar av regeringsformen. Utskottsmajoriteten yrkar avslag på förslaget under hänvisning till ställningstagandena i samband med tillkomsten av 1974 års regeringsform. Då rensades bort de sista rester som formellt kvarstod av en personlig kungamakt, och vi har under de senaste åren exempelvis upplevt hur riksdagens talman på ett utmärkt sätt har uppträtt i rollen som regeringsbildare. Det var en uppgift som kungen tidigare hade.

Torsdagen den.
9-december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Monarkens ställning är i dag rent representativ, och därför finns ingen anledning att just nu aktualisera det socialdemokratiska partikravet på republik. Skulle mot förmodan en renässans uppstå för en personlig kungamakt blev läget ett annat. Jag är säker att en folkmajoritet då vore beredd att övergå till nytt statskick, men i dag saknar frågan aktualitet.

Vänsterpartiet kommunisterna uppmanar i en motion riksdagen till vakthållning kring de medborgerliga fri- och rättigheterna. Det är riksdagens ansvar att vara på sin vakt mot tendenser till urholkning av dessa rättigheter, heter det i motionen. Jag vill hävda att riksdagen levt upp till detta ansvar. På s. 6-7 i vårt betänkande redovisas ett omfattande utrednings- och lagstiftningsarbete. Under min tid i utskottet och i den första fri- och rättighetsutredningen har jag haft tillfälle att medverka till en förstärkning av de medborgerliga fri- och rättigheterna. Jag tror därför inte att konstitutionsutskottet har gjort sig förtjänt av snubbor från kommunisterna i detta avseende.

Vi står också inför omfattande reformer inom yttrandefrihetslagstiftningen, där målet är att ge ett i princip lika starkt skydd åt andra offentliga uttrycksformer som sedan länge har tillerkänts det tryckta ordet.

Jag vill tillägga: Grundlagens rättighetsregler verkar inte endast på rättslig väg. De fyller också en viktig uppgift av psykologisk natur genom att mobilisera medborgaropinionen till försvar för rättigheterna. Ytterst är fri- och rättigheterna beroende av ett fast rotat demokratiskt medvetande hos medborgarna och en därur vuxen vaksamhet mot alla ansatser att förkväva de grundläggande friheterna.

Ytterligare en synpunkt på vänsterpartiet kommunisternas krav på tillsättande av en fempartiutredning; de har tidigare medverkat i fri- och rättighetsutredningar. Det starkaste skyddet för de medborgerliga fri- och rättigheterna ligger i det demokratiska systemet som sådant med fritt arbetande politiska partier, som slår vakt om de grundläggande politiska rättigheterna, med fria val byggda på allmän och lika rösträtt, med behandling i riksdagen av lagförslag och med en vidsträckt allmän debatt. Det förhåller sig i själva verket så att inte ens det starkaste grundlagsskydd för fri- och rättigheter hjälper om medborgarnas demokratiska medvetande sviktar. Att den viktigaste garantin för de grundläggande fri- och rättigheterna är demokratins förankring i folkopinionen bestyrks av att de vidsträckta fri- och rättigheter som i dag tillkommer de svenska medborgarna i betydande omfattning har vuxit fram utan stöd i grundlagen.

I en reservation begär vänsterpartiet kommunisterna, i anslutning till en motion av Jörn Svensson, att riksdagen skall hos regeringen begära utredning om och förslag till förbud mot s. k. lobbyföretag. Från socialdemokratisk sida nonchalerar vi inte påtryckare av den typ som verkningsfullt beskrevs i ett TV-program som motionären refererar till. Programmet belyste olustiga metoder för påverkan. Det vill jag gärna hävda också som min uppfattning. Men som vi skriver i utskottets betänkande: "I ett samhälle som det svenska, med dess tradition av en fri och öppen debatt," – massmediernas verksamhet med granskning av olika slags maktthavare spelar därvid en viktig roll – "bör

den risk som kan ligga i ett lobbyssystem så som det beskrivs i motionen inte överdrivas." Därför avstyrker vi motionen med dess krav på utredning och förslag till förbud.

Herr talman! Jag vill efter denna översiktliga och rapsodiska redogörelse för betänkandet yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 53 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! I konstitutionsutskottets betänkande nr 9 behandlas en lång rad författningspolitiska frågor. Det skulle vara frestande att kommentera alla de här ärendena, men jag skall avstå från detta. Orsaken är bl. a. att en arbetsgrupp under ledning av justitieministern, precis som konstitutionsutskottets ordförande Olle Svensson just har påpekat, just nu arbetar med att undersöka om möjligheter finns till en enighet mellan de politiska partierna om att reformera vår nuvarande författning på några mycket viktiga punkter.

I detta läge finns det all anledning att inte binda sig i detaljer. Det är självklart att den som eftersträvar ett konstruktivt resultat av arbetet i den här gruppen måste ge och ta. Inget parti kan diktera några absoluta villkor. Försök i den riktningen kan bara leda till att möjligheterna till en förändring – och jag vill säga för många av oss en efterlängtd förändring – blir starkt begränsade.

Mot denna bakgrund, herr talman, har vi från moderata samlingspartiets sida avstått från att i utskottets betänkande återupprepa och i detalj precisera våra ståndpunkter. För den som följt författningsdiskussionen under senare år torde våra strävanden i det här avseendet vara välbekanta.

Vi anser för det första att de nuvarande treåriga mandatperioderna är för korta. En förlängning till förslagsvis fyra år framstår som alltmör angelägen. Skälen till detta ligger i öppen dag – politiska majoriteter måste ges möjlighet till en rimlig långsiktplanering. Vikten av en sådan erkänner vi på samhällslivets alla områden. Det vore märkligt om inte behovet skulle vara minst lika stort i staten, i landstingen och i kommunerna. Erfarenheterna av de nuvarande treåriga mandatperioderna är inte särskilt positiva. Men en förlängning till fyra år utan förändring av den nuvarande gemensamma valdagen är knappast lämplig. Det torde vara unikt, i så fall, att under en så lång tidsperiod inte ge väljarna någon möjlighet att delta i något allmänt val. Andra länder har fyllnadsval, kommunala val vid olika tidpunkter i olika delar av landet etc.

Detta leder oss till att närmare se på frågan om den gemensamma valdagen. Erfarenheterna av den pekar tyvärr på att möjligheterna att driva kommunala valrörelser inte är överdrivet stora. Kommun- och landstingsfrågorna drunknar lätt i de rikspolitiska. Förvisso innebär också ett system med skilda valdagar att rikspolitiken slår igenom i kommunalvalen, men det torde ändå ske i avsevärt mindre utsträckning än vad som nu är fallet.

Det bör också understrykas att kommunerna i dag genom sin storlek har helt andra möjligheter att bära upp egna valrörelser än de hade innan kommunreformen var genomförd.

Moderata samlingspartiets ståndpunkt är alltså klar: Vi är beredda att medverka till en reform som ökar mandatperiodens längd och skiljer riks- och kommunalvalen åt.

Exakt hur detta skall ske behandlas alltså i den arbetsgrupp som jag just nämnde. Där diskuteras också frågan om upplösningsinstitutet, formerna för utseende av statsminister och vissa andra viktiga författningsfrågor. Med god kompromissvilja från berörda partiers sida finns det enligt min mening förutsättningar för att nå en lösning som innebär ett första beslut under innevarande mandatperiod. Men det finns knappast anledning att här i dag – under pågående utredningsarbete – låsa sig eller motionera olika konstitutionella käpphästar.

Utskottet har också behandlat frågan om ett ökat personvalsmoment i vårt valsystem. Från moderata samlingspartiets sida finns ett klart intresse av att få till stånd ett sådant. Exakt hur detta skall ske finns det inte någon given lösning på. Inslaget av personvalsmoment kan göras olika starkt. Vi anser att denna fråga bör utredas vidare i lämpligt sammanhang, och jag ber att få yrka bifall till reservation nr 13.

Vad gäller de kommunala valen blir det ibland dåligt med proportionaliteten. Exempel finns på kommuner där en borgerlig majoritet bland väljarna har blivit en socialistisk majoritet vid mandatfördelningen och vice versa. Det är angeläget att åstadkomma en ökad proportionalitet vid fördelning av fullmäktigemandat i kommuner som är indelade i valkretsar. Detta kan ske genom att man höjer minsta antalet mandat i en valkrets från 15 till exempelvis 20.

Men inte heller detta skulle ge full rättvisa – vi har förvisso kommuner som inte är valkretsindelade. En möjlighet är att också vid kommunfullmäktigevalen införa ett system med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat. Detta system har vi redan vid såväl riksdags- som landstingsval, och det är svårt att se varför vi inte skulle kunna diskutera en sådan ordning också i kommunerna. På lämpligt sätt bör denna fråga och andra frågor som hör samman med att åstadkomma en förbättrad proportionell representation i kommunerna utredas. Där kommer också frågan om olika spärregler in i bilden.

Herr talman! När det gäller de två huvudfrågor som jag inledningsvis nämnde, skilda valdagar och mandatperiodernas längd, är frågeställningarna väl kända och minst sagt ordentligt utredda. Här handlar det knappast om förnyade utredningar utan om politisk beslutsförmåga. Det återstår att se om de politiska partierna har denna handlingskraft. Med tanke på angelägenheten av en reform på de nämnda områdena finns det all anledning att hoppas att sådan handlingskraft finns och att den under innevarande mandatperiod på ett konkret sätt kan manifesteras i ett första beslut.

Anf. 54 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det förekommer inte sällan i den allmänna debatten att man ganska generellt klagar på den författning vi nu har som grund för vårt politiska system. Dessa klagomål skjuter enligt min mening ofta över målet

och inte så sällan vid sidan om. Ibland är det väl helt enkelt så att man förväxlar form och innehåll. Man tycker illa om ett och annat beslut som fattas, men det har ju ingenting med författningen att göra. Författningen skall ange de former i vilka demokratin utövas. Dessa former fylls sedan med innehåll genom beslut i sakfrågor.

Sanningen är väl att författningen i de flesta grundläggande avseenden visat sig fungera bra. Jag tror t. ex. inte att det är många som sörjer tvåkammerssystemet, och för de flesta har det riksproportionella valsystemet blivit en självklarhet – även om Olle Svensson och en och annan övrig socialdemokrat då och då brukar komma med förslag som syftar till att ge det största partiet, dvs. socialdemokraterna, överrepresentation. Om jag förstod Olle Svensson rätt i dag, så har han släppt dessa tankar, och det är ju bra. Också bottenpärren i valsystemet har visat sig vara väl avvägd, även om vpk kontinuerligt opponerat sig däremot. Jag har i tidigare debatter utförligt redovisat mina ståndpunkter i den här frågan, och jag skall inte upprepa dem. T. o. m. det på sin tid – och fortfarande då och då – så omdiskuterade systemet för regeringsskiftet har i praktiken inte lett till några större bekymmer. Regeringsskiftena har gått snabbt och smidigt.

Dessa och andra positiva ting är viktiga att hålla i minnet när man diskuterar förslag till förbättringar och förändringar. Inget författningssystem är dock fullkomligt. Det finns alltid utrymme för nya uppslag, och det är bra att diskussionen om författningen hålls levande.

Så har också skett. Sedan vi antog den nya grundlagen har vi haft många utredningar om författningsfrågor, och i konstitutionsutskottet har vi, som dagens betänkande visar, ständigt en ström av motioner som syftar till ändringar.

Från centern har vi härvidlag varit pådrivande. År efter år har från centern tagits upp viktiga författningsfrågor med utförligt motiverade förslag till ändringar. I en del fall har vi fått resonans från andra partier, i andra fall inte. Så är det även i år. Men också där det varit segt kan man stundom notera åtminstone opinionsmässiga fall framåt. Det gäller t. ex. frågan om skilda valdagar för riksdagsval och kommunalval och den därtill kopplade frågan om längre mandatperioder.

Den gemensamma valdagen tillhör onekligen det minst lyckade i vår nya författning. De som följt ärendet vet att det var fråga om ett slags utpressning från socialdemokraternas sida när den nuvarande ordningen infördes. Den gemensamma valdagen var det offer andra fick ge för att uppnå ett enkammersystem och ett riksproportionellt valsystem.

Motiveringarna för den gemensamma valdagen är och förblir dunkla, hur mycket man än grubblar över dem. Om man analyserar argumenten, så finner man att de är fulla av logiska kullerbyttor. Den viktigaste kullerbyttan är att man säger att eftersom riksdagens beslut är av stor betydelse för kommunerna så bör det finnas ett tekniskt samband mellan kommunalval och riksdagsval. Detta är i sak obegripligt.

Alla frågor som har betydelse för kommunerna men som avgörs i riksdagen – t. ex. momshöjningar och statsbidrag – är ju rikspolitiska frågor

Vissa författningsfrågor m. m.

av det skälet att de avgörs i riksdagen. T. o. m. själva kommunallagen beslutas ju av riksdagen och är således en rikspolitisk fråga. Det är riksdagen som bestämmer kommunernas kompetens och fastlägger de ramar inom vilka kommunerna kan agera. Allt detta skall naturligtvis väljarna ta ställning till i riksdagsvalen, eftersom det är i riksdagen dessa frågor avgörs. Men inom dessa ramar har kommunerna, som vi vet, många och viktiga frågor som de själva bestämmer över. Detta är de kommunalpolitiska frågorna. Det är dessa som väljarna skall ta ställning till i kommunalvalen.

Den logiska slutsatsen är att väljarna bör få en rejäl chans att bedöma rikspolitiska och kommunalpolitiska frågor var för sig. Så är det också i alla med Sverige jämförbara länder. Så är det inte här hos oss. Den gemensamma valdagen hindrar detta rätt effektivt. Det blir de rikspolitiska frågorna som tar över nästan helt och hållet, inte minst genom den massmediainriktning som valrörelserna numera fått. Sakfrågorna liksom kandidaterna i kommunal- och landstingsval kommer i skymundan, och partierna i kommunerna seglar upp och ner på ungefär samma sätt som partierna i riksdagsvalen. Någon egentlig prövning av kandidater och kommunala program blir det således inte.

Detta är naturligtvis till stor nackdel för den kommunala demokratin. Vill man ge kommunalpolitiken en rejäl chans, så måste valen arrangeras för sig. Det vill vi inom centern. Vi vill således ha fyraåriga mandatperioder för såväl riksdag som kommuner och skilda valdagar.

Man kan fråga sig varför vi inte lyckats få socialdemokraterna med på dessa krav. Ute i län och kommuner går det knappast längre att leta upp ens några socialdemokrater som vill ha kvar den nuvarande ordningen. Socialdemokratiska kommunalpolitiker tycker, liksom alla andra på det regionala och lokala planet, att det de sysslar med är alltför viktigt för att det skall smusslas undan på det sätt som nu sker.

Men på det centrala planet – och det är här i riksdagen besluten i dessa frågor fattas – krånglar socialdemokraterna. Frågan är utredd på alla möjliga sätt, men socialdemokraterna på det centrala planet hittar alltid på någon ny anledning till att föra över ärendet till en ny utredning för att slippa fatta beslut.

Vad man dessutom gör är att man kopplar samman frågan om skilda valdagar med frågor som inte har med den att göra. Syftet är uppenbarligen att segdra.

Det är f. ö. något dunkelt vad som mera i detalj är den centrala socialdemokratiska ståndpunkten. Här kan jag kanske få ett klarläggande från Olle Svensson. Statsminister Palme har – om man skall tro uttalanden i pressen – gjort en återkoppling till gamla socialdemokratiska tankegångar, som skulle innebära att priset för skilda valdagar skulle vara att kommunerna indirekt väljer en del av riksdagen. Detta är från mina utgångspunkter helt oacceptabelt. Riksdagen skall utses direkt av folket och vid ett och samma tillfälle.

De socialdemokrater som sitter i olika utredningar, nu senast en beredning

som leds av justitieministern, vill koppla frågan om den gemensamma valdagen till en förändring av tillämpningen av upplösningsinstitutet. Syftet med detta är som vi har hört att man vill stärka regeringen på riksdagens bekostnad, vilket också är en gammal av centralistiskt inriktade socialdemokrater odlad tanke. Något samband med fristående kommunalval har den inte, och kopplingen görs väl för att försvåra och skjuta upp beslut om skilda valdagar.

Inom centern tycker vi att detta ur utredningssynpunkt är enkla saker att ta ställning till. Vi menar att man nu bör se till att det äntligen blir beslut om skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder. Det är det vi markerar i reservation 7, som jag härmed, herr talman, yrkar bifall till.

Herr talman! Vi har nu erfarenhet av flera folkomröstningar i viktiga politiska sakfrågor, den senaste gällde atomkraften. Andra frågor kan stå på lut. Det är således rätt uppenbart, att om socialdemokraterna skulle framhärda med sitt förslag till fackföreningsfonder, skulle det vara rätt otillständigt – med hänsyn till de genomgripande verkningar som fondförslaget får – att genomdriva detta förslag utan att folket direkt finge ta ställning.

Vi vet – det visade med all önskvärd tydlighet atomkraftsomröstningen – att det nuvarande folkomröstningsinstitutet har stora brister. Det gäller de olika leden i förberedelserna för folkomröstningar och besluten om sådana, och det gäller tolkningen och tillämpningen av folkomröstningsresultaten. Det är enligt vår mening inte tillfredsställande att man efter en folkomröstning, såsom skedde efter atomkraftsomröstningen, skall kunna köpslå om vilket utfall omröstningen egentligen fick. Medborgarna har rätt att klart få veta vad de röstar om.

Det folkomröstningsinstitut vi nu har är ett slags mellanting mellan beslutande och rådgivande institut. Omröstningen är formellt rådgivande. Men i t. ex. atomkraftsomröstningen band partierna sig på förhand för att följa omröstningsresultatet. När detta förelåg hade ingen av de tre linjerna fått majoritet. Det blev alltså fråga om en tolkning av omröstningsresultatet. De partier som stod bakom linje 1 och 2 bestämde helt enkelt att deras röstetal skulle slås ihop, detta trots att man i själva kampanjen före omröstningen betonat hur mycket som skilde dem åt. Det minsta man kan säga är att detta inte är någon snygg ordning.

Herr talman! I centerns motion och i vår reservation till utskottsbetänkandet begär vi att vi skall få en ordentlig utvärdering av de erfarenheter vi nu har av folkomröstningar, och på grundval av denna utvärdering förslag om förändrade regler. Det är rätt märkligt att de övriga partierna inte vill vara med om detta. Tycker man måne att det skulle vara alltför besvärande med en ordentlig genomgång av atomkraftsomröstningen? Resultatet av att ingenting händer blir ju att riksdagen nästa gång det blir aktuellt med en folkomröstning drabbas av samma förvirring som vid de tidigare folkomröstningarna. Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 10.

Herr talman! Riksdagens arbetsformer är ett kärt tema här i riksdagen, såväl i kammaren som man och man emellan. Mest rör det sig dock om rätt

oartikulerad vecklagan och mycket sällan om konstruktiva förslag. Centern har år efter år i mycket utförliga motioner tagit upp de här problemen och angett framåtsyftande och rationella handlingslinjer. Men när det kommit till kritan har de andra partierna inte alls varit intresserade av att göra någonting mera påtagligt. Så är det även i år. Man vill tydligen fortsätta med sin vecklagan.

Nu är inte frågan om riksdagens arbetsformer i första hand en fråga om riksdagsledamöters bekvämlighet. Det är ur allmän demokratisk synpunkt viktigt att riksdagen fungerar bra och att de ärenden vi har att avgöra blir ordentligt beredda. Centern har i sin motion med betydande utförlighet angett var bristerna ligger, men jag skall inte här gå in i detalj på dem.

Den avgörande svagheten i nuvarande ordning är att riksdagen endast i formell mening startar när riksmötet öppnas. Vad vi gör under hösten är i stort sett att behandla ärenden som skjutits från våren – t. o. m. från en tidigare mandatperiod – samt en och annan proposition som regeringen kan klämma fram i största brådska. Budgetpropositionen och den allmänna motionstiden – för att ta ett par viktiga exempel – kommer i januari. De flesta andra tyngre propositioner läggs fram i mars, och framåt värkanten pågår här i huset en formidabel häxdans då lagförslag och budgetbeslut tas i en oändlig rad med riksdagsledamöterna fjättrade som straffångar veckans alla dagar.

Det grundläggande felet är således att författningsreformens omläggning av riksdagsåret aldrig följdes upp med en omläggning av innehållet i riksdagsarbetet. Arbetsrutinerna är alltfört anpassade till det gamla riksdagsåret, som ju även formellt startade i januari.

Det naturliga borde vara – som vi påpekar i motionen – att vi tillämpade samma ordning som i andra jämförbara parlament, dvs. att riksdagen startade på hösten med behandling av budgetpropositionen och att våren huvudsakligen kunde användas till lag- och principförslag.

Därmed skulle det också – och det är ett viktigt tema i vår motion – vara möjligt att planera riksdagsarbetet på ett rationellt sätt med ett jämnare arbetstempo under hela riksdagsåret.

Det talas ibland om politikernas isolering och om svårigheten att engagera riksdagens ledamöter för arrangemang utanför riksdagen. Vi känner alla väl till problemen härvidlag. De är högst påtagliga. Det är enligt min mening mycket viktigt att riksdagens ledamöter kan delta i samhällsdebatten och i föreningslivet utanför riksdagen. Vad det gäller är den kontinuerliga direktkontakten mellan väljare och valda. Detta måste vara en självklar del av det politiska uppdraget. Jag har den uppfattningen att det helt enkelt är vår skyldighet att här i riksdagen organisera arbetet så, att denna viktiga del av politikeruppgiften inte nästintill omöjliggörs.

För att ge särskilt dessa utåtriktade uppgifter ett större utrymme har vi i centermotioner sedan flera år tillbaka drivit tanken att riksdagsfria veckor på ett systematiskt sätt skall läggas in i planeringen av riksdagsåret. Vi har haft en viss framgång härvidlag. Numera är det en riksdagsfri vecka på hösten och en på våren. Alla uttalanden jag hittills hört om dessa har varit positiva. Vi

menar således att det finns anledning att gå vidare på den inslagna vägen. Men detta ställer sig onekligen mycket svårt med den uppläggning som riksdagsåret alltfört har. Det är en viktig anledning till att vi vill få till stånd en förändring på denna punkt.

En omläggning av riksdagsarbetet så som vi har skisserat den i vår motion kräver betydande förändringar i gällande ordning och sannolikt också att riksdagsåret förlängs något. Men jag kan inte finna några allvarligare invändningar mot att riksdagen börjar i september i stället för i oktober. Vad vi skulle vinna är ju att riksdagens ledamöter fick väsentligt bättre möjligheter att verka utanför riksdagen och på hemorten under hela riksdagsåret.

Vi har under 1970-talet haft interna riksdagsutredningar och arbetsgrupper som lagt fram förslag till små justeringar av arbetsformerna. Dessa har säkert i en hel del fall varit nyttiga. Men på något mera avgörande sätt har de inte påverkat arbetsformerna.

Vi menar således att det krävs ett betydligt mera omfattande och förutsättningslöst grepp, om något väsentligt skall ske. Det är en utredning med dessa uppgifter som vi pläderar för i vår motion och i vår reservation till utskottsbetänkandet.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall också till reservation 9.

Anf. 55 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har alltid tyckt att Bertil Fiskesjö i diskussioner om de författningspolitiska spörsmålen har kvalificerat sig som den mest konservativa deltagaren. Den uppfattningen får stöd också av hans anförande här i dag, som ju gav uttryck för stor förnöjsamhet med det nuvarande läget och relativt liten vilja att ge någonting i en diskussion om en framtida författningsreform. En sådan borde – så uppfattar jag Bertil Fiskesjöes anförande – ske helt på centerpartiets villkor.

Bertil Fiskesjö kom inledningsvis också med en liten släng mot mina tidigare anföranden här i kammaren, där jag framfört personliga synpunkter om en reformering av valsättet. Jag vet att Bertil Fiskesjö inte menade vad han sade, när han summerade mina synpunkter så slarvigt som att vad jag syftade till var att ge socialdemokraterna överrepresentation. Bertil Fiskesjö är alltför kunnig i dessa frågor för att kunna ha en så vulgär uppfattning. Vad jag har varnat för är att vi kan nära nog permanenta minoritetsparlamentarismen genom ett valsystem som är uppbyggt för koalitionsparlamentarism men passar sällsynt illa för nuvarande i och för sig beklagliga block- och konfrontationspolitiska skede.

Egentligen borde pendelsvängningarna i väljarkåren få större utslag i riksdagens sammansättning, så att segrande riktning fick bättre möjligheter att förverkliga sina ambitioner. På samma sätt borde tillbakagången bli större, och pendeln då slå tillbaka, om väljarna utdömer politiken. Jag talar då om båda parter – det gäller inte att gynna någon bestämd meningsriktning.

Menar Bertil Fiskesjö att exempelvis valsystemet i England enbart gynnar

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Labour? Det har naturligtvis i samma mån gynnat de konservativa.

Men låt oss se på det viktigaste: utgångspunkten för att försöka komma överens om en förändring av mandatperiodens längd, om den gemensamma valdagen och om upplösningsinstitutet. Jag sade i mitt huvudanförande att vi som utgångspunkt har att söka bevara en handlingsduglighet åt regeringsmakten, något som jag tycker är viktigt i en parlamentarisk demokrati. Bertil Fiskesjö's utgångspunkt för att skilja valdagarna var att man skall renodla rikspolitiken i debatter i samband med riksdagsval och renodla kommunalpolitiken i debatter i samband med kommunalval. Det är en orimlig ståndpunkt. Det kommer inte att bli så, hur man än gör – det visar utländska erfarenheter. I all synnerhet måste diskussioner om rikspolitiken inträffa vid kommunalval, om man, som mittenregeringen gjorde, konfiskerar kommunernas pengar eller vill stycka kommunerna. En meningsfull diskussion kring kommunalpolitiken har faktiskt växt fram på grund av att vi har fått starkare, effektivare och handlingskraftigare kommuner genom kommunindelningsreformen.

Anf. 56 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag konstaterar först att Olle Svensson har en litet originell användning av ordet konservativ. Det brukar vara reserverat som beteckning på fenomen och människor som vill bevara saker och ting precis som de är. Om man läser igenom betänkandet och lägger märke till centerns agerande i de frågor som vi nu diskuterar, så står det helt klart att det är vi som har föreslagit en lång rad förändringar. Skall det vara någon mening med begreppsanvändningen här, borde ett sådant beteende karakteriseras som radikalt.

Sedan var Olle Svensson litet förnärmad över att jag hade erinrat om de gånger då Olle Svensson tidigare på olika sätt manifesterat sitt intresse för att valsystemet borde ändras så, att det skall gynna stora partier. Det är självklart att Olle Svensson kan hävda att detta är en fråga om generell tillämpning, och det utgår jag ifrån. Men vi vet ju vilken partibild vi har i Sverige. Den verkliga effekten av förändringar i det proportionella valsystemet i den riktning som Olle Svensson önskar skulle ju vara att socialdemokraterna gynnas på samma sätt som de gynnades av det tidigare valsystemet med helt valkretsboundna mandat och med det sätt på vilket första kammaren utsågs.

Detta med det kommunala sambandet är tydligen svårt. Men jag tycker det är enkelt. Vi har en kompetensuppdelning i en lång rad frågor. De viktigaste och mest övergripande, som rör medborgare och kommuner runt om i vårt land, avgörs här i riksdagshuset. De frågorna skall man naturligtvis ta ställning till vid valet till den representation där beslutanderätten ligger. Men sedan har vi kommunalpolitiska frågor – jag tycker gott att vi kunde ge kommunerna betydligt större kompetens, men de har redan betydande kompetens. De frågor som faller in under den kommunalpolitiska kompetensen är kommunalpolitiska frågor, eftersom de avgörs i kommunen. Om ett kommunalval skall vara meningsfullt, är det naturligtvis dessa frågor som

skall diskuteras – politikernas sätt att handlägga dem, de kandidater som anmäler sig osv. Det är detta som skall stå i centrum för de kommunala valen.

När det gäller kopplingen till upplösningsrätten, viljan att ytterligare stärka regeringens ställning på riksdagens bekostnad osv. förstår jag inte hur de frågorna kan förbindas med frågan om systemet för val till kommuner och landsting.

Anf. 57 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall undvika att förlänga polemiken med tanke på de samtal som skall föras mellan partierna för att söka nå fram till en konstruktiv reform. Jag har hört Bertil Fiskesjös utgångspunkter och bevekelsegrunder. Jag kan respektera dem – de får stå för vad de är värda.

Min utgångspunkt var vad vi slog fast i grundlagskommittén, när vi diskuterade de här frågorna. Vi sade då att om den gemensamma valdagen skall ifrågasättas, borde det ske från det angelägna önskemålet att få till stånd ett fungerande upplösningsinstitut. Det har ju klart framgått att det har funnits situationer under den senaste sexårsperioden då ett extra val hade varit angeläget, men att detta har varit svårt att genomföra på grund av nu gällande regler, där man exempelvis inte når fram till möjligheter att under en längre period behålla den riksdag som väljs i extravalet. Därför kommer också här in önskemålet om en längre mandatperiod för riksdagen och för de kommunala beslutande församlingarna. Får vi skilda valdagar, bör vi också få en större aktivitet under de olika valrörelserna.

Detta är våra ståndpunkter. Vi är inte låsta. Vi har inte slagit igen några dörrar inför samtalen, men vår utgångspunkt är att det inte är nödvändigt att skilja valdagarna åt för att få en diskussion kring de kommunalpolitiska frågorna. Vi får en blandning av kommunal- och rikspolitiska debattfrågor hur vi än gör. Det tror jag vi bör vara överens om.

Anf. 58 BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Det senaste konstaterandet från Olle Svenssons sida gör att jag får åsätta honom beteckningen konservativ. Han kan tydligen tänka sig att vi skall ha det kvar som vi har det. Det är verkligen tråkigt, om det är en uppfattning som fortfarande har stark resonans bland socialdemokraterna.

Vi har senast under höstens valrörelse kunnat konstatera att de kommunala frågorna haft oerhört svårt att tränga igenom. Det har varit svårt att arrangera kommunalpolitiska debatter. Jag kan som exempel ta ett tillfälle då elva kommunalpolitiker satt prydligt uppradade för att föra en debatt. Det enda som fattades var en enda åhörare.

I massmedia – i TV, i radio och t. o. m. i lokalradio och regional-TV – ges det ett mycket litet utrymme för de lokala och regionala frågorna.

Jag anser att den kommunala demokratin riskerar att förvandlas till ett slags skyddad förvaltningsverksamhet, om inte de kommunala frågorna kan föras ut till en allmän debatt i särskilda val.

En av debatterna under valrörelsen hade man plockat ihop folk med, som man trodde, olika åsikter. Men det blev inte någon större debatt, eftersom även den socialdemokratiska representanten var en övertygad motståndare mot den gemensamma valdagen – han ville ha en förändring. När jag sade att socialdemokraterna vill koppla detta till extraval, fick jag frågan: Vad har frågan om särskilda val i kommunerna för samband med frågan om upplösningsrätten? Jag svarade att jag inte tyckte att de hade något samband, och det tycker jag fortfarande.

Jag har klart deklarerat vilken uppfattning jag har i de olika frågor som Olle Svensson berört utöver dem som jag själv främst diskuterat i andra debatter. Jag har inte här chansen att upprepa mina argument. Men när det gäller extraval och upplösningsrätt ligger Olle Svenssons och mina åsikter ganska långt ifrån varandra. Det är helt uppenbart.

Anf. 59 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Den gemensamma valdagen var ett resultat av de omfattande författningsdiskussioner som fördes på 1960-talet. Längre var man ju inriktad på att ha separata valdagar, men socialdemokraterna drev hårdnackat frågan om "det kommunala sambandet".

Som en kompromiss enades grundlagberedningen på 1960-talet om nuvarande system. Beslut i grundlagsfrågor brukar enligt politisk praxis fattas i samförstånd, och vi ansåg oss alltså uppboundna av beslutet en tid framåt. Denna tid är nu sedan några år till ända.

Vi liberaler drev i den grundlagskommitté som tillsattes i februari 1980 och som avlämnade ett icke enhälligt slutbetänkande i mars 1981 linjen om separata valdagar och fyraåriga mandatperioder. Folkpartiet kunde i kommittén möjligen ha fått vissa av sina synpunkter tillgodosedda, men då till priset av ett system med "rullande" perioder, något som vi säger nej till. Detta är ett system som man f. ö. har i England, i republiken Irland och i Danmark. Regeringarna där har viss frihet att utlysa val när det är mest lämpligt för dem själva. Samtliga borgerliga partier var överens i de här två grundläggande frågorna, men eftersom man fortfarande önskar enighet i författningsfrågor av denna art kunde inget förslag läggas fram.

Den gemensamma valdagen innebär en stor centralisering och är enligt oss liberaler ett hot mot närdemokratin. Samtidigt som den stora kommunsammanläggningen drog fram över landet fick kommunerna ta hand om allt viktigare delar av människors närservice. Jag kan nämna barnomsorgen och äldreomsorgen.

Samtidigt som detta skett har de primärkommunala och landstingskommunala frågorna alltmer kommit att skymmas av de rikspolitiska. För många människor är det just daghem, sjukhus, bussar, fritids- och kulturfrågor som är deras närmaste kontakt med samhället. Att dessa frågor skall diskuteras i skuggan av de rikspolitiska trätorna är inte alls självklart.

De kommunala valen har större vikt och förtjänar därför större intresse, och det kan de endast få om en självständig valrörelse kan bedrivas. Det förutsätter uppenbarligen skilda valdagar. Att kämpa för skilda valdagar är

för oss liberaler att slå vakt om den kommunala demokratin.

Jag har studerat årets kommunala val. Om man bortser från kds, som nu är ett etablerat parti utanför storstäderna, finns det faktiskt i dag speciella kommunala partier i nära hälften av kommunerna. Detta är naturligtvis legitimt i en demokrati, men det tyder på att riksdagspartierna inte på ett rimligt sätt har kunnat bevaka de kommunala frågorna.

Motståndarna till skilda valdagar använder två argument. Det första argumentet är det kommunala sambandet. Men detta verkar numera vara ett argument som enbart har sin grund i att man vill skydda den kompromiss som en gång gjordes. Det andra argumentet är att demokratin i själva verket skulle försämrats vid skilda valdagar; människor är så ointresserade av kommunalpolitik att de inte skulle rösta i de kommunala valen, och valdeltagandet skulle minska katastrofalt. Man pekar också på den möjligheten att rösta olika i de tre olika valen som redan finns. Tendensen under 1970-talet har varit att allt fler röstat olika i de olika valen.

Detta resonemang bygger emellertid på det beteende som folk nu lärt sig: att kommunalpolitiken är en spegel av rikspolitiken. För detta talar visserligen att statsbidragen till kommunerna spelar en allt viktigare roll. Men mot det antagandet kan man hävda att det är först genom att ge de kommunala valen en chans att spela en självständig roll som vi kan ge dessa val ett större intresse. Tror man dessutom att blockpolitiken inte är för alla tider given, kan vikten av självständiga kommunala val te sig ännu större.

Mandatperioden var under tvåkammarriksdagen fyraårig. Jämfört med andra länder har vi numera en kort mandatperiod, tre år.

De här två frågorna – skilda valdagar och valperiodens längd – hänger naturligtvis ihop. Men samtidigt finns det klara argument enbart i fråga om valperiodens längd. Vi påstår att de nuvarande korta mandatperioderna verkligen gör det svårare att fatta besvärliga beslut på ett klokt och riktigt sätt. Regeringarna hinner nu lära sig under ett år, administrera under nästa år och sedan gå till val året därpå. Växling vid makten har blivit en realitet, och då krävs det längre mandatperioder för att undvika en förlamande röstvärvningshunger. För kommunerna är problemen desamma som för riket, och jag vill hävda att problemen i kommunerna t. o. m. är större.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Karin Ahrlands reservation, nr 8, om gemensam valdag och mandatperiodernas längd.

I detta sammanhang vill jag redovisa att reservation nr 7 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin ligger mycket nära de yrkanden vi har. Folkpartiet anser emellertid att riksdagen *nu* bör ta ställning till frågan om skilda valdagar och längre valperioder. Centern föreslår en utredning, så att erforderliga grundlagsändringar kan beslutas första gången före 1985 års val.

Herr talman! Kostnaderna för allmänna val är betydande. Daniel Tarschys har i motion 328 tagit upp de här frågorna. De svenska valen hör till de dyraste i världen. Kostnaderna bör kunna nedbringas utan skadeverkningar för demokratin. I motionen nämns kostnader för valsedlar och valkuvert och

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

för arvoden till valförrättare samt kostnader för att hålla posten öppen. En mycket stor del av rösterna avlämnas nu på posten. Kanske borde därigenom antalet vallokaler kunna nedbringas. Mot detta bör ställas att reglerna är mycket hårda för de partier som står utanför riksdagen. De frågor som tas upp i motionen bör studeras vidare, och jag yrkar därför också bifall till Karin Ahrlands reservation nr 15 om besparingar i statens och kommunernas kostnader för allmänna val.

Herr talman! Slutligen vill jag också yrka bifall till reservationen 13 om ökat inslag av personval i valsyste-
met.

Anf. 60 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Inledningsvis vill jag något kommentera vad Olle Svensson anförde. Han sade att kommunisterna inte skulle ge socialdemokraterna några snubbor i demokratifrågorna. I andra sammanhang här i kammardebatterna har det sagts att kommunisterna blåser upp sig. Jag kan märka att det nu är en litet ny ton partierna emellan. Men om socialdemokraterna upplever det såsom snubbor, beror det möjligen på att vi trampar på någon öm socialdemokratisk tå. Det beror inte på motionärens illvilja. Dessutom är motionerna skrivna i januari, då det satt en borgerlig regering. Vi kunde inte vara säkra på att vi skulle få en socialdemokratisk regering och en socialdemokratisk majoritet i riksdagen, som senare skulle ta illa upp.

Frågan om gemensam valdag eller skilda valdagar har diskuterats väldigt här i dag. Frågan är föremål för en utredning och kommer att debatteras vidare. Jag skall därför inte ta upp tiden med att närmare gå in på den saken. Men det finns faktiska samband mellan rikspolitik och kommunalpolitik, som talar för en gemensam valdag, inte minst det faktum att rikspolitiken är i väldigt hög grad bestämmande för det kommunala handlingsutrymmet. På senare år har man även med rikspolitiska beslut gjort direkta ingrepp i den kommunala ekonomin genom att dra in pengar osv. Så nog hänger politiken ihop. Den bör behandlas såsom en helhet vid ett och samma tillfälle. Men detta får vi återkomma till i senare diskussioner.

Jag skall ta upp monarkin, procentspärrarna och valsyste-
met ute i kommunerna. Jörn Svensson kommer litet senare i debatten att behandla övriga frågor som gäller det första avsnittet i betänkandet.

Återigen kräver vänsterpartiet kommunisterna monarkins avskaffande och övergång till republik. Vi föreslår att successionsordningen tas bort från grundlagarna och att de uppgifter av representativ art som kungen nu har överförs till riksdagens talman. Det behövs inte särskilt många argument för denna självklara reform, men tydligt är att det ändå finns ett hårt motstånd mot den. Vi konstaterar med sorg att vi är det enda av arbetarpartierna som fullföljer sitt politiska program genom att föreslå införande av republik.

Socialdemokraterna tiger stilla så som de har gjort i evinnerliga tider. Det börjar nu faktiskt gå så långt att det ute i samhället myntas bevingade ord kring socialdemokraternas agerande i republikfrågan. Om man har en programförklaring, som man konsekvent undviker, aldrig vill föra på tal och definitivt aldrig kämpar för, kallas det i folkmun för ett "republikkrav". Ett

”republikkrav” är alltså ett krav, som man har skrivit för väljare eller en radikal opinion inom det egna partiet men som man aldrig har för avsikt att genomföra. Så långt har det gått när det gäller socialdemokratins agerande i monarki- och republikfrågan att det börjar myntas begrepp kring det.

I replikväxlingen med Bertil Fiskesjö sade Olle Svensson att Bertil Fiskesjö var konservativ. Jag kan bara konstatera att konservatismen när det gäller frågan om monarkins avskaffande är väl företrädd i utskottet av de andra fyra partierna. Där är Olle Svensson och socialdemokraterna i mycket gott sällskap med de verkligt konservativa.

Nu säger anhängarna av monarkin att kungahuset har mist sin betydelse genom att de politiska uppgifterna har beskurits. Olle Svensson sade detta i sitt inledningsanförande. Men kungahuset används utan tvekan i propaganda av olika slag. I debatten i går om Östtimor pekade jag på det faktum att prins Bertil användes vid en marknadsföringsresa till Indonesien för att skapa goda kontakter med fascistregeringen där. Det faktum att vi har ett kungahus och att medlemmar av detta deltar i sådan verksamhet gör att det får en propagandistisk och politisk betydelse.

Dessutom spelar pressbevakningen och fantasierna kring kungahuset en stor roll när det gäller fördumningskampanjer, där man genom ett abnormt intresse kring varje detalj i kungahusets vardag kan få folk att helt gå upp i kungahusets familjeproblem och glömma sina egna. Jag tycker uppriktigt sagt synd om kungen, som är utsatt för denna bevakning. Jag skulle inte vilja vara i hans kläder. T. o. m. arbetarrörelsens tidningar deltar av och till i denna fördumningskampanj. Det är möjligt att ett avskaffande av kungahuset skulle utlösa någon slags ekonomisk kris bland de tidningar som hänger sig åt denna journalistik, men vi får väl hjälpa dem genom ett ökat presstöd och väga detta mot vinster på andra håll.

Det är dock inte av ekonomiska skäl som vi vill avskaffa kungahuset utan av rent demokratiska skäl. Här står vi fast vid arbetarrörelsens gamla ståndpunkt att monarkin är odemokratisk och bör avskaffas. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 1 till detta betänkande.

De procentspärrar som finns för val till riksdag och landsting är vi från vpk starka motståndare till. Vi återkommer i år med motioner om ett avskaffande. Vi vill ha en utredning som skall arbeta fram förslag om ett slopande av spärren till riksdagen och spärren till landstingen. Det är ett orimligt förhållande att ca 200 000 röster kan vara bortkastade i ett riksdagsval och att det skall gälla för ett parti att få 14 mandat eller noll och inget däremellan.

Jag noterade med intresse att Olle Svensson i sitt anförande sade att socialdemokraterna var motståndare till att avskaffa procentspärrarna, i varje fall 4-procentsspärren. Jag tror det var så orden föll. Det vore intressant att få en närmare belysning av vilka spärrar Olle Svensson kan tänka sig att det är dags att trappa ned. I så fall skulle det vara ett steg på vägen när det gäller vpk:s krav.

När spärrarna skapades, var det i princip bara vänsterpartiet kommunisterna som hotades. Vi hade i opinionsmätningarna före valet 1970 siffror som

visade att vi skulle hamna under spärren. På det sättet skulle man bli av med kommunisterna i riksdagen. Men ett avskaffande av spärrens blir mer aktuellt i samma takt som flera partier närmar sig dem. Ganska små förändringar i valresultatet av i dag skulle kunna medföra att två partier hamnar under 4-procentsspärren och att ett par partier är halvvägs på väg mot 4-procentsspärren. Ändå representerar de rätt stora opinioner. Jag tänker på t. ex. kds och miljöpartiet. Minst en halv miljon människor, kanske 600 000–700 000, får inte ett resultat av sin röst.

Detta förhållande håller på att få sådana proportioner att det inte kan accepteras. Nu är det emellertid inte dagsläget eller vilka partier som befinner sig i farozonen för spärrens som får oss att agera. Vi har från början krävt ett avskaffande av dessa spärrens. Det finns strikta demokratiska skäl bakom våra krav på ett avskaffande av spärrens.

Jag skall gå in något på utskottets argumentering för dessa spärrens. Utskottet hänvisar till att det tidigare behandlat detta krav och avstyrkt detsamma. Men i utskottsbetänkandet finns även hänvisningar till att man vid utformningen av det proportionella valsystemet inte ville driva en rättvis fördelning av mandaten i folkrepresentationen så långt att andra värden i det politiska livet skulle kunna äventyras. Det skulle t. ex. kunna medföra partisplittring.

Om man ställer detta argument mot vad som har hänt sedan spärrens infördes, visar det sig att farhågan var obefogad. Skulle någon vilja splittra det största partiet – jag tänker på socialdemokraterna – hindras han inte direkt av någon 4-procentsspärr. Förmodligen skulle det skiljas ut en fraktion, som är större än 4 %. Jag tror inte att det är någon vild gissning. När det gäller de flisor som har avskilts under åren från småpartierna, t. ex. från vårt parti, har inte 4-procentsspärren hindrat dem från att med fantastisk entusiasm kasta sig in i valen och försöka passera 4-procentsspärren. Det visar sig att de får 5 000–7 000 röster, vilket inte räcker till ett enda mandat. Så dessa spärrens har verkligen inte haft någon effekt när det gällt att hindra en uppsplittring.

F. ö. anser jag att det, om det i riksdagen skulle komma in ett par partier som representerar starka opinioner – jag tänker på kds och miljöpartiet – inte direkt vore någon katastrof för det parlamentariska arbetet. De argument som förs fram mot dessa spärrens används för att glida undan. I stället för att fortsättningsvis hänvisa till vad man tänkte och tyckte inför 1970 års reform kan man väl åtminstone försöka tänka till om vad som har hänt sedan dess och om detta har någon betydelse, för att sedan ta ny ställning till spärrens. Jag noterar med glädje att det i Olle Svenssons anförande fanns en formulering som fick mig att tro att han åtminstone kan tänka sig en annan spärr än 4-procentsspärren.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 11.

I de primärkommunala valen finns det inga spärrens, men i regel en valkretsindelning som tjänar ungefär samma syfte. Det kan ifrågasättas om inte valkretsindelningen i vissa fall har ännu större effekt än t. ex. en 3-procentsspärr. Jag kan inte reda ut detta matematiskt, men jag har en

känsla av att det finns vissa platser där man får ännu större tröskeleffekter genom valkretsindelningen. Effekterna blir i varje fall mycket negativa för partier som är jämt fördelade över en kommun med många valkretsar. Där får man inte ett uttryck för folkviljan, eftersom partierna inte blir representerade i den kommunala församlingen. Tricksandet med valkretsar och införandet av nya sådana har gjort att vårt parti, som ju är ett litet parti och som många gånger har att kämpa med dessa valkretsar, har slagits ut ur kommunala församlingar där det tidigare har varit representerat. Detta kan inte vara demokratiskt.

Vi kräver därför att man skall införa ett valsysteem med fasta valkretsmandat och utjämningsmandat vid val i kommuner som är indelade i valkretsar. Utskottet hänvisar, som vanligt, till tidigare behandling av frågan. Med tidigare behandling menas att man inte har kunnat få till stånd någon enighet kring vpk-förslagen. Men jag kan se att moderaterna till det i dag aktuella betänkandet har fogat ett särskilt yttrande, där de i princip tar upp det som vi kräver i vår motion. Samma tankar finns alltså inom moderata samlingspartiet. Vi får hoppas att utskottet så småningom kan enas kring en demokratisk reform på detta område.

Herr talman! Jag förstår att man inte har kunnat nå enighet om vpk:s förslag, vilket man säger är en nödvändighet, men jag kan inte acceptera att de kommunala församlingarna inte ges möjlighet att spegla det faktiskt avgivna antalet röster för varje parti. Vi vill förändra de konstitutionella förhållandena på många viktiga områden, och jag har nämnt några. Jag yrkar nu bifall till reservation 12 av Nils Berndtson.

Anf. 61 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag har till utskottets betänkande fogat ett särskilt yttrande för att markera min sympati för en motion av Bertil Fiskesjö m. fl. angående riksdagens arbetsformer. Det gäller enkannerligen frågorna om vårval och budgetårets förläggning.

Som universitetslärare i statskunskap har jag i 20 år naturligtvis haft anledning att teoretiskt syssla med riksdagens arbetsformer. Nu, herr talman, har jag under några månader också fått vad man kanske kan kalla för en praktisk arbetslivsorientering. Det har i och för sig inte förändrat min bild, möjligen har bilden blivit något dystrare än jag tidigare tyckte att den var.

Arbetsformerna i riksdagen måste ses i ett större sammanhang. Ytterst är det fråga om riksdagens effektivitet och status, även om det kanske inte gäller just dess betydelse. Betydelsen kan vara avhängig av befogenheterna och av det parlamentariska läget. Men både betydelse och status kan också hänga samman med viljan att nå överenskommelser och lösningar. Jag tror att partikäbbel i varje fråga sannolikt inte stärker riksdagens betydelse, inte heller dess status.

Det påstås inte sällan att riksdagens status är låg. För några dagar sedan kunde vi i en av våra större tidningar läsa ett uttalande av en känd kolumnist, som betecknade detta hus som dårarnas paradiset. Detta uttryck är kanske mer

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

roligt än relevant. Det är knappast något paradys. Å andra sidan har jag inte heller funnit denna församling dåraktigare än någon annan i detta land. I stället representerar sannolikt riksdagen ett gott tvärsnitt av svenska folket.

Riksdagens status är bl. a. beroende av riksdagsledamöternas ställning, deras integritet och deras möjligheter att kunna arbeta effektivt. Av betydelse för ställningen och för integriteten är självfallet deras möjligheter att helhjärtat kunna ägna sig åt riksdagsarbetet. Må det tillåtas mig att göra en randanmärkning, herr talman, och det är att den dåliga ersättning som riksdagsledamöterna uppbär här i Sverige – som f. ö. tillhör de sämst betalda parlamentarikerna i hela Europa – sannolikt inte förbättrar möjligheterna att kunna arbeta effektivt. Möjligen skadar det också rekryteringen. Historien är full av exempel på att de samhällssystem som inte rimligt ersätter sina beslutsfattare och tjänstemän lever farligt.

Vad gäller själva effektiviteten kan en åtskillnad göras mellan inre och yttre arbetsformer. Till de inre hör bl. a. det skådespel som åhörarna på läktaren får bevittna när riksdagsledamöterna väller in till voteringar och därmed ser sina arbetsdagar slitas sönder. Enligt vad som har försports kommer det att förbättras i detta hänseende.

Frågan om förbättrade arbetsformer i riksdagen togs upp av författningsutredningen, som 1963 föreslog att budgetpropositionen skulle avlämnas i mitten av december och att arbetet i riksdagen över huvud taget skulle spridas ut jämnare över året. Ordföranden Rickard Sandler efterlyste vad han kallade det strömlinjeformade riksdagsarbetet. I grundlagberedningen föreslog representanter för moderaterna, centern och folkpartiet val på våren och att budgetpropositionen skulle framläggas vid början av riksmötet på hösten. 1973–1975 kopplade konstitutionsutskottet samman frågan om vårval och budgetår. Moderaterna, centern och folkpartiet krävde en utredning. När budgetutredningen därefter blev klar med sitt arbete såg man på frågan om budgetåret utan att anlägga några konstitutionella synpunkter. Sedan 1975/76 har egentligen ingenting positivt hänt i den här frågan. Fram och tillbaka har man hänvisat till sambandet mellan vårval och budgetår, där vårval alltså skulle innebära att budgetåret blir liktydigt med ett kalenderår.

F. n. sitter en arbetsgrupp i konstitutionsutskottet och en kommitté inom justitiedepartementet som just tittar på grundlagsfrågorna. Men ingendera tar upp frågan om riksdagens arbetsformer i hela dess vidd. På den punkten har reformarbetet uppenbarligen avstannat.

Jag har starka sympatier för de tankar som förs fram i den aktuella motionen, men det är möjligt att andra lösningar än vårval och förändring av budgetåret kan stå till buds. Mycket har faktiskt hänt under det senaste decenniet beträffande arbetet i riksdagen, men mycket kan också bli bättre. Under alla omständigheter är det önskvärt att se över arbetsformerna, så att vi får ett modernt arbetande och effektivt parlament.

Här har förekommit en diskussion mellan olika företrädare om vederbörande skall betecknas som konservativ eller inte. Låt mig, som betecknar mig

själv som konservativ, få erinra om att lösenordet för allt författningsarbete självfallet måste vara det som en av konservatismens klassiska förgrundsgestalter, Edmund Burke, en gång myntade: Det gäller att reformera för att bevara.

I övrigt, herr talman, ber jag att få instämma i de yrkanden som förts fram av Anders Björck.

Vissa författningsfrågor m. m.

Anf. 62 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Vad är de medborgerliga fri- och rättigheterna? Många tror att det är vad som står i grundlagen. Andra uppfattar dem som ett slags system av spelregler, som alla eller åtminstone de flesta är inriktade på att följa. Så är det emellertid inte.

De demokratiska fri- och rättigheterna bestäms alltid genom maktkamp. De har aldrig getts människorna ovanifrån. Man har alltid fått tillkämpa sig dem. Det är den sociala maktkampen som avgör deras innehåll och deras själva existens. Både ur den objektiva utvecklingen av samhällets strukturer och ur de subjektiva intressena hos härskande maktgrupper kan därför stiga tendenser, som hotar rättigheterna. Det kan ske också i helt olika typer av samhällssystem. Detta är en ständigt pågående process.

Det är därför inte alltid avgörande vad som står i lagar och konstitutioner. Den gamla tyska Weimarförfattningen hade ett oerhört stort och detaljerat rättighetssystem. Men långt innan nazistpartiet hade blivit en politisk kraft, var detta rättighetssystemets innehåll satt i upplösning. Bakgrunden var de sociala och maktpolitiska strukturerna i det tyska samhället.

Sverige har i sin grundlag länge haft stadganden om yttrande- och tryckfrihet. Men under det andra världskriget sattes rättigheterna till stor del ur spel. Kommunistiska tidningar fick inte befordras, hundratals hem blev utsatta för husrannsakan, radikala socialdemokrater, kommunister och syndikalister placerades i specialläger under militär administration. På papperet fanns rättigheterna kvar. Man bara inte brydde sig om dem. Det var viktigare att stå väl med makthavarna i Berlin. Det fanns ett överordnat politiskt syfte, och detta bestämde det faktiska innehållet i rättigheterna.

Maktkampen och samhällsförhållandena avgör sålunda rättigheternas verkliga innehåll. Finns det då skäl att i dag uppmärksamma det praktiska skyddet för de medborgerliga rättigheterna i Sverige? Ja, fru talman, enligt vår mening är det berättigat. En djupnande ekonomisk och social kris frambringar tendenser och strävanden, som i längden kan förändra rättighetssystemets innehåll – om vi inte erkände detta, vore vi dåliga på att lära av 1900-talets historia. Och även eljest finns i ett samhälle alltid sociala krafter och maktcentra, benägna att se till att rättigheterna inte blir besvärande för deras intressen.

Fru talman! Låt mig ge några exempel, för att visa på problemets natur.

I klassisk tryckfrihetsrätt finns en princip om officinernas frihet. Den innebär att myndigheter inte får tränga sig in på redaktioner, inte forska i

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

vem som skriver vad. Gentemot myndigheterna svarar den ansvarige utgivaren ensam.

I svensk tryckfrihetspraxis har denna princip genombrutits. Det skedde i samband med IB-affären. Efter den är det i praxis tillåtet att göra något som det varit grundlagsstiftarnas mening att man inte skulle göra. Förändringen är en försämring av det tryckfrihetsrättsliga läget. Manipulationen företogs för att man skulle få tillfälle att döma människor som man annars inte skulle kunnat döma. Det var en avsiktlig förvrängning av fri- och rättigheternas innehåll.

Tryckfrihetsförordningen är också ett överordnat lagsystem och en exklusiv straff- och processrätt. Det betyder att tryckfrihetsbrott bara får behandlas enligt tryckfrihetsförordningens system. Man får inte döma sådana brott både som tryckfrihetsbrott och som vanliga brott. Man får heller inte manipulera saken genom att dela upp samma brott i flera moment och åtala dem efter olika lagsystem. Det sistnämnda strider inte bara mot tryckfrihetsförordningen utan också mot brottsbalken.

Likväl är det numera i Sverige fastlagt, att tryckfrihetsrättens exklusivitet har genombrutits och att det är tillåtet att dela upp brott på sätt som brottsbalken förbjuder. Det skedde därför att regering och höga ämbetsmän ville skydda etablissemang från legal kritik, ville skydda en minister som suttit och ljugit i TV. Man manipulerade därför att man ville ha folk dömda, som man annars riskerade att inte kunna döma, eftersom bedömningarna normalt är mer liberala i tryckfrihetsprocesser än i brottsbalksprocesser och naturligtvis skall så vara.

Eftersom riksdagens partier med undantag av oss godkände proceduren, fick vi alltså ett undergrävande i den delen av rättighetssystemets innehåll. Det blev en sorts bekräftande av att lagar skall tolkas som det för tillfället passar makten att tolka dem.

Ytterligare exempel. Den nu avsonnade borgerliga regeringen genomdrev häromåret en utvidgning av det straffbara området för spioneribrott. Dittills hade spioneri varit något som enbart kunnat hänföras till den i litet mer strikt mening militära sektorn. Nu har däremot offentliggörande av alla upplysningar som hänför sig till vad som kallas totalförsvaret kommit att riskera att räknas som spioneri.

Totalförsvaret omfattar ett oerhört vidsträckt område av civila verksamheter. Det finns praktiskt taget inga offentliga civila verksamheter som inte är inrangerade i totalförsvaret och får en försvarspolitisk roll i händelse av ett beredskaps- eller krigsläge.

Utvidgningen av det straffbara området – som alltså skall gälla även under normala, civila, fredliga förhållanden – riskerar att omöjliggöra normal insyn och normal kritik av viktiga civila verksamheter. Om jag t. ex. kritiserar missförhållanden inom en myndighet och nämner konkreta exempel därpå, riskerar jag att beskyllas för att avslöja sådant som är av betydelse för totalförsvaret. Och det är väldigt mycket som kan vara av betydelse för totalförsvaret. En medborgare som gör sådana avslöjanden vet heller inte riktigt var gränsen går, vad som kommer att bedömas såsom varande av

betydelse för totalförsvaret eller inte. Hur detta verkar i praxis är helt utlämnat åt åklagare och domare. Det straffbara området har blivit stort och oklart, och dess definition är omöjlig att utläsa av lagen. I detta kan ligga ett kraftigt undergrävande av yttrande- och tryckfriheten.

När lagändringen genomfördes, röstade både socialdemokraterna och vpk emot. Det är att hoppas att den nya regeringen inte har glömt denna sin tidigare position.

Ytterligare något exempel, för illustrationens skull, på detta problem.

På en tunnelbanestation i Stockholm skall polisen avhysa en grupp bråkiga ungdomar. På stationen väntar en ung flicka på att åka hem. Hon har ingenting alls med de övriga ungdomarna att göra. Hon lider av en ögonåkomma och bör inte onödigtvis vistas ute i kylan. Polisen kräver att hon skall lämna stationen. Hon invänder att hon skall resa med ett annalkande tåg och hänvisar också till sin ögonsjukdom. Icke förty körs hon inte bara ut utan blir dessutom tvångsvis förd till polisstationen, där hon hålls kvar i flera timmar på natten utan att hennes föräldrar underrättas.

I gällande bestämmelser står att polisen har befogenhet att avvisa människor från offentliga platser. Det är obestridligt – den måste så ha. Men det står samtidigt att detta bara skall ske med de medel situationen kräver. Denna andra passus är nu i praktiken upphävd. JO godkände polisens förfarande, och riksdagen godkände JO:s agerande – emot vpk:s invändningar.

Hädanefter gäller alltså att vem som helst kan få finna sig i vilka orimliga befallningar som helst och att befogade och hyfsat framförda invändningar grundar rätt för polisen att anhålla människor, kvarhålla dem i timtal utan att de ens delges misstanke om något brott.

Man frågar sig: Om detta nu skall bli godtagbar praxis, var är då habeas corpus-principen, var är då medborgarens trygghet till person?

Inom medborgarrättens områden förekommer en rad andra viktiga praktiska problem. De reella ramarna för mötesrätten har blivit snävare, t. ex. genom att mark ägs av konsortier i vilka kommunerna är delägare. Denna ägandeform gör att vad som är offentlig plats inskränks och att mötesfriheten i praktiken bestäms av t. ex. chefen för ett köpcenter. Också de lokala myndigheternas begrepp om vad lagen om församlingsfrihet innebär borde synas något närmare, enligt vår uppfattning. Det uppseendeväckande fallet från Halmstad, som vi hade uppe i samband med diskussionen om JO-berättelsen, hade ju inte blivit uppmärksammat – åtminstone inte här i kammaren – ifall inte kpml(r) hade påtalat det.

Fru talman! Jag har med dessa strödda och osystematiska men också ganska osympatiska exempel velat visa att frågan om medborgarrättigheternas verkliga innehåll inte är någon fråga man skall vare sig leka med eller nonchalera. Det utredningsarbete utskottet hänvisar till, och som vi naturligtvis erkänner är positivt, sysslar dock inte med praktiken, med maktkampen ute på fältet mellan olika intressen, utan det rör sig på ett mer formellt och abstrakt plan. Men det är ju inte i första hand formuleringarna saken gäller, utan hur dessa formuleringar tillämpas, förvrids och får sitt

reella innehåll ändrat i olika sociala situationer.

Som en smula ironiskt framstår t. ex. att utskottet hänvisar till ett beslut från den 10 november i år, enligt vilket man skulle ha befast rätten att ta del av offentligt ADB-material och göra detta anonymt. I verkligheten var detta beslut en inskränkning av anonymitetsrätten, vilket vi hävdade vid den debatten, eftersom det för första gången infördes en rätt för myndigheten att efterforska den sökandes identitet för att pröva om rätt till insyn förelåg. Utskottet framställer här det som är en inskränkning såsom varande en utvidgning. Det är en intressant illustration till hur olika meningar man kan ha och till att här faktiskt föreligger ett problem. Kan man bättre illustrera vari problemet med fri- och rättigheternas innehåll består? Kan man tydligare visa hur berättigat vpk:s krav är att frågan skall föras fram till en praktisk undersökning om vad som i verkligheten håller på att hända, i stället för att den bara seglar omkring i den något abstrakta värld som består av riksdag, regeringskansli och sammanträdesrum för utredningar?

Fru talman! Jag övergår nu till frågan om lobbyföretag. Ett lobbyföretag är alltså en form av affärsverksamhet, avsedd för att bedriva politisk påverkan på opinioner och myndigheter. Verksamheten bedrivs för deras räkning som har råd att betala för den.

Lobbyföretagen tillhör de snabbast växande affärsverksamheterna i landet, vilket redan i sig är anmärkningsvärt. Lobbyföretagen rekryterar folk som har tjänstgjort inom högre förvaltning. De har lyckats påverka riksdagsbehandlingen i flera viktiga frågor – t. ex. när det gäller bestämmelserna rörande direktverkande el och frågan om privatisering av verksamheten på teleområdet.

Men är då inte lobbyföretag ett exempel på fri åsiktsbildning som man inte bör ingripa mot? Här stöter vi återigen på frågan om de demokratiska fri- och rättigheternas innehåll.

Redan en av den klassiska demokratins ideologer, Thomas Jefferson, hävdade att friheten alltid stod i samband med den sociala maktens fördelning. Prägad av den 1700-talsmiljö i vilken han hade vuxit upp, menade han att friheten förutsatte ett samhälle av små egendomsägare, alla någorlunda jämlika. Men om då samhället är av ett helt annat slag, om koncentrationen av ekonomisk makt stadigt tilltar och de ekonomiska resurserna är mycket ojämnt fördelade? Ja, då blir situationen naturligtvis annorlunda. Slutsatsen blir att friheten riskerar att undermineras om möjligheterna att utnyttja den är mycket olika fördelade. Frihet förutsätter jämlikhet.

Den principfråga som uppstår gäller hur fri- och rättigheternas innehåll påverkas när det i allt större utsträckning blir möjligt att med köp och pengar tillgodogöra sig dem. Hur blir det med pressens frihet om lobbyföretag systematiskt börjar samarbeta med tidningsföretag och köpa upp sida efter sida i vissa tidningsutgåvor? Hur blir det med vanliga medborgares och för den delen också folkrörelsers situation när lobbyföretag anställer f. d. höga förvaltningstjänstemän och reserverar deras kompetens för dem som har råd att köpa lobbyföretagens tjänster? Och vad blir följden om meningsbildning-

en i Sverige börjar påverkas av utländska lobbyföretag, representerande främmande statsmaktens eller multinationella företags intressen – intressen som kan gå ut på att styra svensk opinion och svensk politik?

Nog hade det mot bakgrund av dessa frågor varit på sin plats med litet mer av förutseende innan en sådan utveckling överflyglat oss. Det är också på sin plats att i den principiella diskussionen klarlägga att åsiktsbildningens frihet är en fråga om människornas frihet. Den är inte – som påstås i vissa nyliberala teorier – en fråga om pengarnas frihet. Om åsiktsfriheten relateras till människans ekonomiska köpkraft, är det faktiskt ett tecken på att friheten håller på att undergrävas.

Fru talman! Mot bakgrund av dessa synpunkter yrkar jag bifall till reservationerna 5 och 6.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 63 KURT OVE JOHANSSON (s):

Fru talman! Det har blivit tradition i Sveriges riksdag att varje år diskutera medlemsanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Vi socialdemokrater välkomnar denna debatt. Varje gång den förs visar det sig att fackföreningsrörelsens intresse för medlemskap i vårt parti ökar.

Samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och det socialdemokratiska partiet är av mycket gammalt datum. Det är ideologiskt betingat, och det växte fram som en historisk nödvändighet. Man insåg tidigt inom den svenska arbetarrörelsen att de grundläggande målen när det gäller frihet, jämlikhet och broderskap inte enbart kunde förverkligas genom den fackliga kampen. Den politiska kampen framstod som minst lika nödvändig för att man skulle kunna förverkliga de grundläggande idealen för ett rättvisare samhälle. När man diskuterar samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratien får man således aldrig glömma bort att det är folket ute i de fackliga organisationerna som grundade det socialdemokratiska partiet för att politiskt kunna företräda sina medlemmars intressen.

Politiskt står socialdemokratien för precis samma grundläggande värderingar som fackföreningsrörelsen står för i den fackliga kampen. För de lokala fackliga organisationerna framstår därför den organisatoriska anknytningen till det socialdemokratiska partiet som helt naturlig och i högsta grad förenlig med deras syfte att bäst tillvarata viktiga medlemsintressen. Och jag vill tillägga att det är deras självklara demokratiska rättighet att få göra detta.

Jag har, fru talman, gått igenom allt vad som har sagts i denna kammare under de senaste tio åren om formerna för anslutning till det socialdemokratiska partiet. Det är på många sätt en mycket bedrövlig läsning. Genomgången visar att de borgerliga ledamöterna inte förstått ett dyft av den värdegemenskap som finns inom svensk arbetarrörelse. Detta är sannolikt också förklaringen till att de borgerliga alltid kommer fel i debatterna om formerna för anslutning till politiskt parti.

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Att också kommunisterna hamnar snett i diskussionen om formerna för anslutning till det socialdemokratiska partiet är måhända betingat av deras förkärlek att förfalla till doktrinär leninism och ett visst främlingskap för de värderingar som finns inom den demokratiska arbetarrörelsen.

Oppositionens inställning till vårt partis anslutningsformer visar upp en mycket splittrad bild. Moderaterna, som är ett ytterlighetsparti i många frågor – så också i denna – kräver lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti såväl direkt som indirekt. Vad som nu menas med det sistnämnda vet de måhända knappt själva. Folkpartiet och centern har förenat sig i en gemensam reservation och kräver som tidigare år ett uttalande från riksdagens sida mot kollektivanslutning och önskar samtidigt en utredning i frågan.

Vänsterpartiet kommunisterna går också emot kollektivanslutningen, dock utifrån andra utgångspunkter än de borgerliga partierna. Vpk anför i sin reservation att kollektivanslutningen hämmar fackföreningsrörelsens aktionsförmåga och strider mot demokratiska principer. Mycket skall man höra innan öronen trillar av. Vpk bör vara litet försiktigare med att ta så stora ord i sin mun.

Bilden av oppositionen är således mycket splittrad i diskussionen om kollektivanslutning. Det finns emellertid en annan sida och en sak som måhända t. o. m. är intressantare än kollektivanslutning till politiskt parti och där enigheten i riksdagen tycks vara mycket stor. Det gäller riksdagspartiernas inställning till den lagstiftning som moderaterna föreslår, där samstämmigheten mellan dem är ganska stor. I den här frågan står moderaterna ensamma. Alla andra riksdagspartier avvisar åtminstone f. n. tanken på lagstiftning, och det gör de – vill jag påstå – på mycket goda grunder. Riksdagen borde enligt min mening en gång för alla uttala att man aldrig någonsin vill ha en lagstiftning av moderatmodell, en lagstiftning som kränker föreningsrätten. Vi som omhuldar föreningsfriheten kan kanske komma överens om att göra någonting åt detta ett kommande år.

Det brukar hävdas i debatten att det finns delade meningar om anslutningsformerna inom arbetarrörelsen. Vi har aldrig förnekat detta, och vi har därför varit, och är fortfarande, lyhörda för hur våra former för anslutning till partiet skall kunna förbättras. Det pågår också en ganska omfattande försöksverksamhet runt om i landet. En arbetsgrupp inom partiet arbetar intensivt med hithörande frågor. Avsikten är vidare att nästa partikongress, dvs. kongressen 1984, på nytt skall behandla frågan om formerna för anslutning till partiet.

På en punkt råder det emellertid fullständig enighet inom arbetarrörelsen, och det är att de lokala fackföreningarna själva skall bestämma över sina egna angelägenheter. Det är ingenting som vpk och de borgerliga partierna skall besluta om i riksdagen. Frågan om kollektivanslutningen – det vill jag understryka – är en angelägenhet för de lokala fackföreningarna att själva besluta om.

Ett förbud för de lokala fackföreningarna att fatta beslut om anslutning till ett politiskt parti skulle vara ett kraftigt ingrepp i den fackliga demokratin.

något som definitivt inte hör hemma i ett samhälle av vår typ. Ett sådant ingrepp skulle allvarligt begränsa föreningsfriheten och stå i strid med regeringsformen. I regeringsformen finns nämligen en regel till skydd för föreningsfriheten, för fackföreningarnas och de politiska partiernas frihet att genom i demokratisk ordning fattade majoritetsbeslut bestämma om sina inre angelägenheter. Frågan om kollektivanslutningen är en del av denna frihet.

Protokollen från tidigare debatter här i kammaren om kollektivanslutningen visar många prov på att okunnigheten när det gäller denna fråga är mycket stor på borgerligt håll. Jag måste därför, fru talman, ta kammarens tid i anspråk och lämna några elementära fakta.

Kollektivanslutningen är helt och hållet en lokal fråga. Medlemmarna i de lokala fackliga organisationerna tar självständigt initiativ till och beslutar om anslutning till arbetarkommunen. Några krav på eller direktiv om anslutning ges inte vare sig från fackförbund, LO eller det socialdemokratiska partiet.

Ett förslag om kollektivanslutning föregås av en omfattande behandling i mötesverksamheten och av skriftlig information. Efter anslutning tas frågan om kollektivanslutningen upp till behandling minst en gång varje år. Kollektivanslutningen omprövas, om någon så begär. När beslut fattas om kollektiv anslutning till partiet föreligger alltid en möjlighet till reservation mot beslutet. En enskild medlem, som av olika skäl inte ställer sig bakom beslutet, har rätt att ställa sig helt utanför.

Den som reserverar sig behöver inte ange något som helst skäl för sitt ställningstagande. Den enskilde reservanten röjer således på intet sätt sin politiska hemvist. Detta sistnämnda vill jag särskilt understryka. Reservation kan inlämnas när som helst och gäller naturligtvis utan tidsgräns.

Den värdegemenskap som finns mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin kan aldrig lagstiftas bort. Det är ett faktum som framför allt moderaterna borde lägga på minnet. Ett beslut om att ta bort kollektivanslutningen har kanske inte så väldigt stor effekt i verkligheten, men det – och detta kanske är det allvarligaste – skulle vara en åtgärd direkt riktad mot fackföreningarnas egna beslutanderätt och därmed på det allvarligaste kränka föreningsfriheten.

Så här sade Arne Geijer här i kammaren den 4 juni 1976: "Åtgärden skulle emellertid inte alls få den politiska konsekvens som någon talare här hävdar att den skulle få. Socialdemokratin är inte så beroende av de medel som det gäller att man ur den synpunkten skulle komma någonstans med en lagstiftning. Det finns ju olika möjligheter att ge anslag och ekonomiskt stödja en politisk rörelse – det vet ni alla. Dessa möjligheter skulle naturligtvis komma att utnyttjas därest ett sådant förbud infördes."

Vi socialdemokrater är stolta över den värdegemenskap som finns inom arbetarrörelsen. Den kommer vi att slå vakt om, omhulda och ständigt försöka fördjupa. Vi förstår fullerväl att denna samhörighet är en vagel i ögat på våra politiska motståndare framför allt på den borgerliga sidan. Men ni har ju valt sida. Ni har valt att utveckla och fördjupa er värdegemenskap med

arbetsgivarorganisationerna och storfinansen. En sak kan jag emellertid lova er på den borgerliga kanten: Oavsett hur ni organiserar ert samarbete på den kanten, kommer vi aldrig med uttalanden i riksdagen eller med lagstiftning försöka lägga hinder i vägen för ert inre arbete och kränka föreningsfriheten. Vårt partis demokratiska traditioner är en garanti för detta.

I detta anförande instämde Anita Johansson, Arne Andersson i Gamleby, Bengt Kronblad, Hans Pettersson i Helsingborg, Inge Carlsson, Bo Krogvig, Ingvar Johnsson, Gustav Persson, Nils Nordh, Erik Johansson och Arne Nygren (alla s).

Anf. 64 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! Det är djupt beklagligt att vi åter skall behöva stå här i Sveriges riksdag och diskutera förekomsten av en förreteelse som rimligen inte borde höra hemma i vårt demokratiska samhälle. Tvångsanslutning av medlemmar till ett politiskt parti är och förblir oförenlig med de grundläggande värderingar och idéer som kännetecknar vårt öppna och fria samhälle. Den av socialdemokraterna tillämpade kollektivanslutningen strider mot de mänskliga fri- och rättigheterna, den strider mot den personliga integriteten och den strider mot valhemligheten.

Detta är en fullkomlig självklarhet för en klar majoritet av svenska folket, vilket undersökningar har visat, och det har följdriktigt också gång på gång kommit till uttryck här i kammaren under årens lopp. Vid upprepade tillfällen har riksdagen uttalat sig mot kollektivanslutningen och uppmanat socialdemokraterna att upphöra med denna icke-demokratiska, för många människor direkt kränkande hantering. Med förblindad envishet har den socialdemokratiska minoriteten vidhållit sin anmärkningsvärda inställning.

Det är en allvarlig nonchalans som man från socialdemokratiskt håll visar mot det högsta beslutande organet i vårt samhälle. Vad riksdagen otvetydigt uttalat struntar man helt enkelt i. Detta är milt sagt ett ovärdigt handlande. Med vilken rätt anser man sig kunna sätta sig över av riksdagen fattade beslut? På vilka grunder anser sig socialdemokraterna ha rätt att kunna tvinga människor att *antingen* vara medlemmar i det socialdemokratiska partiet, och därmed också ekonomiskt stödja en politik som de inte omfattar, *eller* att avslöja var de inte hör hemma politiskt, vilket strider mot valhemligheten? Detta senare är ju konsekvensen av reservationsrätten, som man från socialdemokratiskt håll gör så stort nummer av.

För alla andra partier är det en fullkomlig självklarhet att den enskilda människan själv fritt och frivilligt skall kunna söka och få medlemskap grundat på egen vilja och uppfattning. För socialdemokraterna, däremot, är det höjden av rättfärdighet att människor skall kollektivanslutas som medlemmar, oavsett om de vill det eller inte och utan hänsyn till att de i åtskilliga fall redan är medlemmar i andra partier.

Det måste vara helt främmande för ett rättssamhälle att människor skall tvingas reservera sig mot att bli infösta i en politisk fålla. Den partipolitiska

tillhörigheten, om något, måste det vara vars och ens personliga angelägenhet att fritt få avgöra – utan inblandning av socialdemokratiska partigångare. Hur angeläget det än kan vara för dessa att tillföra sitt parti medlemmar, får detta dock inte ske med åsidosättande av demokratins spelregler. Reservationsrätten är ingenting annat än rent hyckleri, ett ömkligt sätt att söka rättfärdiga en orättfärdig handling. Bevisligen finns det många människor som inte vågar använda sig av reservationsmöjligheten med hänsyn till de konsekvenser detta får i skilda sammanhang. Exempelen på trakasserier på arbetsplatserna för förment icke socialdemokratisk partitillhörighet är tillräckligt många och talande nog.

Känns det inte besvärande, Kurt Ove Johansson, att stå här och försvara något som definitivt inte är värdigt ett demokratiskt parti? Varför vågar ni inte enbart låta människor frivilligt söka medlemskap i ert parti? Kurt Ove Johansson gjorde ett stort nummer av värdegemenskapen inom arbetarrörelsen. Starkare är den tydligen inte än att man måste tillgripa kollektivanslutning av medlemmar till partiet. Frivilligheten räcker uppenbarligen inte.

I sitt försvar av kollektivanslutningen åberopar socialdemokraterna också alltid fackföreningarnas rätt att besluta i sina egna angelägenheter. Om alltså en socialdemokratisk majoritet på ett fackföreningsmöte, oavsett antalet närvarande, beslutar att ansluta alla medlemmar – även de med en icke-socialistisk samhällssyn – till det socialdemokratiska partiet, är detta uteslutande fackföreningens angelägenhet, hävdar man, något som andra inte skall lägga sig i. Detta är med förlov sagt ingenting annat än den obofärdiges försök att försvara en i grunden sjuk sak. Ingenting kan nämligen hindra socialdemokratin från att vägra ta emot medlemmar genom kollektivanslutning. Ingenting hindrar att även detta parti enbart accepterar och tillämpar frivilligt enskilt medlemskap. Att skjuta fackföreningarna framför sig och skylla på dem faller alltså på sin egen orimlighet. Om bara viljan funnes i det socialdemokratiska partiet att respektera den enskildes rätt att själv välja partitillhörighet, skulle kollektivanslutningen vara ett minne blott.

Nu saknas dess värre den viljan, vilket är bedrövligt. Man kan inte frigöra sig från tanken att slantarna som strömmar in från de många tvängsanslutna medlemmarna spelar en avgörande roll. Tydligen upplevs dragningskraften hos ett frivilligt medlemskap i partiet som så svag, att fasthållandet vid kollektivanslutningen är starkt ekonomiskt betingat.

Fru talman! Åtta gånger tidigare har riksdagen bestämt tagit avstånd från systemet med kollektivanslutning till ett politiskt parti. Den socialdemokratiska minoriteten har varje gång nonchalerat dessa uttalanden. Även om det i fackföreningsrörelsen ute i landet finns ett och annat ljus i detta annars så totala socialdemokratiska mörker, vilket vissa rapporter vittnar om, så framgår med all tydlighet, att socialdemokraterna även i fortsättningen avser att inte respektera ett uttalande från riksdagens sida. Att åter stanna vid ett uttalande är således meningslöst. Eftersom det enligt vår mening är ytterst angeläget, att den enskilda människans fri- och rättigheter respekteras, är det

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

nu nödvändigt att gå i författning om en lagstiftning på området.

Därför, fru talman, yrkar jag nu bifall till den vid betänkandet fogade reservationen nr 2, avgiven av konstitutionsutskottets moderata ledamöter.

I detta anförande instämde Göran Riegnell och Erik Olsson (båda m).

Anf. 65 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Det är beklagligt, säger herr Nyhage, att vi skall behöva stå här och tala om kollektivanslutning. Jag kan mycket väl instämma i det. Det är faktiskt mycket beklagligt att Sveriges riksdag skall lägga sig i de fria organisationernas inre arbete. Därför får jag uttala den förhoppningen att detta är sista året som vi behöver uppleva det som herr Nyhage kallar för beklagliga debatter.

Hans Nyhage frågade mig om inte jag tyckte att det var besvärande att stå här i kammaren och försvara kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet.

Nej, jag tycker inte att det på något sätt är besvärande, tvärtom. Om man slåss för föreningsfriheten slåss man inte för en sjuk sak utan för något som är värt att bevara i svensk tradition. Jag hävdade i mitt första inlägg och jag gör det nu, att moderaternas krav på lagstiftning i detta sammanhang kränker föreningsfriheten. Föreningsfriheten finns inskriven, herr Nyhage, i grundlagen. I 2 kap. regeringsformen finns 14 § som reglerar när begränsningar i föreningsfriheten får ske. Det finns måhända skäl att åtminstone för herr Nyhage läsa upp vad som där står. Så här lyder kap. 2 14 §:

”Föreningsfriheten får begränsas endast såvitt gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, med viss hudfärg eller av visst etniskt ursprung.”

Det borde stå klart även för herr Nyhage att denna paragraf inte kan tillämpas på de svenska fackföreningarna. De är inga militära organisationer såvitt jag förstår, och kollektivanslutningen innebär ingen förföljelse av folkgrupp av det slag som regeln talar om.

Jag tycker att herr Nyhage borde gå hem och i sin studiekammare läsa igenom 2 kap. 14 §. Då slipper vi kanske dessa beklagliga diskussioner i kammaren.

Anf. 66 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Det torde vara svårt att åberopa att föreningsrätten kränks av ett förbud mot kollektivanslutning till ett politiskt parti. Kollektivanslutningen däremot kränker den personliga integriteten och de personliga fri- och rättigheterna.

Jag måste fråga Kurt Ove Johansson: Varför accepterar inte socialdemokraterna i likhet med alla andra partier enbart frivilligt och fritt medlemskap? Varför tror ni inte på ert eget partis dragningskraft, så att ni kan tillämpa

principen om de personliga fri- och rättigheterna och låta människor av fri vilja ansluta sig till ert parti?

Vi är tydligen överens om att det är beklagligt att vi återigen skall behöva diskutera kollektivanslutningen. Vi beklagar det emellertid från helt skilda utgångspunkter. Jag upprepar att jag tycker det är beklämmande att vi i Sveriges riksdag skall behöva diskutera något som rimligen inte hör hemma i ett demokratiskt samhälle. Kollektivanslutningen är och förblir något som inte är förenligt med människans fri- och rättigheter.

Anf. 67 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Mellan raderna i moderaternas reservation kan man läsa att de själva har upptäckt att de genom förslaget till lagstiftning har hamnat i en ganska brydsam situation. Därför försöker de i reservationen åla sig ur den besvärliga situationen genom att hävda att ett förbud i lag mot kollektivanslutning inte utgör ett ingrepp i föreningsfriheten, eftersom den friheten inte kan innebära rätt att ansluta någon till ett politiskt parti utan vederbörandes samtycke. Jag vill då påpeka för Hans Nyhage att reservationsrättens praktiska innebörd är att ingen kan anslutas mot sin vilja.

Grundlagen är faktiskt mycket klar på den här punkten, Hans Nyhage. Det är obestridligen så att skulle man besluta om en lag av det slag som moderaterna föreslår kommer föreningsfriheten att kränkas. Det är ganska fantastiskt att ett politiskt parti, som i andra sammanhang vill försöka framställa sig som demokratins försvarare, är berett att i riksdagen slåss mot något så grundläggande för våra fri- och rättigheter i Sverige som föreningsfriheten.

I tidigare debatter i kammaren, bl. a. 1980, försäkrade oss moderaternas dåvarande representant att lagstiftningsförslaget endast skulle avse kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Står moderaterna fast vid denna deklaration från 1980? Det skulle vara intressant att få veta det.

Anf. 68 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Inget annat politiskt parti i vårt land tillämpar kollektivanslutningen. Ingen facklig organisation vid sidan av LO gör det. Det är alltså uteslutande det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen inom LO som tillämpar kollektivanslutningen. Ett förbud mot kollektivanslutning riktar sig alltså just mot det socialdemokratiska partiet.

Vi slår verkligen vakt om demokratin, när vi menar att de mänskliga fri- och rättigheterna skall respekteras, att den personliga integriteten skall respekteras, att den enskilde skall ha rätt att själv avgöra vilket parti han vill tillhöra och att valhemligheten skall respekteras.

Reservationsrätten är en ren illusion. Vi har så många exempel på vad som händer på de olika arbetsplatserna med de människor som har vågat använda sig av reservationsrätten att vi har tillräckligt på fötterna för att agera mot den.

Jag upprepar återigen min fråga: Varför vågar inte socialdemokraterna –

som enda parti i det här landet – tillämpa enbart en frivillig, på personliga grunder hyggd medlemsanslutning?

Förste vice talmannen anmälde att Kurt Ove Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenium nu uppsatts.

Anf. 70 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Jag är nödsakad att, innan jag går in på frågan om kollektivanslutningen, göra ett påpekande. Jag är förvånad över den talarordning som gäller i dag. Enligt de oskrivna regler som vi tillämpar här i kammaren är det vanligt att reservanterna inleder debatten och att utskottsmajoriteten därefter försvarar sitt ställningstagande. I dag går det inte till så. Här är det utskottsmajoriteten som talar först på alla moment. Därmed har tydligen gjorts den markeringen att de socialdemokratiska utskottstalesmännen numera har upphöjts till statsrådsnivå.

Fru talman! Det ligger rätt mycket symbolik i det förhållandet att debatten om kollektivanslutningen numera alltid äger rum vid den tid på året när vinterkylan börjar märkas, när skuggorna ruvar och mörkret dominerar. Om man överför den symboliken till den fråga vi här debatterar, kan man konstera att det råder en stor åsiktsgemenskap partierna emellan när det gäller att stifta lagar till värn för den enskilda människans frihet och värdighet. Vi har under senare år med mycket stor enighet stiftat lag när det gäller dataregistrering och sekretess, allt i syfte att skydda den enskildes integritet. Vallagarna är ett annat exempel på hur vi skyddar den enskilde och dennes rösthemlighet.

Så här långt är besluts klimatet alltid angenämt.

Men när vi kommer in på kollektivanslutningen, på frågan om den enskildes rätt att fritt och självständigt besluta om sitt medlemskap i ett politiskt parti, då blåser det kalla vindar, då sprider sig de mörka skuggorna, då blir det uppenbart att den svenska demokratin har sina brister. Kollektivanslutning till ett politiskt parti är en styggelse, ett främmande element i vår demokrati.

Varför vill inte socialdemokraterna – för det är ju bara socialdemokraterna av landets alla partier som tar emot kollektivt anslutna medlemmar – avskaffa denna odemokratiska form av medlemsrekrytering?

Frågan är förstås inte ny. Den har ställts nio år i följd här i kammaren. Kurt Ove Johansson förklarade för en stund sedan att han hade läst igenom alla betänkanden och protokollen från alla debatter som hade ägt rum sedan 1973. Det är möjligt att han har läst, men han har ingenting lärt.

I dessa debatter har man ibland svarat på den här frågan att det är av ekonomiska skäl, ibland har man förnekat att det är pengarna som är orsaken. Ibland har man hänvisat till historiska traditioner – det gjorde Kurt Ove Johansson nyss. Ibland har man hänvisat till pågående utredningar inom

det egna partiet – och det gör man återigen.

Men jag förstår svårigheterna att svara. De framgår ju tydligt av socialdemokraternas korthugna skrivning i utskottsbetänkandet.

Där står som vanligt helt kort "att det måste ankomma på de fackliga organisationerna själva att fatta beslut i sina egna angelägenheter. Utskottet vidhåller denna uppfattning och avstyrker motionerna."

Men frågan gäller ju inte beslutsfattandet på de fackliga organisationernas möten. Frågan gäller om den enskilde skall ha frihet att genom en självständig handling avgöra om han eller hon skall tillhöra ett politiskt parti eller inte.

Låt mig erinra om att det är ett utskottspaket som rymmer författningsfrågor som vi diskuterar i dag! Låt mig därför återgå någon minut till mina inledningsord!

Våra grundlagar har som ett bärande moment syftet att skydda den enskilde mot det allmänna. Där är skyddet också gott. Men hur är det med skyddet för den enskilde mot organisationer som på grund av sin storlek och sin inriktning sätter sig i det allmännas ställe?

Är det många så att socialdemokratin nu upplever sig vara något slags statsparti som står ovanför sådana ting som individens fri- och rättigheter? Jag förstår att frågan är obehaglig, men den måste ställas. Jag ställer den i all synnerhet som Kurt Ove Johansson i sitt anförande gång på gång underströk att det var fråga om organisationerna och att man skulle skydda *deras* rättigheter. Inte ett ord, inte en stavelse hade Kurt Ove Johansson till övers för den enskilda människan. Det är ju för den enskilda människan som organisationerna och samhället är till – det är ursprungstanken.

Kammaren skulle slippa debatter av det här slaget, om socialdemokraterna här och nu förklarade att man i fortsättningen inte tar emot andra än dem som enskilt ansöker om medlemskap.

Och låt mig för femtioelfte gången påpeka att reservationsrätten inte förändrar någonting – den är inte någon ursäkt! Det är tvärtom så att den enskilde därmed försätts i en tvångssituation. Antingen tiger man och lider – och det gör de flesta – eller också reserverar man sig och blir trakasserad på arbetsplatsen av socialdemokrater. Kurt Ove Johansson, det vore intressant att höra vilka insatser som socialdemokratiska riksdagsledamöter gjort för att stoppa dessa trakasserier – de förekommer ju.

Från centerpartiets sida har vi ständigt hävdat och slagit vakt om den enskilda människans fri- och rättigheter. Av det skälet ogillar vi djupt kollektivanslutningen. Vi vill få slut på denna form av äsiktsdiskriminering.

Vi har också sagt – och jag hänvisar här till vår reservation i konstitutionsutskottet vid behandlingen av grundlagspropositionen 1973 – att frågan inte i första hand – jag understryker detta – skall lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida i form av opinionsbildning mot kollektivanslutningen. Vi var länge övertygade om att socialdemokraterna själva skulle ta itu med den nödvändiga saneringen.

Under de år som gått kunde vi ibland i dunklet skönja ljuset från en och

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

annan tindrande stjärna. Socialdemokraterna startade en intern utredning i frågan. Vi avvaktade denna utredning – ingenting hände. Vi måste konstatera att hoppets stjärna har slocknat. Socialdemokraterna tänker alltså behålla kollektivanslutningsformen för gott.

Därmed tvingas vi att överväga frågor om lagstiftning för att skydda den enskildes rätt.

Vi är medvetna om att en lagstiftning på detta område blir ett känsligt kapitel. Å ena sidan får föreningsfriheten inte inskränkas. Det ligger faktiskt ett värde i att de ideella föreningarnas arbete inte regleras i lag. Å andra sidan har vi en skyldighet att värna om individens rätt att fritt välja parti, självklart också rätten att låta bli att organisera sig politiskt, för den som så vill. Hur den gränsdragningen skall ske kräver en utredning. Vi vill därför inte göra en omedelbar beställning om lag.

Såsom frågan nu har utvecklats och med den nonchalans och ironi som socialdemokraterna visat i den här frågan finner vi det också meningslöst att begära att riksdagen gör något uttalande, som fallet varit förr om åren.

Vi föreslår alltså en utredning i frågan.

Jag yrkar därför, fru talman, bifall till reservation nr 3.

Anf. 71 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Frågan om kollektivanslutning till politiskt parti är en märklig fråga! Den är märklig först och främst genom att det i vårt genomdemokratiserade system ännu år 1982 förekommer att grupper av människor genom anslutningen till sin fackförening också kan bli medlemmar kollektivt i ett av våra politiska partier, nämligen det socialdemokratiska partiet.

Frågan om kollektivanslutningen är också märklig därigenom att riksdagen år efter år har uttalat sig mot den. Trots detta består denna i en demokrati så ovärdiga registrering av människors politiska uppfattning.

Vi liberaler har alltid brännmärkt kollektivanslutningen. Många liberaler har under årens gång varit drabbade. Senast i samband med årets val har i pressen refererats hur liberaler i Skåne, som stod på våra listor, också var anslutna till det socialdemokratiska partiet. Efter olika piruetter får arbetarkommunen på platsen ta ställning till de orimligheter detta system leder till. Man diskuterar eventuell uteslutning.

Problemet gäller dock inte enbart de människor som tar politisk ställning. Det gäller kanske i första hand de människor som inte offentligt vill registrera sin politiska uppfattning. För att bli befriade från anslutningen måste de göra ett politiskt tillkännagivande och kanske också göra förödmjukande besök på någon fackföreningsexpedition. Det är märkligt att sådant kan äga rum i Sverige år 1982.

Liberalerna har alltid varit motståndare till kollektivanslutningen. Varför har vi då gått emot förslaget om direkt lagstiftning? Ja, här har naturligtvis tron funnits att de organisationer som har varit med och byggt upp demokratin i Sverige också skulle ha kraft och intresse att själva ta itu med dessa problem och upphäva denna form av politisk registrering. Visst har det funnits enstaka ljusglimtar. Frågan har då och då diskuterats i det

socialdemokratiska partiet. Det som har haft ännu mer praktisk betydelse är att fackliga organisationer på basplanet tagit ställning mot kollektivanslutningen. Detta har i och för sig varit glädjande. Ännu mer glädjande skulle det vara om socialdemokraterna centralt på allvar tog tag i frågan. Det är ju det socialdemokratiska partiet som har ansvaret för i vilken form det tar emot medlemmar. Då hjälper det inte, Kurt Ove Johansson, att man hänvisar till lokala fackliga organisationer. Det politiska partiet måste självt kunna avgöra i vilken form det tar emot medlemmar.

Ett så stort och starkt parti som det socialdemokratiska behöver inte klamra sig fast vid kollektivanslutning. Trots detta gör man så. Vad beror det på? Är partiet beroende av medlemsavgifter från människor som inte är socialdemokrater, eller förstår man inte ens år 1982 de demokratiska problem som är förknippade med kollektivanslutning? Det historiska sambandet, som Kurt Ove Johansson har tagit upp här i dag, kan man nu helt bortse från.

Folkpartiets senaste landsmöte uttalade efter en lång debatt att partiet skall verka för en utredning om lagligt skydd för den enskildes rätt att själv begära anslutning till politiskt parti. Otåligheten växer emellertid, och bland årets motioner finns det också liberala sådana med önskemål om lagstiftning mot kollektivanslutning.

Socialdemokraterna har nu också aktualiserat förslaget om reduktion av skatten för fackföreningsavgifter. Till följd av kollektivanslutningen blir då frågeställningen: Kan medlemsavgifter till facket indirekt innebära avgifter också till politiskt parti? Jag nämner bara frågan, eftersom den kommer att diskuteras i annat sammanhang.

Vi liberaler ställer sålunda, trots otåligheten, i år upp bakom förslaget om en utredning – med en mycket vacklande tro på att socialdemokraterna rimligen kommer att göra något åt frågan. Vi skall vara mycket försiktiga med att gå in med lagstiftning mot organisationslivet. På den punkten ger jag Kurt Ove Johansson rätt. Men kollektivanslutningen har sådana konsekvenser att något snart måste göras. Vi skall väl inte behöva diskutera kollektivanslutningen också 1984, 1986 och 1988?

Jag yrkar under mom. 2, kollektivanslutning till politiskt parti, bifall till reservation nr 3, som lämnats av Bertil Fiskesjö, Karin Ahrland och Sven-Erik Nordin.

Anf. 72 KURT OVE JOHANSSON.(s) replik:

Fru talman! Sven-Erik Nordin talade om en slocknad stjärna. Jag uppfattade det så, att den stjärna som hade slocknat var Sven-Erik Nordin själv.

Anf. 73 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får erinra om att den medgivna repliken avsåg Lars Ernestams anförande.

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Anf. 74 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Jag ber, fru talman, så mycket om ursäkt. Sven-Erik Nordin och Lars Ernestam talade emellertid om samma reservation, reservation nr 3 från centern och folkpartiet. Denna reservation är på många sätt mycket krystad.

Man säger t. ex. att man inte riktar kritiken mot facket som beslutar om kollektivt medlemskap, utan att kritiken riktas mot det socialdemokratiska partiet. Det är ett ganska konstigt resonemang. Det är detsamma som om man vid en trafikolycka skulle säga: Vi kritiserar inte föraren av bilen utan fotgängaren, som lät sig överköras vid övergångsstället. Jag finner alltså denna argumentering i reservationen av folkpartiet och centern som mycket egendomlig.

Jag vet inte om Lars Ernestam försade sig eller inte, men han gav uttryck för att han tyckte att detta med kollektivanslutning var någonting som socialdemokraterna själva borde bestämma. Om det nu inte var en felsägning, är jag mycket tacksam för att Lars Ernestam sade så. Det är precis den uppfattning som också jag har, nämligen att kollektivanslutning inte är någonting som Sveriges riksdag skall besluta om, utan det skall beslutas av organisationerna själva.

Jag anklagas här för att inte försvara den enskilde individen. Jag vill tillbakavisa alla sådana påståenden. De som har lyssnat till mina båda tidigare inlägg måste ju ha uppfattat att vad jag har slagits för är organisationsfriheten, och den införlivar enligt mitt sätt att se också i mycket hög grad den enskildes rätt. När jag slåss för föreningsfriheten slåss jag också för den enskildes rätt.

Anf. 75 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Lars Ernestams inlägg vittnar med all tydlighet om att folkpartiet nu insett att frågan om kollektivanslutning inte längre kan lösas enbart genom uttalanden från riksdagens sida. Vi kan alltså konstatera att såväl folkpartiet som centerpartiet misströstar i tron på att socialdemokraterna själva skall sanera denna fråga och har då valt att gå utredningsvägen. Jag har respekt för att man nu tänker följa upp frågan här i kammaren, men det finns en klar möjlighet nu för såväl folkpartiet som centerpartiet att stödja det moderata kravet på att direkt begära en lagstiftning på området.

Anf. 76 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! När jag säger att de politiska partierna har huvudansvaret för i vilken form de tar emot medlemmar menar jag att det är partierna som avgör hur de tar emot medlemmar. Därför ligger huvudansvaret i den här frågan helt och hållet på det socialdemokratiska partiet. Jag vill ställa en fråga till Kurt Ove Johansson: Vad är det för fel på den liberala grundsatsen att var och en själv skall få bestämma vilket parti han skall tillhöra?

När det gäller Hans Nyhages inlägg vill jag säga att det för oss liberaler finns ett historiskt samband. Vi vet att socialdemokratin och fackförenings-

rörelsen från början var en enhet. Då var bara en viss procent av befolkningen fackligt ansluten. Men i dagens läge är i princip alla som arbetar inom LO-området anslutna till någon fackförening, och det gör att denna fråga kommer i ett annat läge. Det finns också en liten syndikalistisk fackföreningsorganisation. Vi har fortfarande, som jag sade, en vacklande tro på att socialdemokraterna själva skall ta itu med denna fråga. Efter de inlägg vi har hört i dag är förhoppningarna inte särskilt stora.

Anf. 77 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag konstaterar nu att Lars Ernestam vid två tillfällen har understrukt att det är partierna själva som skall avgöra anslutningsformerna. Jag hälsar då med tillfredsställelse den frontförändring som har ägt rum inom folkpartiet på denna punkt. Men jag vill gärna tillägga att det som Lars Ernestam framför rimmar ganska illa med den reservation som folkpartiet tillsammans med centern har skrivit.

Eftersom Lars Ernestami, om jag nu har räknat rätt, har ytterligare en replik, skulle jag väldigt gärna vilja ha ett klarläggande beträffande den reservation som ni har skrivit med krav på utredning i syfte att få till stånd en lagstiftning. Är tanken bakom den skrivning som finns i er reservation att utredningen skall leda fram till ett lagförslag av den modell som moderaterna har anfört i sin reservation?

En fråga som alltid diskuteras i samband med kollektivanslutningen och som nu har berörts från många håll är i vad mån utnyttjande av reservationsrätten skulle innebära att man avslöjade sin politiska uppfattning. Jag vill väldigt gärna än en gång hänvisa till den diskussion som vi förde här i riksdagen den 4 juni 1976, när Arne Geijer höll ett mycket uppmärksammat anförande. Han bestred då, precis som jag har gjort här i dag, att ett utnyttjande av reservationsrätten skulle röja den politiska hemvisten.

Så här uttryckte Arne Geijer det, och jag vill gärna instämma i detta: "Reservation mot beslut om kollektivanslutning sker inte bara från sådana medlemmar som tillhör ett annat politiskt parti eller är oorganiserade politiskt, utan reservationsrätten utnyttjas också av sådana som är klart socialdemokratiskt organiserade. Jag har upplevt flera fall där aktiva socialdemokrater av principiella skäl är emot kollektivanslutning."

Jag har precis samma upplevelser. Ingen ställer några som helst krav på att man skall ange skäl för reservation. Därför röjer man inte heller sin politiska åsikt genom att utnyttja reservationsrätten.

Anf. 78 HANS NYHAGE (m) replik:

Fru talman! Det har tagit nio år för folkpartiet att komma till dagens slutsats. Bättre sent än aldrig, kan man kanske säga.

Det finns nu alla möjligheter för folkpartiet att markera kraften av sin övertygelse genom att i varje fall i andra hand stödja den moderata reservationen. Det vore välgörande med ett klarläggande från Lars Ernestam i detta hänseende.

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Anf. 79 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Till Hans Nyhage vill jag säga att vi står för den reservation vi har lämnat. Vi har fortfarande tron på att socialdemokraterna skall ta itu med den här frågan. Gör de inte det, får vi återkomma senare.

Kurt Ove Johansson säger att vi skiljer på LO och socialdemokratiska partiet i den här frågan. Ja, det är självklart att vi främst kritiserar det socialdemokratiska partiet.

Att vi kritiserar kollektivanslutningen innebär inte att vi också kritiserar de fackliga organisationerna. Socialdemokraterna måste vara de som tar ställning och ser till att kollektivanslutningen upphävs.

Förste vice talmannen anmälde att Kurt Ove Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 80 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! På kort tid har två Metallfackföreningar i Östergötland upphävt kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet. Enligt vpk är det ett riktigt beslut som har tagits. Ombudsmannen i Metalls avdelning 83 säger att kollektivanslutningen är en anslutningsform som inte är gångbar längre. I tidningsuttalanden säger ombudsmannen vidare:

”Kollektivanslutningen har passiviserat fackets medlemmar. De har betalt avgifterna och nöjt sig med det.”

”Man kan också fråga sig hur demokratiskt det är. Många medlemmar känner ju inte till det”, säger ombudsmannen för en avdelning som har fattat ett beslut om att upphäva denna form av anslutning.

Tyvärr hör händelserna i Östergötland inte till vanligheten. Det socialdemokratiska partiet har inte ändrat sin attityd. Kurt Ove Johanssons ombudsmannaattityd känns igen. För ett par år sedan var det en debatt inom arbetarrörelsen som ingav visst hopp om att det skulle bli något bättre. Tyvärr har den inte fått någon fortsättning.

Den fråga man vill ställa till socialdemokraterna är: Finns det en vilja att inom en mycket snar framtid komma till rätta med den här osunda företeelsen? Svaret på detta kommer faktiskt att avgöra den fortsatta behandlingen av denna fråga och om det kommer en fortsättning på det som har hänt i Östergötland.

Att denna debatt fortsätter år efter år i Sveriges riksdag är helt och hållet det socialdemokratiska partiets fel. Härigenom kan de borgerliga partierna år efter år utnyttja denna osunda företeelse.

Vi vet att kollektivanslutningen är omtvistad inom arbetarrörelsen och har varit det ända sedan införandet. Främsta skälet är att kollektivanslutningen är hämmande för fackföreningsrörelsen – den blir alltså inte fri och obunden. Vi har tidigare diskuterat vilka maktcentra fackföreningsrörelsen skall vara oberoende av. Det finns tre viktiga maktcentra som fackföreningsrörelsen måste vara oberoende av, nämligen staten, kapitalägarna och de politiska partierna.

För att börja med fackföreningsrörelsen och partierna skall vi komma ihåg

att i fackföreningsrörelsens begynnelse var det liberalerna som byggde upp fackföreningarna och hade inflytandet. När den socialistiska arbetarrörelsen utvecklades, var en av uppgifterna att frigöra fackföreningsrörelsen ur de liberala, dvs. de borgerliga, bojorna.

Och här har vi faktiskt en del av orsaken till eländet. I och med den socialistiska epokens början, började på allvar i organiserad form klasstriderna. Parti och fackförening fanns inte välorganiserade på varje plats. Därför blev det på många håll så, att parti och fack fick ikläda sig varandras roller. Det då av nöden uppkomna läget har fått sin fortsättning i kollektivanslutningen av fackliga medlemmar till det socialdemokratiska partiet. Men det kan inte gärna vara någon princip. Parollerna frihet, jämlikhet, broderskap vägleder både fackföreningsrörelse och parti. Det måste vara en felaktig politisk uppfattning att det är naturligt att samarbete och värdegemenskap innebär att man har gemensamt medlemskap och kollektivanslutning.

Hur skall nu förhållandet vara mellan det socialistiska arbetarpartiet och fackföreningsrörelsen? Den unge Hjalmar Branting utvecklade utförligt detta tema i sitt Gävletal under rubriken Varför arbetarrörelsen måste bli socialistisk.

Arbetarna måste rikta sin uppmärksamhet mot två olika håll, sade Hjalmar Branting. För det första måste de organisera sin klass som politiskt parti, vilket sätter som mål för strävandena att få den politiska makten i sina händer. För det andra måste de organisera sig för att i någon mån kunna hålla kapitalisterna stängna i den dagliga, ekonomiska kampen för sin brödföda.

Hjalmar Branting fortsatte:

"Naturligtvis böra bägge dessa organisationer, den fackliga och den politiska, gå hand i hand och gemensamt arbeta för det stora målet: arbetarklassens fullständiga frigörelse. Men erfarenheten har allestädes visat det lämpligaste, att de bägge organisationerna ej alldeles sammanblandas."

Det avgörande skälet är alltså att utgångspunkten skall vara att fackföreningsrörelsens och fackföreningens mål är att organisera alla arbetare på en arbetsplats eller ort, oavsett vilka politiska eller religiösa uppfattningar arbetarna där har. Det skall således vara fackföreningar som är oberoende i förhållande till politiska partier men som arbetar gemensamt med den politiska arbetarrörelsen för arbetarklassens fullständiga frigörelse. Det är ingen doktrinär ståndpunkt, utan det är en klassisk ståndpunkt, som härrör från det socialistiska arvet. Det här är naturligtvis inget oberoende av det slag som borgerliga partier och Svenska arbetsgivareföreningen önskar för fackföreningsrörelsen. Dessa vill ju ha ett helt annat oberoende när det gäller fackföreningsrörelsen. Deras attacker syftar i grund och botten till ett oberoende som försvagar arbetarrörelsen. De borgerliga partierna blandar systematiskt ihop partipolitisk obundenhet och politisk obundenhet och försöker göra affär av det här. Självfallet måste en fackförening vara socialistisk. Likaså måste den vara obunden.

Vissa författningsfrågor m. m.

De borgerligas attack sker alltså inte av omsorg om arbetarna utan den har till syfte att försvaga arbetarrörelsen. Tyvärr bidrar det socialdemokratiska partiet till detta genom att vidhålla kollektivanslutning.

I en livaktig demokratisk folkrörelse måste gräsrotterna kunna komma till tals på ett meningsfullt sätt – det är själva innehållet i en demokrati. Rörelsen skall kunna säga obehagliga saker till sin ledning, och ledningen skall kunna lyssna på rörelsen. Men den skall inte vara klavbunden av partiloyalitet till hundra procent, för då kommer man ju att lyssna till en rörelse som på grund av denna lojalitet inte gör sig hörd. Man kommer inte att få höra det som man egentligen skall höra för att kunna utvecklas. Exempel på detta finns i stor mängd.

En socialdemokrat menade i gårdagens debatt om medbestämmandelagen att kritik riktades direkt mot fackföreningsrörelsen. Men om man har den uppfattningen, tror jag att man har kommit alldeles fel. Då kan jag också förstå att man fortfarande hävdar kravet på kollektivanslutning.

I det läget får som sagt en ledning bara tillbaka ett eko. Då blir det farligt, för det är i den situationen som de borgerliga krafterna kan utnyttja arbetarrörelsens svaghet. Vi har faktiskt haft exempel på det i vårt land – jag avser det faktum att borgerligheten och borgerlig ideologi trängt in i arbetarrörelsen och försvagat denna och t. o. m. tagit den politiska makten.

Nu är det ju också så att centraliseringen inom fackföreningsrörelsen med storavdelningar, representantskap etc. inte är någon tillfällighet. Organisationerna har byggts upp med den klara inriktningen att slå vakt om den politiska filosofi som har klassarbetet som ledstjärna. Denna organisationsform sammankopplad med kollektivanslutningen utgör en fara för hela arbetarrörelsen.

När det gäller fackföreningsrörelsens förhållande till de två övriga sociala maktcentra – staten och kapitalägarna – är socialister i princip överens om att ett fullständigt oberoende skall råda.

Men i ett läge där regeringspartiet mer eller mindre växer ihop med staten – SAP har ju ett visst förflutet i det avseendet och är nu i regeringsställning – kan effekten av kollektivanslutningen bli den att statsapparaten, parti och fackföreningsledning i viss mån växer ihop i en värdegemenskap. Dessa tendenser har korporativa drag, och det är naturligtvis också till skada för arbetarrörelsens politiska innehåll.

Vi från vpk har ingen anledning att ansluta oss till moderaternas och Ulf Adelsons kritik härvidlag. Men nog har regeringen redan bjudit borgerligheten på goda karameller att hugga tänderna i – jag tänker på arbetarrörelsen. Det tycker vi är synd.

När det gäller kapitalet och fackföreningsrörelsen finns det också en fara som man inte skall nonchalera. Utvecklingsavtalet, grundat på MBL, utgår från en inflyttning av fackföreningen i företagens linjeorganisation. Intressegemenskap i företagen och kollektivanslutning från samma fackförening till det parti som sitter i regeringsställning befrämjar inte en debatt inom arbetarrörelsen som ger styrka.

Därför blir kollektivanslutningen i dess yttersta former farlig för arbetarrörelsen i framtiden.

Man skall också komma ihåg att när vi tar upp frågan om kollektivanslutningen tänker vi också på den automatiska anslutningen till statskyrkan – den måste upphöra. Här och i kollektivanslutningen har vi de företeelser som innebär att man ansluter enskilda medlemmar utan att de tillfrågas. Men när de borgerliga partierna nu gör affär av kollektivanslutningen till politiskt parti har jag hittills inte hört ett enda ord från deras sida om den här företeelsen. Det vore kanske hederligt att de sade något och såg till att också denna tvångsanslutning upphör.

Vpk vill upprepa vad riksdagen tidigare har uttalat i fråga om kollektivanslutningen, nämligen att nuvarande missförhållanden inte bör förändras i första hand genom lagstiftning utan genom åtgärder från det parti som använder den här anslutningsformen. Vpk förutsätter att det blir en stark opinionsbildning mot kollektivanslutningen, så att utvecklingen i Östergötland fortsätter och partiet förmås att tillämpa en ordning så att kollektivanslutningen avskaffas, så att människor inte registreras som partimedlemmar utan att veta det.

Man kan naturligtvis dra andra paralleller om hur fackföreningarna skall verka. Vi har på senare år fått en debatt om fackföreningar internationellt. Jag skall ta ett exempel som kan vara viktigt.

Både socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna har aktivt verkat för att en fri och demokratisk fackförening skall få arbeta i Polen. Men när den skulle verka var den bunden av stat och parti och kunde inte fullgöra sin roll som facklig organisation, vilket behövs både inom ett socialistiskt och inom ett kapitalistiskt samhälle. Jag skall inte hårdra parallellerna med det här landet, men nog finns det ändå en påtaglig likhet med Sverige, när socialdemokraterna vidhåller detta samband mellan parti och fackföreningsrörelse.

Vi för vår del anser både nu och framöver, när det blir socialism, att fackföreningsrörelsen skall stå fri och obunden från parti och statsapparat.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservation 4 av Nils Berndtson.

Anf. 81 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Lars-Ove Hagberg uttrycker förhoppningen att den opinionsbildning som han försöker driva tillsammans med de borgerliga partierna mot kollektivanslutning skall leda till att den så småningom upphör. När jag började den här debatten sade jag att jag hälsar den med glädje och tillfredsställelse. Det har nämligen ofta visat sig att när vi för en sådan här debatt i kammaren brukar intresset från fackföreningarna att kollektivansluta sig till det socialdemokratiska partiet snarare öka. Och jag tror att vi kanske får uppleva det igen.

Det görs ibland väldigt stora nummer av att en facklig organisation lämnar kollektivanslutningen. Men är inte detta något av ett renhetstecken? Precis

Torsdagen den
9 december 1982

Vissa författnings-
frågor m. m.

som jag sade i min inledning prövas kollektivanslutningen ute i de fackliga organisationerna minst en gång varje år. Och då är det naturligt om någon facklig organisation som är kollektivansluten lämnar partiet av det ena eller andra skälet. Men om vi ser på längre perioder tror jag att det visar sig att det är fler organisationer som kollektivansluter sig till socialdemokraterna än som går ur partiet. Statistiken talar på den punkten sitt tydliga språk.

Vpk förespråkar i sin reservation ett slags "tuvhopperi" för svensk fackföreningsrörelse. Jag tycker att vpk någon gång borde lyfta blicken något och se västerut. Fackföreningsrörelsen i exempelvis USA har ju tillämpat vpk:s tuvhoppningsmodell, Lars-Ove Hagberg. Denna fackliga taktik har inte varit särskilt lyckosam. Den har i stället starkt bidragit till att försvaga fackföreningsrörelsen i USA.

Uppriktigt sagt, Lars-Ove Hagberg, tror jag inte att svensk fackföreningsrörelse behöver några pekpinnar från vpk om hur den bäst skall tillvarata sina medlemmars intressen. Svensk fackföreningsrörelse – åtminstone stora delar av den – har valt ett fastare samarbete med det socialdemokratiska partiet, och det har varit bra. Hade det inte varit bra, skulle samarbetet naturligtvis ha upphört.

Men – och det är viktigt att komma ihåg – vad som är bra eller inte bra för fackföreningsrörelsen i det avseendet skall den själv besluta om. Det skall inte vpk, och för den delen inte heller något annat parti, lägga sig i.

Vad skulle fackföreningsrörelsen egentligen vinna – om jag får sluta med en sådan fråga – med ett samarbete t. ex. med vpk eller med ett borgerligt parti? Jag är personligen övertygad om att det skulle sluta med anorexia nervosa.

Anf. 82 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Det blev inte mycket sagt av Kurt Ove Johansson när han skulle lämna formaliteterna kring detta och kanske se på vad det politiska innehållet betyder för arbetarrörelsen.

Vpk förbehåller sig rätten att ha uppfattningar. Jag som arbetar på gräsrotsnivå inom fackföreningsrörelsen – jag har aldrig blivit vald till ombudsman – diskuterar där ofta just den här frågan, och jag förbehåller mig rätten att ha åsikter om den. Men vpk agerar inte tillsammans med borgerligheten. Vi har inte motionerat i frågan, men när ett förslag förs fram tar vi oss rätten att redovisa en uppfattning om det, precis som Kurt Ove Johansson.

Vi gör inte så stort nummer av frågan när det gäller Östergötland, men jag vill ändå säga att jag hade hoppats att det skulle ha funnits någon ödmjukhet från socialdemokratiskt håll, så att man sagt att det vi föreslagit kunde vara en väg i utvecklingen. Ombudsmännen säger ju att det är fel att ha kollektivanslutning – metoden anses vara "ute". Är det inte så att det finns andra sätt att aktivera fackföreningsrörelsens medlemmar i politiskt arbete än genom kollektivanslutning? Det är vad vi borde diskutera, för det är det viktiga. Förhållandet mellan parti, fackförening, stat och kapital är avgörande. Men eftersom det är ett grumligt förhållande som råder mellan de

två senare, dvs. stat och kapital, som är väldiga politiska enheter i samarbete, så kan jag förstå att det politiskt är lämpligt att ha en organisatorisk överbyggnad genom att ha kollektivanslutningen kvar. Det är väl inte för inte som kapitalets herrar, när det skall bli reallönesänkning, talar om att det är bättre med en socialdemokratisk regering, som kan hålla fackföreningsrörelsen tyst. Men man borde dra någon lärdom av vetenskapen att detta i förlängningen ödelägger hela arbetarrörelsen. Det är från den utgångspunkten reflexionen från mina förbundskamrater i Östergötland är riktig: det blir ingen politisk aktivitet med kollektivanslutningen. De har dragit de rätta slutsatserna.

Jag behöver inte se västerut. Jag tycker inte att den modell man har där är något att diskutera. Det är inte fråga om vad som är svart eller vitt, utan om vad vi skall göra här mot den svenska storfinansen. Det är arbetarrörelsens historiska uppgift. Det är fråga om rättvisa, solidaritet, jämlikhet och gemenskap och om hur målet att skapa dessa grundvalar skall kunna förverkligas. Jag tror inte att en sådan organisatorisk bindning som kollektivanslutningen utgör är befrämjande.

Jag säger som jag sade i går i debatten om medbestämmande: När borgerligheten försöker skjuta arbetarrörelsen i sank, är det alltså vi som står i främsta ledet. Men vi säger samtidigt att kollektivanslutningen försvagar arbetarrörelsen. Därför hamnar vi kanske i olika positioner i synen på arbetarrörelsens framtid.

Anf. 83 KURT OVE JOHANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har aldrig bestridit Lars-Ove Hagbergs rätt att ha en uppfattning i de här frågorna, absolut inte. Det har vi naturligtvis alla rätt att ha. Jag har inte heller någonting emot att Lars-Ove Hagberg, som han antydde, åker runt till fackliga organisationer och diskuterar kollektivanslutning. Det är, som jag har sagt tidigare, bara bra, därför att det har visat sig att när man får en diskussion om kollektivanslutning ökar intresset från fackföreningarnas sida att ansluta sig på det sättet.

Sedan säger Lars-Ove Hagberg att vi borde vara ödmjuka, eftersom det ibland förekommer kritik på den punkten när det gäller anslutningsformer. Jag sade i mitt inledningsanförande att vi är öppna för synpunkter. Jag redovisade också, om Lars-Ove Hagberg lyssnade på vad jag sade, de åtgärder som vi från partiets sida har vidtagit för att pröva andra anslutningsformer. Jag nämnde att frågan på nytt kommer att diskuteras på partikongressen 1984.

När det gäller fri- och rättigheter skulle jag vilja säga till Lars-Ove Hagberg att vi socialdemokrater – hela vår politiska tradition och historia visar detta – slagits för att fördjupa demokratin. Det fanns faktiskt företrädare i riksdagen 1941 som t. o. m. motionerade om att man skulle förbjuda det kommunistiska partiet. Socialdemokraterna sin vana trogna slog vakt om fri- och rättigheterna och naturligtvis motsatte de sig sådana förslag. På sitt sätt är det ganska fantastiskt att Lars-Ove Hagberg delvis i vissa sakfrågor när det gäller kollektivanslutningen är allierad med dem som 1941 ville förbjuda honom att

Torsdagen den
9 december 1982

Vissa förfättnings-
frågor m. m.

sitta här i kammaren. Det kan vara någonting att tänka på där hemma i Dalarna under julhelgen.

I och för sig är det inte så konstigt att vpk är emot kollektivanslutningen. Jag sade i mitt inledningsanförande att detta är doktrinärt betingat. Leninisterna var ju emot kollektivanslutningen. Kan Lars-Ove Hagberg påminna sig att arbeiderpartiet i Norge uteslöts ur Komintern, därför att det vägrade att avskaffa kollektivanslutningen? Vad var skälet? Jo, skälet var att Lenin var motståndare till kollektivanslutningen. Han ansåg att det var orimligt. Han menade att man skulle ha ett elitparti. Vi vill ha ett massparti. Det är i allra högsta grad förenligt med kollektivanslutning.

Försvara gärna, Lars-Ove Hagberg, Lenin och elitpartiet!

Anf. 84 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja säga att nu blir det ännu värre. Nu hamnar vi ännu längre bort.

Jag skall inte försvara något elitparti, Kurt Ove Johansson, tvärtom. Dessutom är jag inte heller allierad med borgarna i den här frågan. Det har jag klart redogjort för. Att framställa ett sådant påstående är dålig debatteknik och visar på en total nonchalans beträffande ansvaret för arbetarrörelsen. Det är inte hedrande för socialdemokraterna att ha en talesman som inte seriöst kan skilja på vad som är uttryck för omtanke om arbetarrörelsen och uppfattningar som inte är det.

Sedan tycker jag att Kurt Ove Johansson och socialdemokraterna kunde ta litet lärdom från öst. Jag tänker då på Solidaritet. Nog är det bestickande, Kurt Ove Johansson, att Solidaritet framsprang ur det förhållandet att den gamla fackföreningen var statsbunden och partibunden och ville stå fullständigt fri från parti och stat. Ni stöder dem – där!

Jag åker inte runt mellan fackföreningarna. Jag behöver inte göra det. Jag tillhör en fackförening, och där stannar jag. När vi skall ta ställning där, vill vi att vår fackförening skall vara fri och obunden från parti och stat. Det är ju vad det handlar om.

Jag skall bara, fru talman, ta ett exempel, nämligen skogsarbetarnas framgångsrika aktion för månadslön. När de gjorde den aktionen sade de: Vi enas mot huvudmotståndaren. Vi riktar slaget mot arbetsköparna. – Och de hade framgång i sin kamp. De byggde upp sin verksamhet på partipolitisk obundenhet, och därför kunde de få alla med i aktivt arbete. Det är det som är grunden för fackföreningarnas kamp, för den dagliga intressekampen mot kapitalet.

Skulle de ha haft kollektivanslutning och partipolitiska bindningar hade de inte nått framgång med sin kamp. Då hade de blivit stjälpna. De hade spelat motståndaren i händerna. Det är den omsorgen, Kurt Ove Johansson, som jag tycker att ledande socialdemokrater borde beakta mer än vad som sker. Jag anser att om ni tog bort kollektivanslutningen skulle socialdemokratin bli starkare från basplanet. Jag skulle hälsa det med glädje, eftersom jag tror att hela arbetarrörelsen därigenom skulle bli starkare.

Förste vice talmannen anmälde att Kurt Ove Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 85 ALLAN ÅKERLIND (m):

Fru talman! När jag lyssnar till den här debatten tycker jag att socialdemokraterna hade betydligt sakligare företrädare tidigare. Jag vill nämna Tage Erlander, Nils Kellgren, Erik Adamsson och Hilding Johansson, som har deltagit i de här debatterna och som, enligt min uppfattning, har haft en mycket sakligare syn än Kurt Ove Johansson har på dessa frågor – trots att vi hade olika uppfattningar.

Vi tvingas nu än en gång debattera den förhatliga kollektiva anslutningen av fackliga medlemmar till det socialdemokratiska partiet. Socialdemokraterna kunde ha undvikit denna för dem så förnedrande kollektivanslutningsdebatt genom att avskaffa kollektivanslutningen till partiet.

Men det är det socialdemokratiska partiet som skall ta initiativet. Det är löjligt att ni skyller ifrån er på fackföreningarna – om inte det socialdemokratiska partiet längre tar emot medlemmar genom kollektivanslutning kan ju inte heller någon sådan ske. Det borde väl stå klart även för socialdemokrater.

Socialdemokraterna hävdar att kollektivanslutning är en facklig angelägenhet och inte en politisk – men kollektivanslutning är och förblir en politisk angelägenhet.

Jag har egen erfarenhet av just kollektivanslutning. Jag har talat om detta förr, men det finns anledning att upprepa det. Jag vill nämligen göra en jämförelse mellan min egen erfarenhet och det som Kurt Ove Johansson sade i sitt anförande. Han sade bl. a.: Reservationsrättens praktiska innebörd är att ingen kan kollektivanslutas mot sin vilja. – Jag skrev ned det ordagrant under hans anförande.

Jag tycker att Kurt Ove Johansson bör ta reda på fakta innan han säger detta.

Det hände för ett antal år sedan att man i min avdelnings representantskap – Byggnads avdelning 25 i Uppsala – bestämde att man skulle kollektivansluta hela avdelningen till socialdemokratiska partiet. I representantskapet satt drygt 1 % av fackföreningens medlemmar. Saken hade inte meddelats medlemmarna i förväg. De övriga medlemmarna hade inte möjlighet att närvara. Man beslöt alltså med några nej-röster och övervägande ja-röster bland dessa som utgjorde drygt 1 % av medlemstalet att ansluta 6 300 kamrater till det socialdemokratiska partiet utan att de var tillfrågade.

Nu råkade det ju också bli så att jag som moderat riksdagsman blev kollektivansluten till socialdemokraterna genom det här beslutet. Och hur många andra som var lokalt engagerade i olika partier och som genom detta beslut blev anslutna till socialdemokraterna mot sin önskan vet jag inte, men det var kanske många. Av en tillfällighet fick jag efter några månader ögonen på det här och ringde till socialdemokratiska partiets lokala partiorganisation och frågade om man där hade mitt namn i medlemsförteckningen? Då fick jag svaret: Vi får bara reda på antalet medlemmar från fackföreningen, vi får

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

inga namn. Resultatet blir alltså att partiet inte vet vad medlemmarna heter och att medlemmarna inte vet att de har blivit medlemmar genom beslut av andra.

Man talar ibland om att kollektivanslutning ger medinflytande för de kollektivanslutna. Men hur kan någon få medinflytande som inte ens själv vet om att han har blivit medlem? Och hur kan partiet ge medlemmarna möjligheter till inflytande när man inte ens vet vem man skall skicka kallelser till, eftersom man inte vet deras namn? Det faller ju på sin egen orimlighet.

Det är detta man skall se i relation till vad Kurt Ove Johansson sade om att ingen kan kollektivanslutas mot sin vilja. När jag hör det här tänker jag på att vi befinner oss så kolossalt nära år 1984, som George Orwells bok handlar om, när sanning är lögn och lögn är sanning.

De flesta fackföreningsmedlemmar får alltså inte reda på ett beslut om kollektivanslutning. Det är i många fall bara representantskapets ledamöter och de medlemmar som de talar med personligen som har reda på beslutet, såvida inte representantskapets ledamöter tar upp frågan i andra sammanhang.

Och hur informeras invandrarna? Knappast alls! De har inte en aning om hur det går till i Sverige i det här sammanhanget. Det är ju nästan bara i Sverige som man tillämpar kollektivanslutning. Vi hörde nyss att man tillämpar systemet i Norge. Man har också tillämpat en avart av kollektivanslutningen i England och på Irland, men icke i något annat land, såvitt jag känner till. Varför skall man bara tillämpa kollektivanslutning i dessa länder? Varför skall löntagarna i Sverige inte själva anses kunna fatta beslut om huruvida de vill tillhöra ett parti eller inte?

Enligt en opinionsundersökning för några år sedan uppgav bara 8 % av samtliga LO-medlemmar att de tillhörde något politiskt parti. Många av dem tillhörde alldeles säkert andra politiska partier än det socialdemokratiska. Detta är ganska avslöjande med tanke på att 40 % av fackföreningsmedlemmarna vid det tillfället var kollektivanslutna. Det visar ju hur oerhört många som inte känner till det här.

Argumenten för kollektivanslutningen har skiftat genom åren. Argumentet från socialdemokraterna var i början av 1900-talet att arbetarna saknade rösträtt och föreningsrätt, och att man därför behövde kollektivanslutningen. Det var kanske riktigt. Det säger jag rent ut. Bl. a. hade Hjalmar Branting den synen på frågan, att när arbetarna fick rösträtt och föreningsrätt, skulle kollektivanslutningen definitivt upphöra. Men det är nu snart ett halvt sekel sedan båda dessa krav uppfylldes. Nu kommer nya skäl.

Ett argument framfördes 1967 vid debatten i riksdagen. Nils Kellgren sade då bl. a.: "Frågan om kollektivanslutning är i mycket hög grad – det kan man aldrig komma ifrån – en fråga om finansiering av politisk verksamhet. Man bör därför se denna fråga i relation till hur de politiska partierna över huvud taget finansierar sin verksamhet."

Nils Kellgren såg alltså detta enbart som en fråga om att få pengar till det socialdemokratiska partiet.

Tio år senare, 1977, sade Hilding Johansson i en debatt: "Jag tvekar inte att säga att det räcker inte för socialdemokratin att få partistöd. --- Jag vill inte ett ögonblick förneka betydelsen av det, men låt mig ändå göra klart att det räcker inte för att finansiera verksamheten."

Det var klartext. Här har både Nils Kellgren och Hilding Johansson med tio års mellanrum deklarerat samma sak: Det är pengarna man vill åt. Jag menar att det är en skam när medlemskap heter pengar, när man tilltvingar sig medlemmar för att komma åt deras pengar.

Vi vet att socialdemokratiska partiet snyltar på fackföreningsrörelsen på många sätt, t. ex. genom att många fackliga förtroendemän använder arbetstid till att arbeta för socialdemokraterna, genom att man använder fackförbundspressen som språkrör för socialdemokratiska partiet, genom att man får fackföreningar och förbund att anslå stora summor pengar till partiet, pengar som medlemmarna avsett skulle användas för facklig verksamhet. Men det räcker inte med detta; man fortsätter utsugningen genom att försöka kollektivansluta allt fler fackföreningar till socialdemokratiska partiet. Profitintresset har tydligen inga som helst gränser. Man kan bara för att få mer pengar till partiet trampa på de mänskliga rättigheterna när det gäller att själv bestämma sin partitillhörighet och behålla valhemligheten.

Reservationsrätten infördes i början på 1900-talet. För att förhindra att LO:s kongress 1909 bröt alla förbindelser i fråga om kollektivanslutningen beslöt 1908 års socialdemokratiska partikongress att tillåta att fackligt anslutna fick rätt att anmäla reservation mot kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet.

Det är alltså från början ett socialdemokratiskt beslut på en partikongress att man skall tillåta kollektivanslutna att reservera sig mot medlemskap i det socialdemokratiska partiet. Reservationsrätten har, konstaterar jag igen, införts av det socialdemokratiska partiet och inte av fackföreningsrörelsen.

När fackföreningsmedlemmar som har borgerliga eller kommunistiska sympatier reserverar sig mot beslut om kollektivanslutning, sker detta inte på grund av stadgar i det förbund de tillhör utan genom beslut av den organisation, dvs. det socialdemokratiska partiet, som de inte vill tillhöra.

I en motion i första kammaren 1934 – alltså en 48 år gammal motion – står det med anledning av kollektivanslutningen:

"På socialdemokratiskt håll försvaras kollektivanslutningen under hänvisning dels till det historiska sambandet mellan fackföreningsväsendet och det socialdemokratiska partiet, --- Att ett missförhållande är historiskt grundat utgör självfallet icke något motiv för dess bevarande. Endast för en doktrinärt radikal åskådning kan en sådan onaturlig konservatism te sig acceptabel." Jag kan helt instämma i detta.

Det står vidare på en annan sida i samma motion, att "man på socialdemokratiskt håll som ett försvar för kollektivanslutningen anför, att motståndarna till densamma inom fackföreningarna höra hemma i de

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

antidemokratiska bolsjevikpartierna, till vilka inga demokratiska hänsyn behöva tagas. ---”.

Så var det då. Vi har under senare årtionden allt starkare upplevt att socialdemokraterna inte anser sig behöva ta några demokratiska hänsyn till vare sig kommunister eller borgerligt röstande fackföreningsmedlemmar. Ändå är det så att de borgerliga partiernas andel inom LO-förbunden nu är ganska stor. Enligt en undersökning, gjord för något år sedan, förklarar sig mer än 10 % av de LO-anslutna beredda att rösta med moderaterna. Med tanke på att partiet hade sådana framgångar i valet kan man förmoda att siffran vid valtillfället var ännu högre. Men socialdemokraterna anser tydligen att man inte behöver visa hänsyn till någon som har avvikande mening gentemot socialdemokraterna.

I regeringsformens 2 kap. 2 § sägs bl. a.: ”Varje medborgare är gentemot det allmänna skyddad mot tvång att giva till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant hänseende --- eller att tillhöra politisk sammanslutning ---.”

Man skall alltså vara skyddad mot tvång att tillhöra politisk sammanslutning eller mot tvång att tillkännage sin åskådning. Jag kan inte finna annat än att kollektivanslutningen, som den tillämpas, vid många tillfällen strider mot denna paragraf. Trots att lagen ger skydd mot att tvingas tillhöra politisk sammanslutning så biter socialdemokraterna huvudet av skammen och fortsätter att kollektivansluta moderater och andra till det socialdemokratiska partiet.

Riksdagen har vid åtta tillfällen uttalat att kollektivanslutningen skall upphöra. Vilken annan sammanslutning som helst i Sverige som blev utsatt för en sådan framställning skulle naturligtvis redan vid första eller andra tillfället ett sådant beslut fattades vidta åtgärder för att följa det. Men så icke socialdemokraterna. De anser sig tydligen stå över både lagar, riksdag, sunt förnuft och vanligt folkvett. Inte ens det förhållandet att framstående socialdemokrater har menat att kollektivanslutningen är en skam har förmått tränga igenom denna självgodhet.

Att allt fler fackföreningar nu börjat reagera mot kollektivanslutningen och andra former av förmynderi är dock ett hälsotecken. Det börjar uppstå en kris mellan sossarna och fackföreningsrörelsen på många håll därför att socialdemokraterna är i skriande behov av både medlemmar och pengar, medan fackföreningsmedlemmarna blir alltmer ointresserade av att skaffa dessa medlemmar och pengar. Man börjar tydligen på fackligt håll alltmer ledsna på socialdemokraternas utnyttjande och utsugning av den fackliga rörelsen.

Men varför hänger sig socialdemokraterna i Sverige fast vid kollektivanslutningen, när den knappast förekommer i något annat land och när Sveriges riksdag så många gånger har sagt ifrån att man vill att den skall upphöra? Menar socialdemokraterna att just Sveriges arbetare måste stå under förmyndare, och varför? Varför får inte svenska arbetare full rätt att själva bestämma sin partianslutning?

Kurt Ove Johansson sade ett par rätt märkliga saker i sitt anförande. Han

menar att det är de lokala fackföreningarna som skall besluta om sina egna angelägenheter. Det tycker jag är riktigt. Men det måste ändå finnas vissa gränser för hur långt man får gå. Annars skulle vi parallellt kunna säga att en man har rätt att slå sin hustru, eftersom mannen skall få besluta i sina egna angelägenheter. En annan organisation skall ha rätt att besluta att medlemmarna skall få prygla varandra, för de har rätt att besluta i sina egna angelägenheter. Skall man tillämpa det här påståendet på det sättet? Det finns ju dock vissa gränser för hur långt man får gå.

Sedan har ändå Kurt Ove Johansson mage att säga att han är stolt över kollektivanslutningen. I en debatt sade Hilding Johansson, när han försökte försvara denna företeelse, att första förutsättningen för att man vill ansluta sig till ett parti bör väl ändå vara att man gillar dess politik. Och det är riktigt. Han anslöt sig alltså i sak till vårt resonemang, som kritiserade kollektivanslutningen. Om man ansluter sig till partiets politik, ansluter man sig frivilligt och behöver inte tvingas därtill.

Många framstående socialdemokrater talar om fred och frihet, men den freden och den friheten skall tydligen bara gälla i andra länder. Fackföreningsmedlemmar som är oliktänkande i Sverige skall tydligen även i fortsättningen vara politiskt fredlösa, och friheten att själv välja politiskt parti skall tydligen inte vara accepterad. Låt var och en själv besluta om sin egen partitillhörighet, sluta med utsugningen av fackföreningsrörelsen – det vill jag starkt framhålla!

Kurt Ove Johansson sade att socialdemokraterna är ett massparti och att kollektivanslutningen därför är riktig. Konsekvensen skulle väl då bli att man beslöt att kollektivansluta hela svenska folket, ty då blev det verkligen ett massparti. Vill Kurt Ove Johansson ha det så?

Det finns, fru talman, mycket att säga om denna snuskighet som heter kollektivanslutning. Men jag vill till slut yrka bifall till reservation 2 av Anders Björck m. fl.

Anf. 86 KERSTIN NILSSON (s):

Fru talman! Sveriges riksdag beslöt år 1975 att utvidga den kommunala rösträtten till utländska medborgare som varit kyrkobokförda i landet de närmaste tre åren före valet. Därigenom togs ett viktigt steg i utvecklingen mot fullständiga demokratiska rättigheter för de invandrare som är varaktigt bosatta i landet. De nya reglerna tillämpades för första gången i 1976 års val till kommun, landsting och kyrkofullmäktige. Deltagandet i valet blev högre än vad som förutsetts.

Vid de följande riksmötena efter 1976 års val har vi socialdemokrater, i partimotioner eller utskottsmotioner, med Hilding Johansson som första namn, begärt att en parlamentarisk utredning tillsätts med uppgift att utreda frågan om rösträtt vid riksdagsval för invandrare utan svenskt medborgarskap liksom andra åtgärder för att underlätta invandrades deltagande i de politiska beslutsprocesserna. Dessa motionskrav har hitintills avslagits av borgerliga riksdagsmajoriteter. Inte heller tillmötesgick man krav på en parlamentarisk utredning för att sammanfatta och utvärdera skilda studier av

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

invandrarnas deltagande i val och politiskt arbete.

Vi socialdemokrater vidhåller vårt tidigare ställningstagande om invandrarnas rösträtt.

Vi eftersträvar att skapa jämlikhet mellan invandrare och svenska medborgare. De som flyttar till vårt land och varaktigt bosätter sig här bör så långt det är möjligt ha samma rättigheter och skyldigheter som svenska medborgare. Därför var det i det här avseendet ett viktigt steg som togs med 1975 års beslut om kommunal rösträtt för dessa invandrare.

Det är därför en rättvis och logisk utveckling att ge dessa invandrare möjlighet att delta i riksdagsvalen. Var det i besvikelsen att inte fullt ut få utöva politisk rösträtt som valdeltagandet sjönk från 1976 års kommunalval till 1979 års? För många invandrare innebär rätten att delta i val ett förtroende. Sålunda föregicks 1976 års primär- och sekundärkommunala val av intensiva studier i svenska samhällsfrågor i studiecirklar och samverkanskurser.

Frågor som behandlas och beslutas i riksdagen är i många fall av lika stor betydelse för varaktigt bosatta utlänningar här i landet som för svenska medborgare. Att den uppfattningen har fått en bredare anslutning i vårt land framgår ju exempelvis av att invandrare gavs rösträtt vid 1980 års folkomröstning i kärnkraftsfrågan, efter samma regler som gäller vid kommunala val.

Några negativa konsekvenser av denna utvidgning av rösträtten har inte försports och tiden synes nu mogen för en sådan utvidgning av rösträtten även till riksdagsval. Naturligtvis skall då alla de bestämmelser som gäller för grundlagsändring iakttas.

Av den anledningen och då vi är medvetna om att det finns principiella och praktiska frågeställningar att lösa vill socialdemokratin tillsätta en bred parlamentarisk utredning.

Det är ytterst beklagligt att de borgerliga partierna vill hindra en sådan utredning.

Många invandrare har av olika skäl inte möjlighet att utöva rösträtt i sitt ursprungliga hemland. De kan inte rösta vare sig i det gamla landet eller i det nya landet. De har inte möjlighet att påverka politiken på riksnivå vare sig i sitt gamla hemland eller i sitt nya hemland. Det är förhållanden som vi bör göra insatser för att rätta till genom att knyta rösträtten till vistelseland vid varaktig bosättning.

Med det anförda och mot bakgrund av de erfarenheter som finns från kommunala val ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 13.

Anf. 87 ANDERS BJÖRCK (m):

Fru talman! Låt oss börja med att konstatera att de flesta invandrare faktiskt har rösträtt i riksdagsval. De har blivit svenska medborgare och åtnjuter då – oberoende av tidigare nationalitet – alla de rättigheter som tillkommer svenska medborgare, självfallet också rösträtt.

Det är viktigt att hålla detta i minnet. Den aktuella debatten handlar om de

invandrare som inte vill eller i vissa fall inte kan bli svenska medborgare.

Sverige har mycket generösa bestämmelser vad avser förvärv av svenskt medborgarskap. Som redan påpekats avkortades år 1976 kvalifikationstiden från tre till två år för medborgare från de nordiska länderna och från sju till fem år för övriga utländska medborgare. Få länder torde ha lika generösa bestämmelser.

Ett land måste kunna ställa krav på sina invånare. Med rättigheter följer skyldigheter. För den som vill påverka svensk rikspolitik är det ett rimligt krav att den personen också söker svenskt medborgarskap.

Om rösträtten är skild från medborgarskapet kan man fråga sig vad det senare kommer att få för innehåll. I praktiken inget alls!

Vi skall inte glömma bort att vi i Sverige t. ex. har ett samband mellan valbarhet till riksdagen och medborgarskap. Hur skall vi lösa den frågan? Skall människor som har rätt att rösta i svenska riksdagsval också få valbarhet till den svenska riksdagen även om de inte är svenska medborgare? Eller skall vi på nytt börja skilja rösträtten från valbarheten?

Med en ordning med rösträtt utan medborgarskap kommer vi att få en rad andra praktiska problem. Skall dessa människor få rösta både i Sverige och i sitt hemland i riksdagsval? Detta kan inte vara rimligt. Kontrollproblem uppkommer, om man försöker tillämpa en ordning där det handlar om att få rösträtt bara i det ena landet.

Bör vi inte ha en likformighet mellan Sverige och andra länder vad gäller rätten att rösta? Här om på något område borde väl frågan behandlas i lämpliga internationella fora, innan beslut ensidigt fattas från svensk sida.

Riksdagen har vid flera tidigare tillfällen behandlat motioner med krav på rösträtt för icke svenska medborgare i riksdagsval. Dessa krav har avslagits. Något nytt har icke framkommit som motiverar ett ändrat ståndpunktstagande.

Om majoriteten verkligen vill ha en saklig debatt i frågan och medverka till praktiska åtgärder för att utvidga rösträtten för den aktuella invandrargruppen, borde man ha tagit upp och deltagit i en diskussion med de borgerliga partierna om eventuella ytterligare förändringar av förvärv av svenskt medborgarskap. Så har inte skett, och något intresse i den riktningen har vi inte märkt av.

Mot den bakgrunden finns det anledning att ifrågasätta vad som ligger bakom den socialdemokratiska ståndpunkten. I stället för att söka en gemensam lösning i en viktig grundlagsfråga – för en sådan handlar det om – försöker man nu driva igenom sin vilja ensidigt – mot den praxis, fru talman, som har utbildat sig här under senare år, att när det gäller grundlagsfrågor skall vi uppnå största möjliga enighet, innan vi skrider till beslut. Den principen vill man nu tydligen ändra på. Det kan naturligtvis få konsekvenser även när det gäller andra grundlagsfrågor.

Jag tror inte att detta gagnar saken, vare sig det gäller att uppnå en hållbar praktisk lösning eller det gäller att öka förståelsen för invandrarnas situation.

Hade man verkligen varit intresserad av detta, skulle man ha valt en annan väg.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen nr 14.

Anf. 88 KERSTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! De frågor som Anders Björck ställde tillhör det som jag i mitt inlägg kallade frågeställningar av principiell och praktisk art, som det tillkommer en parlamentarisk utredning att belysa, utreda och lösa. Däri ingår naturligtvis spörsmålen om dubbel rösträtt, dubbel valbarhet och en synkronisering av rösträttsreglerna länder emellan. I övrigt kan det finnas fullt berättigade skäl för invandrare att inte ge upp sitt tidigare medborgarskap för att bli svensk medborgare, även om man har varit bosatt i Sverige under lång tid och även om man har en mycket stark samhörighetskänsla och lojalitet med vårt land.

Som jag framhöll i mitt första inlägg anser vi socialdemokrater att rösträtten bör knytas till vistelseland. Det finns däremot inte några vägande skäl för att politiskt inflytande här i landet skall utövas av personer som saknar anknytning till vårt land och för gott har bosatt sig utomlands men behållit sitt svenska medborgarskap, därför att de någon gång – kanske för åtskilliga decennier sedan – har varit kyrkobokförda i vårt land.

Anf. 89 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Låt oss nu inte blanda bort korten. Den utredning som begärs från socialdemokratiskt håll handlar om att utreda *hur* frågan om att ge rösträtt till invandrare i riksdagsval praktiskt skall lösas. Det handlar alltså om en klar beställning. Det står ordagrant i utskottets betänkande:

”Enligt utskottet är det angeläget att en utredning om invandrarnas rösträtt nu kommer till stånd i enlighet med vad som uttalats i motion 1981/82:485.”

I utskottets referat av motionen sägs att det i motionen föreslås att det skall tillsättas en utredning ”för att utreda och presentera förslag till hur invandrarnas rösträtt skall kunna utvidgas till att också omfatta riksdagsvalen”. Det är väl besked nog från socialdemokratiskt håll. Vad det handlar om är att klara av vissa rent praktiska frågor, och man är på socialdemokratiskt håll beredd att ta ett första beslut i denna grundlagsfråga före 1985 års val. Det tycker jag, fru talman, strider mot den praxis som vi haft tidigare när det gällt behandlingen av grundlagsfrågor.

Jag konstaterar också, fru talman, att direktiven enligt vad som sägs i det här betänkandet inte tar upp det som skulle ha varit en praktiskt framkomlig väg, nämligen att ytterligare förenkla möjligheterna för utländska medborgare att förvärva svenskt medborgarskap. Där hade det, fru talman, funnits en möjlighet till en gemensam framkomstlinje, men den vägen har man alltså inte velat utnyttja.

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

Anf. 90 KERSTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tror att det framgick av mitt anförande också för Anders Björck – även om jag inte uttryckte mig så mångordigt som han – att vår utredning syftar till att lägga fram förslag om rösträtt för invandrare på det sätt som vi preciserat det. Vi vill ha en bred parlamentarisk utredning för att komma fram till en gemensam lösning.

Anf. 91 ANDERS BJÖRCK (m) replik:

Fru talman! Jag förstår faktiskt inte hur man skall kunna få en bred parlamentarisk lösning när vi om en liten stund skall votera om två helt skilda krav. Det ena är en direkt beställning från socialdemokraterna om en utredning som skall ge invandrarna rösträtt i riksdagsval. Inom justitiedepartementet har man redan satt i gång arbetet med detta. Det andra är ett krav från de borgerliga partiernas sida att se över om det finns möjligheter att ytterligare förenkla reglerna för förvärv av medborgarskap, varav naturligtvis rösträtt följer.

Det handlar här helt enkelt om att socialdemokraterna vill ta chansen, eftersom de nu har majoritet i kammaren tillsammans med kommunisterna, att genomföra ett första beslut i denna grundlagsfråga före 1985 års val. Den risk man då naturligtvis löper är att detta blir en inflammerad grundlagsfråga. Riksdagen kan efter 1985 års val naturligtvis komma att fatta ett motstridigt beslut, och då har man alltså inte lyckats uppnå någonting för invandrarnas del med den här demonstrativa politiken.

Anf. 92 BENGT KINDBOM (c):

Fru talman! Återigen har kammaren att ta ställning till motioner om rösträtt för invandrare som inte är svenska medborgare. Det gäller krav dels på en utredning om hur invandrarnas rösträtt skall kunna utvidgas, dels på ett uppdrag till regeringen att lägga fram förslag om rösträtt för invandrare oberoende av medborgarskapet. Det senare kravet finns i vpk-motionen, och den motionen är besvarad av utskottsmajoriteten.

Sedan 1975 har en rad beslut fattats som berört invandrarna, såsom riktlinjer för invandrapolitiken, rösträtt vid kommunala val och ändrad kvalifikationstid för erhållande av svenskt medborgarskap.

Olika utvärderingar av invandrarnas deltagande i de kommunala valen har också gjorts. Statsrådet Karin Andersson tillsatte 1980 en utredning som skall se över invandrapolitiken samt de villkor som gäller för invandrare och etniska minoriteter i Sverige. Denna utredning har som en uppgift att utvärdera effekterna av de beslut som fattades under 1970-talet om vidgning av invandrarnas möjligheter till politiskt inflytande.

Det har alltså kontinuerligt pågått ett utvärderingsarbete av det slag som föreslås i den socialdemokratiska motionen.

Utskottets minoritet har vid detta tillfälle inte frångått den ståndpunkt som vi intagit under den tidigare mandatperioden. Från centerns sida hävdar vi att rösträtten bör vara knuten till medborgarskapet. Detta överensstämmer också med de förhållanden som gäller internationellt. De flesta länder har

Torsdagen den
9 december 1982

*Vissa författnings-
frågor m. m.*

medborgarskapet såsom en grundläggande förutsättning för val till den beslutande församlingen på det nationella planet.

Som jag har påpekat i tidigare riksdagsdebatter är huvudfrågan inte om invandrare skall få rösträtt utan hur. Vår utgångspunkt är alltså att det skall ske genom medborgarskapet. Därför har vi pekat på de ändrade regler för erhållande av svenskt medborgarskap som beslutats tidigare. 1976 skedde en förändring av kvalifikationstiden för svenskt medborgarskap så att den sänktes från tre till två år för medborgare från de nordiska länderna och från sju till fem år för andra utländska medborgare. Den ordningen fann riksdagen inte anledning att ändra på så sent som vid gårdagens plenum, då vi behandlade arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 11.

Ett stort antal invandrare har också blivit svenska medborgare och erhållit rösträtt vid val till riksdagen. De har också blivit valbara till riksdagen. Det sista är inte minst viktigt, eftersom debatten hittills har handlat så mycket om rösträtten. Det vore förnedrande om invandrarna enbart skulle betraktas såsom en röstresurs. Utskottsmajoriteten har även radat upp en rad praktiska problem som bör lösas, innan man kan fatta ett beslut om utvidgad rösträtt.

Med den talarordning som vi har i dag har utskottets företrädare i replikerna med Anders Björck utvecklat en del av de synpunkter som också jag hade noterat, varför jag skall ställa bara ett par frågor. I Sveriges riksdag har det varit en tradition att söka skapa breda lösningar av grundlagsärenden. Hör denna fråga, Kertin Nilsson, till de frågor som socialdemokraterna anser bör lösas i bred parlamentarisk ordning? Innebär det som Kerstin Nilsson sade i slutet av sitt anförande att utlandssvenskarnas rösträtt skall avskaffas i detta sammanhang?

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 14.

Anf. 93 KERSTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! Jag hänvisar till mina tidigare inlägg. Vi socialdemokrater har begärt en bred parlamentarisk utredning för att lösa dessa frågor.

Jag vill fråga Bengt Kindbom: Rådde det odelad enighet, när man utvidgade rösträtten till utlandssvenskar som inte på lång tid varit bosatta i vårt land, som inte hade någon anknytning till vårt land, som inte för sina levnadsvillkor på något sätt var beroende av de beslut som fattats i den svenska riksdagen men som ändå fick möjlighet att påverka den svenska riksdagens sammansättning?

Anf. 94 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Jag tänker inte kommentera Anders Björcks inlägg och argumentation beträffande frågan om rösträtt för invandrare. Det är samma argumentation som framförts av borgerligheten och framför allt av moderata samlingspartiet i tidigare sammanhang. Det har varit tillräckligt. Alla kommentarer är därför överflödiga.

Jag noterar med tillfredsställelse att det i riksdagen i dag finns en majoritet för att utreda frågan om hur invandrarnas rösträtt i Sverige skall förverkligas.

Det har emellertid förekommit en del uttalanden i sammanhanget som oroar, och även i utskottsbetänkandet finns det antydningar om att man ser en problematik, som om den ges genomslag skulle kunna hota hela förverkligandet av en rösträttsreform för invandrare. Vad det handlar om är tanken att rösträtt för personer som har medborgarskap i annat land förutsätter avtal med det andra land om var rösträtten skall utövas.

Låt mig först säga, att när det gäller valbarhet till politiska organ, så är frågan tämligen enkel. Den kan lösas med en ensidig svensk lagstiftning som säger att den som låter sig väljas till ett politiskt organ i annat land är förhindrad att inneha politisk förtroendepost i Sverige.

När det gäller att utöva rösträtten vill jag först deklarerat att jag har mycket svårt att se att den svenska demokratin på något sätt skulle kunna lida av att en person som deltar i riksdagsvalet samtidigt har rätt att rösta i ett annat parlamentsval. Faktum är att vi redan i dag har personer med dubbla medborgarskap som kan utöva sin rösträtt på två olika ställen. Detta kan inte i någon mening jämföras med den självklara grundregeln om en man—en röst som gäller för varje demokrati. Jämförelsen är inte möjlig, eftersom rösträtten utövas i två från varandra skilda politiska system. Dessutom är det bara en ringa del av de utomnordiska invandrarna som har praktisk möjlighet att utöva rösträtten i sina hemländer.

Syftet med att genomföra en rösträttsreform för invandrarna måste självfallet vara att förstärka den svenska demokratin. Om invandrarna tillerkänns rösträtt till riksdagsval sker det på två sätt, dels genom att de själva, oavsett medborgarskap, får möjlighet att påverka politiken där de bor och arbetar, dels genom att det skulle ge en rättvis parlamentarisk representation åt de grupper i samhället vilkas sociala och ekonomiska villkor invandrarna delar. Man kan således inte betrakta frågan enbart ur invandrarnas synpunkt. Frågan om rösträtt för invandrare kan inte heller betraktas som en isolerad svensk fråga. Arbetskraftsmigrationen i olika delar av världen, liksom flyktingströmmarna, som ökar i ett allt hårdare politiskt klimat, gör att de demokratiska ländernas skyldighet att se till att människor kan utöva sin rösträtt blir ett problem av internationell karaktär. Och man kan anta att ett svenskt ställningstagande får internationell betydelse.

Om man skulle göra rösträtten för utländska medborgare i Sverige avhängig av avtal med hemlandet, skulle det kunna innebära att hela reformen saboteras. En mycket stor del av den utomnordiska invandringen består av flyktinginvandring. Det bör stå tämligen klart att militärjuntor som exempelvis de turkiska och chilenska inte har något intresse av att de som flytt från dessa länder får fulla medborgerliga rättigheter här. Tvärtom gör ju dessa länder allt som står i deras makt för att försvåra flyktingarnas situation. Och argument om att förstärka demokratin är knappast något som biter på dessa herrar.

Fru talman! Jag vill med detta understryka vikten av att utredningen om hur invandrarnas rösträtt skall kunna utvidgas till att också omfatta riksdagsval i Sverige måste genomföras utan i förväg fastställda inskränkningar och med det bestämt uttalade målet att utvidga den svenska

demokratien genom att, oavsett medborgarskap, var och en som stadigvarande bor och arbetar här tillerkänns rösträtt.

Anf. 95 KERSTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har varken uttalat oss för eller emot den möjliga dubbla rösträtten eller den möjliga dubbla valbarheten. Vi har endast sagt att det blir en utrednings uppgift att gå igenom dessa frågor.

Anf. 96 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk) replik:

Fru talman! I betänkandet står det att dessa frågor sannolikt kommer att bli föremål för förhandlingar med de länder som invandrarna kommit ifrån. Denna skrivning gör att man måste sätta vissa frågetecken. Menas med detta att rösträtten för invandrare i Sverige är avhängig av hur deras ursprungsländer kommer att ställa sig i frågan? Menas med detta att grekernas rösträtt i Sverige är beroende av i vilken utsträckning Grekland lämnar sin tillåtelse? Menas med detta att de turkiska medborgarnas rösträtt i Sverige är avhängig av i vilken utsträckning den nuvarande turkiska regimen ger sin tillåtelse? Jag vill fästa uppmärksamheten just på detta att rösträtten för invandrare i Sverige skall finnas därför att invandrarna bor och arbetar här, därför att deras barn växer upp här, därför att de har bott här i decennier och därför att de förmodligen också kommer att sluta sitt liv i Sverige. Det är därför de skall ha rösträtt, inte därför att de är utländska medborgare.

Anf. 97 KERSTIN NILSSON (s) replik:

Fru talman! Vi har nog tänkt oss att gå in i den parlamentariska utredningen mera förutsättningslöst än vad Alexander Chrisopoulos tycks förutsätta med tanke på de frågor han ställer.

Anf. 98 SVEN-ERIK NORDIN (c):

Fru talman! Det är inte alls min avsikt att ta upp en ny debatt i ett färdigdebatterat ämne, dvs. kollektivanslutningen. Jag vill bara avge en röstförklaring.

Om det skulle gå så att den gemensamma folkparti- och centerreservatjonen i kontrapositionsvoteringen blir utslagen av moderaternas reservation och att huvudvoteringen kommer att stå mellan moderatreservatjonen och majoritetsbetänkandet, kommer centerpartiet att avstå i den voteringen. Vi gör det därför att vi inte är beredda att föreslå en lagstiftning förrän konsekvenserna av en sådan till fullo är belysta genom en utredning.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (statsformen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för reservation 1 av Nils Berndtson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (kollektivanslutning till politiskt parti)

I en förberedande votering biträdades reservation 3 av Bertil Fiskesjö m. fl. med 65 röster mot 16 för reservation 4 av Nils Berndtson. 229 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Anders Björck m. fl. med 78 röster mot 65 för reservation 3 av Bertil Fiskesjö m. fl. 167 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 150 röster mot 84 för reservation 2 av Anders Björck m. fl. 76 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (översyn av de demokratiska fri- och rättigheterna, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för reservation 5 av Nils Berndtson.

Mom. 5 (förbud mot lobbyföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 17 för reservation 6 av Nils Berndtson.

Mom. 7 (den gemensamma valdagen och mandatperiodens längd, m. m.)

Reservation 7 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin, som ställdes mot reservation 8 av Karin Ahrlund, antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 239 röster mot 65 för reservation 7 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (vårval, budgetårets förläggning, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 52 för reservation 9 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (folkomröstningsinstitutet)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 50 för reservation 10 av Bertil Fiskesjö och Sven-Erik Nordin.

Mom. 10 (spärregler vid riksdagsvalet)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för reservation 11 av Nils Berndtson.

Mom. 11 (de kommunala valen)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 16 för reservation 12 av Nils Berndtson.

Mom. 12 (personval)

Utskottets hemställan bifölls med 216 röster mot 91 för reservation 13 av Anders Björck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (en vidgad rösträtt för invandrare som inte är svenska medborgare)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 143 för reservation 14 av Anders Björck m. fl.

Mom. 14 (besparingar i statens och kommunernas kostnader för allmänna val)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 14 för reservation 15 av Karin Ahrlund.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Talmanen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

12 § Skilda fiskefrågor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:7 om skilda fiskefrågor.

Anf. 99 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Frågan om frisläppande av handredskapsfisket vid södra ostkusten, Gotlandskusten och i de fem stora sjöarna är inte alldeles ny. Den har varit föremål för övervägande i 1973 års fiskevattensutredning och prövades följaktligen då utredningens förslag för ett och ett halvt år sedan behandlades här i riksdagen. Anledningen till dagens utskottsbetänkande är att man i två socialdemokratiska motioner har aktualiserat frågan.

Herr talman! Jag vill inledningsvis helt kortfattat uppehålla mig vid några principiellt viktiga frågor.

Det är känt att man bland socialdemokraterna inte har riktigt samma synsätt på äganderättsliga frågor i ett sådant här sammanhang som vi har inom moderata samlingspartiet. Jag föreställer mig att socialdemokratin anser full rättvisa uppnådd, om man ger hygglig ersättning till markägaren för intrång. Däremot är man så långt jag förstår ganska okänslig för om markägaren vid det aktuella tillfället är beredd att göra affär eller inte. Enligt min mycket bestämda mening är det dessutom av stor betydelse vilken typ av samhällsintresse man för tillfället är ute efter att tillgodose.

Utan tveivel innebär det ett stort ansvar att vara markägare. Det finns därför enligt vår uppfattning många angelägenheter i samhället som är så viktiga att de får gå före markägarens intressen. Men tanken att en sådan situation skulle föreligga i det här fallet är jag helt främmande inför. Det kan nämligen aldrig vara en stor och viktig samhällsangelägenhet att vidga möjligheterna för en grupp människor att bedriva fritidsaktiviteter på bekostnad av en annan grupps näringsfång.

Det är helt enkelt vad det handlar om. Fisket har en avgörande betydelse

för kustbefolkningens utkomstmöjligheter. Jag säger kustbefolkningen, för det är kanske denna som av opinionsyttringar att döma reagerat starkast på förslaget. Men jag är ganska säker på att detsamma gäller för kustbefolkningen vid Gotlands kust och säkerligen också för den befolkning som finns runt de stora sjöarna. Från den utgångspunkten, herr talman, är den nu föreslagna urholkningen av äganderätten oacceptabel. Den är dessutom, som jag nyss antydde, oacceptabel därför att det är ett fritidsintresse som tar över en grups näringsintressen. Med detta har jag också berört ett par av de synpunkter som framförs i reservation 1 till utskottsbetänkandet.

Vi pekar också på andra frågor, som verkligen inte heller talar för en inlösen i det här aktuella fallet. Jag vill erinra om att fiskevattensutredningen gjorde på sin tid en beräkning – om än en mycket grov sådan – att kostnaderna för inlösen av del av fiskerätten på södra ostkusten skulle belöpa sig, enligt en beräkning för ca fem år sedan, till ett belopp mellan 100 och 200 milj. kr. Med hänsyn till kostnadsutvecklingen kan man rent allmänt anta att inlösenkostnaden nu snarare ligger över än under 200 milj. kr. Kostnaden för förrättningsförfarandet finns inte med i denna summa och kan, då expropriation på intet sätt kan uteslutas i detta fall, komma att bli rent av högre än själva inlösensumman. Beträffande detta säger vi reserveranter i utskottet detsamma som f. ö. fiskevattensutredningen var överens om 1978, nämligen att kostnaden inte står i proportion till de förbättrade fiskemöjligheter för fritidsfisket som skulle kunna uppnås genom ett frisläppande. Det ter sig, herr talman, närmast horribelt att, i en tid då hela samhället är inriktat på sträng sparsamhet på alla punkter, ett belopp i denna storleksordning skulle användas i det närmaste meningslöst. Dessutom riktar det sig mot en befolkningsgrupps vitala intressen, i detta fall dess utkomst. Förslaget är från den utgångspunkten närmast stötande.

Förslaget strider dessutom emot riksdagens bärande idé bakom bildandet av skärgårdsföretag. Det må erinras om att då företagsformen skärgårdsföretag inrättades för något år sedan, var meningen att vi skulle få en levande skärgård och en fast befolkning i skärgården. Därför skulle olika aktiviteter tillåtas bli förenade i ett och samma företag och också ges samhällets stöd. En av grunderna för skärgårdsföretaget rycks med detta socialdemokratiska förslag nu undan.

Vi har vidare i vår reservation pekat på de svårigheter som rimligen skulle uppstå beträffande fiskevårdande arbete – frågor som måste ges en bättre belysning, innan ett sådant här förslag kan komma till utförande. Hur tror man f. ö. på socialdemokratiskt håll att det 1981 fattade beslutet om bildande av fiskevårdsområden kommer att utvecklas? Förslaget om fiskevårdsområdesbildande var såväl i 1973 års fiskevattensutredning som i den proposition till riksdagen som behandlades för ett och ett halvt år sedan tillkommet för att i första hand skapa kontaktmöjligheter mellan fiskevattensägare och den fritidsfiskande allmänhet som saknade eller hade otillräckliga fiskemöjligheter. Som ett ytterligare uttryck för samhällets engagemang i den här delen utformades bestämmelserna för statens bidrag till bildande av fiskevårdsom-

råden på det sättet, att bidrag endast skulle utgå till fiskevårdsområden som hade för avsikt att upplåta sina vatten.

Från en annan utgångspunkt ter sig också förslaget minst sagt anmärkningsvärt. Det är ingen hemlighet att Åke Wictorsson, som ordförande i fiskevattensutredningen, under utredningsarbetets gång verkade för att utredningen skulle föreslå inlösen av handredskapsfisket på södra ostkusten. Skälen till att Åke Wictorsson under utredningsarbetets gång lämnade denna uppfattning vet väl endast Åke Wictorsson själv. Eftersom han emellertid då gjorde bekant i tal och artiklar vilken uppfattning han hade, uppstod redan då en betydande motopinion. Jag kan följaktligen tänka mig att detta opinionstryck, tillsammans med den kallsinnighet till hans idé som också fanns i utredningen, bidrog till att Åke Wictorsson under utredningsarbetet tänkte om.

Följaktligen blev utredningens förslag, herr talman, i fråga om denna del av vårt betänkande enhälligt. Vi säger där att vi, med hänsyn till kostnaderna för ett inlösenförfarande, och då det förhoppningsvis bör gå att på frivillig väg få fram erforderliga fritidsfiskemöjligheter, har avstått från att föreslå inlösen av fiske på södra ostkusten. Denna formulering var alla i utredningsarbetet deltagande partier eniga om, således också de tre socialdemokratiska ledamöterna med utredningens ordförande Åke Wictorsson i spetsen.

Vi enades i annat sammanhang under utredningsarbetet om regler för bildande av fiskevårdsområden, såsom jag tidigare berört. Detta, Åke Wictorsson, betraktar jag som en överenskommelse våra partier emellan. Jag gör det så mycket mer som vi också enades om en övergångstid under vilken bildandet av fiskevårdsområden skulle äga rum. Jag anser det rimligt att det socialdemokratiska partiet – i varje fall fram till dess den övergångstid som vi var överens om har gått ut – är bundet vid vår överenskommelse.

Att Åke Wictorsson sedan för ett och ett halvt år sedan, då hans egen utredning passerade riksdagen, fann det förenligt med sina måhända rent opportuna intressen att motionera mot denna sin utredning – alltså för ett fritt handredskapsfiske på södra ostkusten – betraktar jag mest som ett uttryck för intressegemenskap med den fritidsfiskeorganisation som han just då var på väg att bli ordförande i. Jag medger gärna att den kritik som vi då framförde kanske inte hade den riktiga skärpan, just av det skälet att vi vid den tiden hade en borgerlig majoritet i Sveriges riksdag och följaktligen kunde anföra i första hand lämplighetsskäl beträffande Åke Wictorssons mycket säregna tilltag.

När han nu återkommer med motionsyrkandet – och i den politiska situation som nu präglar Sveriges riksdag – är läget onekligen förändrat. Det finns en majoritet i riksdagen för motionsyrkandet. Det gör detta bestämda avsteg från överenskommelsen i 1973 års fiskevattensutredning än mer anmärkningsvärt! Härigenom övergår det som jag tidigare kallade ett tilltag av Åke Wictorsson från en fråga om lämplighet till en fråga om politisk ohederlighet. Vi som har deltagit i överenskommelsen om lämpliga åtgärder för att främja fritidsfisket, bl. a. på södra ostkusten, betraktar fortfarande denna som bindande för de partier som deltog i den – och framför allt under

den övergångstid som våra partier också var överens om.

Herr talman! Jag känner emellertid inte Åke Wictorsson eller andra socialdemokrater som ohederliga. Jag vill för den skull påpeka att det faktiskt finns tid kvar att tänka om, att rätta till det misstag som nu är mycket nära att leda till ett riksdagsbeslut. Vi bör inte i dag göra en beställning till regeringen om åtgärder i enlighet med de socialdemokratiska motionerna. Vi bör avvakta de resultat som vi har anledning förvänta oss av den fiskevårdsområdesbildning som vi för ett och ett halvt år sedan fattade beslut om.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 1.

Till sist ett par ord beträffande reservation 2 som gäller en något mera speciell fråga och intressena för en alldeles särskild grupp, nämligen ljusterfiskarna vid Blekingekusten. Det finns en fyrpartimotion där man har tagit upp den här frågan, och jag vet att Ralf Lindström närmare kommer att utveckla den.

Jag vill från vår sida säga att vi tror att ljusterfisket mycket väl kan tillåtas, även med det avsteg från humanitetsprincipen som detta fiske kan innebära. Det är fullt möjligt att för en liten skärgårdsgrupps alldeles speciella intressen, med de särskilda regler som är fogade till möjligheten att få tillstånd till ljusterfiske, göra detta – utan att på något sätt inkräkta på den humana inställning vi har beträffande fångstformer i övrigt.

Herr talman! Jag ber också att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservation 2.

I detta anförande instämde Per-Olof Strindberg, Ingvar Eriksson, Bo Arvidson, Sven Munke, Jan-Eric Virgin och Allan Ekström (alla m).

Anf. 100 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som nu skall behandlas av riksdagen är i sig ett exempel på vad som händer när ett parti i opposition efter ett val förvandlas till majoritetsföreträdare. Utskottets nuvarande majoritet föreslår, på grundval av motioner som väcktes under våren, ett frisläppande av handredskapsfisket vid de delar av kusten och i de stora sjöarna där fiskerätten fortfarande är knuten till fastigheterna.

Massmedia har på ett särskilt olyckligt sätt felinformerat om utskottets ställningstagande. Man har skapat intrycket av att det redan med dagens beslut omedelbart är fritt fram att fiska på alla i dag enskilda vatten – så förhåller det sig ju inte. Vad riksdagen i dag skall ta ställning till, det är om den skall uppmana regeringen att lägga fram ett sådant förslag om fritt fiske eller inte.

I själva sakfrågan kan konstateras att det varit ett önskemål från de fritidsfiskande att få tillgång till mera fiskevatten. Redan den socialdemokratiska regeringen före 1976 var väl införstådd med att man inte utan vidare kunde göra intrång i enskilt ägande och tillsatte 1973 en fiskevattensutredning under Åke Wictorssons ordförandeskap.

När den utredningen lämnade sitt betänkande föreslog man inte ett frisläppande av fiskevattnen utmed södra ostkusten. Inte heller Fritidsfiskarnas riksorganisation önskade ett sådant frisläppande. Utredningen hade naturligtvis noga övervägt konsekvenserna för en inlösen och ett intrång i den enskilda fiskerätten och sannolikt funnit att kuststräckan utmed södra ostkusten, från Östhammars kommun i norr till Torhamns udde i Blekinge, var så annorlunda och särpräglad i förhållande till Norrlands- och västkusten, att ett fritt handredskapsfiske här skulle vålla ett allvarligt avbräck.

I detta område finns fortfarande den genuina skärgårdsmiljön kvar, med dels ett rent yrkesfiske, dels kombinationen jordbruk-fiske, dels också ett fiske som binäring till andra yrken. De statliga och kommunala insatser som gjorts inom det här stora området är betydande – först i form av skärgårdsstöd, sedan i form av glesbygdssstöd. Dessa åtgärder, i kombination med de planerings- och utvecklingsinsatser som gjorts av länsstyrelserna för att kunna behålla en levande skärgård med en året runt boende befolkning, har i många fall varit mycket framgångsrika. Det är därför ingen överdrift att säga att det skapades framtidstro och optimism inom kustbygden med dess skärgård.

Själv tog jag som föredragande i regeringen fasta på denna utvecklingsoptimism i proposition 1980/81:153 om åtgärder för att främja fritidsfisket, vilken proposition grundade sig på den s. k. Åke Wictorssonska utredningen.

Jag konstaterade i propositionen att tillgången på fiskevattnen är god i vårt land men att det fanns anledning att göra den ännu större eller att göra fiskevattnen mer åtkomliga. Detta borde ske inte genom inlösen av fiskevattnen men väl genom att påskynda bildandet av fiskevårdsområden, varigenom möjligheterna till fritidsfiske genom kortförsäljning på större och mera sammanhängande vatten skulle öka. En förbättring av fiskekvaliteten skulle då också bli ett resultat.

En helt ny lag om fiskevårdsområden antogs av riksdagen, en lag som skulle göra det möjligt att på ett administrativt betydligt enklare sätt och till betydligt lägre ekonomiska kostnader bilda fiskevårdsområden.

Jag framförde också i propositionen att statens vatten borde göras lättare tillgängliga genom upplåtelse, även detta för att öka fritidsfiskets möjligheter.

Lagen om fiskevårdsområden trädde i kraft den 1 januari i år, men förordningen kom tyvärr inte ut till berörda myndigheter förrän för några månader sedan. Den nya lagen har alltså trätt i kraft men knappast hunnit verka.

Det finns all anledning att förmoda att om riksdagen i dag fattar beslut i enlighet med utskottets hemställan finns det ingen som bildar ett fiskevårdsområde. Det finns ingen som helst anledning att göra det, om handredskapsfisket skall släppas fritt 1984. Motionärerna och utskottets majoritet har här i sitt nit förstört förutsättningarna för bildandet av fiskevårdsområden. Det beklagar jag djupt. Man har helt enkelt gjort sina egna intressenter,

fritidsfiskarna, en otjänst genom sitt handlande. Det är den ena konsekvensen av utskottets hemställan.

Den andra konsekvensen är att man nu skärper motsättningarna mellan skärgårdsfolket och fritidsfiskarna. Och i den senare gruppen räknar jag in även båtlivets människor. Det är ingen hemlighet att dessa motsättningar redan i dag finns. Ofta beror de på att ett mindre antal uppträder hänsynslöst och uppför sig allmänt illa. Nu kommer motsättningarna att växa. De fritidsfiskande kommer redan nu att ta för sig av det som kanske skall bli deras rätt om några år, och skärgårdsfolket kommer att värja sig på sitt sätt. Den här utvecklingen kommer inte att skapa det samförståndsklimat till allas båtnad som skulle ha varit önskvärt.

Den tredje konsekvensen av utskottets hemställan blir med största sannolikhet att naturvården måste värja sig för det ökade båtlivet och den allt större rörligheten av allt fler människor. Nya och fler fågelskyddsområden bildas, nya vetenskapliga reservat bildas, och resultatet blir att inte oväsentliga arealer vatten kommer att skyddas och dras undan handredskapsfisket. Inte heller detta kommer att vara till fördel för de fritidsfiskande.

En fjärde konsekvens för de fritidsfiskande blir naturligtvis att detta fria handredskapsfiske i själva verket blir dyrt. Först och främst skall det bli en inlösen av intrånget hos de enskilda. Den summan är f. n. svår att beräkna, men menar man allvar med talet om inlösen och vill göra rätt för sig tror jag att det är orealistiskt att tala om summor i storleksordningen 100–200 milj. kr. Det är mer realistiskt att räkna med summor i storleksordningen 0,5–1 miljard kronor. Dessutom tvingar naturligtvis den här åtgärden fram en fiskeavgift av modell jaktkort, som väl i de flesta områden skall kompletteras med ett lokalt fiskekort, innan man kan kasta blänket i sjön. På något annat sätt kan jag inte tolka utskottets skrivning om att bl. a. stora och lättåtkomliga kortfiskeområden skall bildas i de tre storstadsområdena. Jag menar att det inte är riktigt när man framställer den här frågan så att det nu helt plötsligt uppstår ett gratisfiskande. Det kommer det ju inte att göra. Sannolikt är att det blir dyrare än om man hade bildat fiskevårdsområden och ägarna själva fått sälja kort.

Men värre än dessa fyra konsekvenser för de fritidsfiskande blir naturligtvis konsekvenserna för skärgården och de människor som där lever och bor.

Det har sagts av företrädare för Fritidsfiskarna att några sådana negativa konsekvenser kommer det inte att bli – eftersom både Norrland och västkusten fortfarande överlever. Jag vill säga att sådana yttranden är okunniga eller snarare kanske ett försök att urskulda sig. Dessa tre kustområden går inte, som jag förut har sagt, att jämföra.

Det är i dag så, att många fiskevattenägare och arrendatorer har en inkomst av både kortförsäljning och fisketurer som nu kommer att ryckas undan. Det låter oskyldigt att säga att vad man kan få upp med handfiskeredskap, det stör inte yrkesverksamheten. Men då säger man inte hela sanningen. Med de alltmer sofistikerade handfiskeredskap som kommer

Torsdagen den
9 december 1982

Skilda fiskefrågor

fram är fångstmöjligheterna mycket goda.

Fritidsfiskarens fångst utgörs väl huvudsakligen av gädda och abborre, fiskslag som under många år varit dåligt, mycket dåligt, betalda. Men vad som inträffat är ju att även dessa fiskslag numera betalas med relativt goda priser, beroende på inte minst den export som sker och som är i ökande. För inomskärgårdsfisket är dessa fiskslag i dag högintressanta och därmed ytterligare viktiga för skärgårdsbons ekonomi. Det ökande fritidsfisket kommer att beskatta dessa fiskslag på ett sätt som helt klart påverkar överlevnadsmöjligheterna för dem som har fisket som en del i sin näring.

Vi har i dag en fiskelag som förbjuder utfiskning av vatten och som kan ålägga ägaren att bedriva fisket på ett sätt som avhjälpes den vanskötseln. Skall staten fortsättningsvis ålägga staten att leva upp till lagen, eller mot vem skall åtgärden riktas? Eller skall den här lagparagrafen tas bort? Det är frågor som Åke Victorsson kanske vill besvara.

Sammanfattningsvis kan sägas, att det förslag som nu skall behandlas är förhastat mot bakgrund av de möjligheter som skapats genom riksdagens beslut 1981 men som ännu inte hunnit verka.

De åtgärder utskottets majoritet föreslår kommer att få olyckliga konsekvenser för kustbygden och skärgården. Redan blommar motsättningarna, och motståndet växer från dem som vill bevara skärgården och kustbygdens överlevnadsmöjligheter. Opinionsmöten avlöser varandra, och eldar tänds utmed hela kusten som lysande protester mot det som människorna betraktar som övergrepp på en befolkningsgrupp och en näringsutövning.

Att så vind och skörda storm – det blir resultatet av det politiska frieriet till den stora grupp fritidsfiskarna utgör, ett frieri som är aningslöst uppbackat av ledningen för Fritidsfiskarnas riksorganisation. Jag har svårt att tro att de konsekvenser som jag har försökt redovisa har tagits med i beräkningen, när fritidsfiskare uttalat sig för tillgång till flera fiskevatten.

Att man nu går så här bryskt fram – det är t. o. m. många fritidsfiskare emot. Jag har fått många samtal under de här dagarna där t. o. m. organiserade fritidsfiskare säger: "Det var inte det här vi ville. Vi ville ha möjlighet till flera och större vatten, men vi är beredda att betala och betalar helst till markägaren och inte till staten." Jag vill därför sluta mitt anförande med att uttala den förhoppningen att regeringen – även om det ibland nuvarande regeringsledamöter finns de som är motionärer ifrån våren – skall finna, att det klokaste man kan göra är att låta 1981 års riksdagsbeslut få den tid som behövs för att fiskevårdsområden skall hinna bildas och därmed öka tillgången till nya fiskeplatser i landet.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr 1 av Einar Larsson m. fl.

I detta anförande instämde Lennart Brunander, Karin Israelsson, Kerstin Göthberg, Agne Hansson och Stina Gustavsson (alla c).

Anf. 101 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! När nu riksdagen behandlar jordbruksutskottets betänkande om skilda fiskefrågor vill också jag påminna om regeringsförslaget våren 1981 om åtgärder för att främja fritidsfisket.

När jordbruksutskottet behandlade regeringens proposition, ägnade vi såväl tid som intresse åt åtgärder för att förbättra fritidsfisket. Motioner med liknande innehåll som nu behandlas fanns också då från socialdemokraterna. De avslogs med hänvisning till att kostnaderna för inlösen av fiskevatten skulle bli mycket höga.

Dessutom betonades att möjligheter finns för fritidsfiskarna att utöva sina intressen. Möjligheterna att få nyttja ett bra och för alla tillgängligt fritidsfiske är en angelägen fråga för stora befolkningsgrupper. Men också de människor som har fisket till yrke har intressen att bevaka.

Jordbruksutskottet ansåg då att möjligheterna att under de närmaste åren bilda fler fiskevårdsområden borde prövas. Tillgängligheten för allmänheten kan klaras utan att det förslag som nu redovisas i utskottets betänkande behöver genomföras.

Det finns många exempel på initiativ som tagits. Ett bra sådant exempel är det fiskekort som gäller i Storstockholmsområdet och som framtagits i samarbete mellan landsting, kommuner och Stiftelsen Stockholms skärgård. Den nya lagen om fritidsfisket trädde i kraft den 1 januari 1982 och har ännu inte hunnit få genomslag. Ägar- och yrkesintressen har varit inställda på en försöksperiod till år 1985. Det finns skäl att avvakta utvecklingen fram till år 1985.

Ett annat skäl mot bifall till utskottets hemställan är att kostnaderna för denna inlösen kommer att bli mycket höga. Landets ekonomiska läge är sådant att nyttjandet av möjligheter till fritidsaktiviteter i högre grad än tidigare måste täckas genom avgifter för utnyttjande av servicen. Fritt nyttjande av kustvatten torde inte ge dessa möjligheter.

Ett tredje skäl som jag vill anföra gäller oron för att fiskefrämjande åtgärder kommer att bli eftersatta. Det kan bli så att det blir svårare att skapa engagemang kring fiskevårdsföreningarna för att genomföra inplanteringar och andra åtgärder som är angelägna för god fiskevård. Risken finns ju här att det blir landsting och kommuner som måste täcka en stor del av kostnaderna. Även kommunerna måste i dagens läge, som bekant, noga pröva nya utgifter.

Sammantaget yrkar jag, herr talman, bifall till reservation 1.

Anf. 102 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1982/83:7 behandlar man en rad fiskefrågor. Den principiellt sett viktigaste frågan är inlösen och frisläppande av handredskapsfisket, dvs. spöfisket, utefter södra ostkusten, vid Blekinge och Gotlands kuster och i de stora sjöarna. Den frågan har splittrat utskottet i två hälfter.

Utskottsmajoriteten föreslår att riksdagen hos regeringen skall begära förslag till sådant frisläppande. För oss socialdemokrater är det en viktig

uppgift att utveckla en god social rekreativspolitik. Ett viktigt inslag i en sådan är ett aktivt fritidsfiske. Särskilt gäller detta de samhällsgrupper som i dag av ekonomiska eller andra skäl hindras från en berikande rekreation på sin fritid. Stora grupper av dessa människor återfinns i våra storstäder.

Inte minst viktig är uppgiften att underlätta människors kontakt med djur och natur. Människan har under århundraden levt i ett intensivt samspel med djur och natur. Det är först under de senaste decennierna som man har brutit detta samband genom en bosättning i stora stadslandskap, där det är långt till naturkontakter. I detta avseende har fritidsfisket som fritidssysselsättning unika möjligheter. Det ger till mycket små kostnader kontakt med natur och miljö, skänker motion och avkoppling, samtidigt som en naturresurs utnyttjas.

Fritidsfiske kan utövas av alla. Det aktiverar människor i alla samhällsgrupper. Den sociala snedrekrytering som ofta präglar andra fritidsaktiviteter finns inte inom fritidsfisket.

Fritidsfisket är också ett viktigt komplement till andra fritidsaktiviteter, som båtliv, vandringar, semesterresor och camping.

Därför är det en viktig uppgift att medverka till att alla fiskeintresserade erbjuds möjligheten av ett rikt och varierat utbud av fritidsfiske.

Som framhölls av fiskevattensutredningen på sin tid och flertalet av de remissinstanser som yttrat sig över dess förslag, skulle ett frisläppande av handredskapsfisket utefter södra ostkusten, vid Blekinge och Gotlands kuster och i de stora sjöarna – Vänern, Mälaren, Vättern, Hjälmaren och Storsjön – innebära en kraftig förbättring av allmänhetens möjligheter till fritidsfiske.

De flesta av dessa vatten ligger i anslutning till de stora befolkningskoncentrationerna i vårt land och skulle därigenom kunna användas av ett större antal människor under förutsättning att vattnen vore tillgängliga.

Dessa åsikter och uppfattningar har vi socialdemokrater hävdad under lång tid. Senast gjorde vi det i samband med behandlingen av fiskevattensutredningens förslag här i riksdagen. Det är därför fel, Arne Andersson i Ljung, att påstå att vi har sprungit ifrån någon överenskommelse. Man skall inte göra detta till stor dramatik. Det är ingen nyhet, det vet Arne Andersson mycket väl.

För vanliga människor är det mycket svårt att förstå varför det skall fordras fiskekort utefter södra ostkusten, medan fisket är fritt i Norrland samt efter väst- och sydkusterna. Ännu obegripligare är det att man får fiska fritt med nät i Blekinge och utefter Gotlands kust, men inte med spö.

Utskottsmajoritetens förslag till frisläppande av handredskapsfisket har mötts av stor uppskattning för att inte tala om entusiasm i breda kretsar av vårt land. Det visar att förslaget har en bred förankring hos den stora allmänheten. Det har framkommit i tidningsartiklar, TV-program, brev och enskilda telefonsamtal. Det är få ämnen som likt fritidsfisket talar till svenska folkets hjärta. Men det är inte helt oväntat att förslaget också mötts av kritiska röster, som fört fram ungefär de argument som de borgerliga partiernas företrädare upprepat här i debatten. Jag skall fortsättningsvis ta

upp en del av dessa argument till genomgång.

Det påstås att det fria spöfisket hotar skärgårdsbornas existens och utkomst i skärgården. Om det verkligen vore så, vore ju det här förslaget förskräckligt, och jag skulle med min bakgrund vara den förste att bekämpa det. Men nu är det nog inte så farligt. Av det handredskapsfiske som f. n. förekommer utefter södra ostkusten sker ungefär 60 %, alltså mer än hälften, i lånade eller olovligt utnyttjade vatten. Det finns många skäl till att det är så. Den omfattande småbåtstrafiken, fritidsfiskets expansion över huvud taget, svårigheterna för allmänheten att känna till gränserna mellan allmänna och enskilda vatten m. m. medverkar till den här situationen.

Om det är så att spöfisket i enskilt vatten för kortlösande fritidsfiskare är en viktig tillgång för skärgårdsbornas försörjning, är det i varje fall inte för mycket att säga att det är en dåligt utnyttjad resurs. Av totalt ca 413 000 hektar enskilda fiskevatten utefter södra ostkusten är i dag endast ca 50 000 hektar tillgängliga för allmänheten i form av kortfiske, dvs. drygt 12 %. Huvuddelen av alla enskilda fiskevatten ägs f. ö. av fastighetsägare som inte använder dem i första hand till fiske utan för sin fritidsverksamhet. Ibland tror man att det möjligen är de som har det högsta ljudläget i den debatt som pågår.

Nej, i själva verket är det så att fritidsfisket har betydelse som ett bidrag till skärgårdsbornas försörjning framför allt i samband med det servicebehov i form av övernattningsmöjligheter och i form av olika verksamheter för de fritidsfiskande som uppkommer, om det skall vara möjligt att ta emot ett växande antal sportfiskare. Det är här som det finns möjligheter till en förbättrad försörjning för skärgårdsborna. Hälften av alla arbetstillfällen som tillkommit i skärgårdsområdet under senare år har ju kommit från en växande turism. Det är här som det går att fortsätta att bygga ut utkomstmöjligheterna för skärgårdsbefolkningen. Detta erkänns också av skärgårdsborna, när de inte fångas av den entusiastiska stämningen på ett skärgårdsting och ser ett hotande rött spöke i varje fritidsfiskare.

Ett annat påstående i debatten är att ett utvidgat handredskapsfiske skulle hota fisketillgången för yrkesfisket. Detta påstående är en våldsam överdrift. Nuvarande uttag i de aktuella kustvattnen är ungefär 7,5 kg fisk per hektar och år, medan möjligt uttag är 10–11 kg per hektar och år för både yrkesfisket och icke-yrkesfisket. Däremot är det så att i den lilla del som nu är upplåten för kortfiske är fisketrycket på vissa området för högt, därför att det inte finns tillräckligt många kortfiskeområden.

Det finns naturligtvis inte heller något underlag som visar riktigheten i påståendet, att "ett frisläppande av handredskapsfisket skulle i stor omfattning negativt påverka yrkesfiskares inkomstmöjligheter", vilket sägs i en skrivelse från Svenska ostkustfiskarnas centralförbund till riksdagens ledamöter. Det kan ju var och en konstatera som någon gång själv ägnat sig åt verksamheten att försöka fånga fisk med spö. Det understryks också av att Insjöfiskarnas förbund, som organiserar fisket i de stora sjöarna, förklarat att det inte har något att erinra mot ett fritt handredskapsfiske.

Däremot kan det naturligtvis tänkas att det finns några för yrkesfisket

speciellt viktiga vatten, där det kan vara olämpligt med ett för stort antal fritidsfiskande. Det kan också finnas reproduktionsområden som särskilt bör skyddas. I sådana fall bör fiskenämnderna kunna lägga ut fredningsområden som hänvisar fritidsfiskarna till andra, lämpligare vatten. Detta blir ju en realitet i och med att samhället får möjlighet att styra fisketrycket när handredskapsfisket väl är inlöst. Sådana bestämmelser bör prövas av regeringen i samband med att man utarbetar det slutliga förslag som blir en följd om riksdagen bifaller jordbruksutskottets förslag. Detsamma gäller skyddet för yrkesfiskets redskap som bör ses över. Det är ett problem som f. ö. inte bara gäller de nu aktulla vattnen utan över huvud taget i hela vårt land.

Det har gjorts gällande att det skulle föreligga en motsättning mellan yrkesfisket och sportfisket på fritid. Så är inte fallet. Fiskemetoderna är vitt skilda från varandra, och de har helt olika fångstkapacitet och inriktning. Tvärtom är en växande skara av aktiva fritidsfiskare det största stödet för ett livskraftigt yrkesfiske. Fisketillgången blir ett gemensamt intresse, och åtgärder för en utökad fiskevård blir bättre förankrade. Att se till att fiskevården fungerar blir en uppgift för de statliga fiskenämnderna.

Samtidigt skapas genom fritidsfisket en växande skara aktiva fiskkonsumenter som främjar yrkesfiskets avsättningsmöjligheter. Det är därför tragiskt att yrkesfiskets i dag moderata representanter föredrar att politisera denna fråga, mer till sitt eget partis fördel än till förmån för de uppdragsgivare som finns inom yrkesfisket.

Däremot är det uppenbart att ett snabbt växande nätfiske av grupper som inte för sin försörjning är beroende av fisket i dag är det allvarligaste hotet mot vårt lands yrkesfiske. Här har fritidsfiske och yrkesfiske ett gemensamt intresse av att begränsa detta svartfiske. Efter södra ostkusten svarar i dag nätfisket för ett ungefär lika starkt fisketryck som spöfisket, trots att spöfisket redan omfattas av fyra gånger så många utövare. Dessa förhållanden bekräftas också av enskilda yrkesfiskare. För dem är det växande antalet fritidsboende med enskilda fiskerätter, på vilka de fiskar med nät, det verkligt stora hotet.

I debatten har det påståtts att ett frisläppande av spöfisket leder till att miljön i skärgårdslandskapet hotas. För detta finns naturligtvis inte heller något faktaunderlag. Ingenting visar att fritidsfiskarna har sämre förmåga att umgås med natur och miljö än andra grupper som gästar våra skärgårdar. Tvärtom vill jag påstå att ett aktivt sportfiske ger sina utövare en ökad förståelse för naturens samband och behovet av skydd för viktiga naturintressen. Det är en viktig uppgift för oss alla att lära nya grupper av människor förståelse för dessa samband. Det gör man inte genom att stänga dem ute utan genom att hälsa dem välkomna och lära dem de regler som gäller. I dag är problemet i stället att möjligheterna att komma ut i våra skärgårdsområden kraftigt förbättrats genom utbyggnad av kommunikationerna.

När människorna väl kommit ut finns det väldigt litet att göra. Då är det ganska lätt att tillgripa aktiviteter som inte är särskilt väl lämpade för den miljö där de utövas. Det visar exempelvis händelserna föregående midsom-

mar. Därför är det viktigt att vi ger besökarna möjlighet att i organiserade former finna lämpliga fritidsaktiviteter, där ett aktivt fritidsfiske är en viktig del. I de fall där behov finns skall naturligtvis erforderliga fågelskyddsområden, naturvårdsområden och annat både inrättas och respekteras. Men viktigast av allt är att hos de enskilda människorna skapa ansvar och förståelse för naturens samband. Det får bli en viktig uppgift för de organisationer som är verksamma på det här området.

Det är orimligt att för många miljoner kronor tillfredsställa vissa människors behov av fritidsaktiviteter, säger några, och det har framförts också i debatten här i dag. Med det vill man låta bli att lösa in handredskapsfisket.

Enligt gällande naturvårdslagstiftning skall samhället ge ersättning när pågående markanvändning hindras. Det bör naturligtvis gälla också för fiskevattnen och leder alltså fram till ersättningar. Hur dessa skall beräknas och finansieras skall lösas av regeringen i samband med det beredningsarbete som enligt förslaget skall utföras.

Fiskevattnensutredningen beräknade att det skulle kosta mellan 20 och 30 milj. kr. att lösa in handredskapsfisket i de stora sjöarna och utefter vissa kustavsnitt, dock inte södra ostkusten, där inga beräkningar gjordes. Det var alltså fel, som Arne Andersson i Ljung påstod, att man hade beräknat kostnaden till 100 à 200 milj. kr. Det beloppet avsåg hela det rörliga fisket inkl. nätfisket. Och det är fel att påstå, som Anders Dahlgren gjorde, att det kostar 0,5–1 miljard kronor. Det finns inget som helst underlag för de siffrorna.

Vi vet att inlösen av hela det rörliga fisket utefter Norrlandskusten i början av 1950-talet kostade drygt 40 milj. kr. Det är i dag omöjligt att bedöma vad dagens förslag kan komma att kosta, men låt oss för debatten anta att det blir 50 milj. kr.

Det kan låta som ett stort belopp och är det självfallet också i ett besvärligt samhällsekonomiskt läge. Men jämfört exempelvis med vad i dag en sporthall eller en simhall kostar, blir det betydligt rimligare, eftersom detta är ungefär samma belopp. De människor som kan få utbyte av det fria fisket är ju många fler än som utnyttjar en sporthall, och därför blir i själva verket kostnaderna betydligt lägre för fritidsfiskandet.

Till bilden hör också att det organiserade fritidsfisket aldrig har sagt nej till att bära sin del av kostnaderna för ett utvecklat fritidsfiske. Men hur det skall gå till får naturligtvis prövas i det fortsatta utredningsarbetet.

Herr talman! Förslaget om ett fritt spöfiske i Östersjön och de stora sjöarna är ett väsentligt inslag i en utvecklad social rekreativ politik. För oss socialdemokrater går det en rak utvecklingslinje från vaktsländet om allemansrätten, dess utvidgning genom strandskyddsbestämmelserna som säkrade allmänhetens tillgång till stränderna, en fysisk riksplanering som tryggar markområden för det rörliga friluftslivet och en utbyggd naturvårdslagstiftning fram till dagens förslag om ett fritt spöfiske. Det arbetet har ständigt fått bedrivas i kamp mot intressen som önskat slå vakt om markprivatisering, segregation och spekulation.

Varje gång friheten på dessa områden ökat för de många människorna i vårt samhälle har kampen varit hård och debattläget högljutt. När kampen väl har förts till ett framgångsrikt resultat, har de nådda resultaten varit så väl förankrade hos allmänheten att ingen förmått att upphäva besluten. Så kommer det också att bli den här gången.

Jag är övertygad om att det fria spöfisket blir en viktig möjlighet för en bred allmänhet att få uppleva natur och miljö, när vi så småningom går till att fastlägga ett utarbetat förslag. Jag är också övertygad om att allmänheten kommer att väl motsvara det förtroende som ett genomförande av jordbruksutskottets förslag innebär, visa ansvar och aktsamhet och iakttä alla de hänsyn till natur och miljö som detta fordrar.

Jag är också övertygad om att skärgårdsbefolkningen kommer att finna, när man väl har ett utarbetat förslag och framfört de synpunkter som det finns skäl att beakta i sammanhanget, att den inte drabbas av de våldsamt stora olyckor som olyckskorparna nu siar om.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 103 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag yttrade i mitt anförande att jag betraktar det mera som en lämplighetsfråga att motionera mot sin egen utredning. Hävdar nu Åke Wictorsson att självklara saker, som går att läsa i utredningsbetänkandet, icke är någon del av den utredning han själv har skrivit under, då tänjer han på det som kallas politisk hederlighet. Han tänjer det kanske mer än det tål.

Jag ber att få citera den överenskommelse jag tidigare åberopade men som Åke Wictorsson förnekar. Den står på s. 219 i det här utomordentligt vackra betänkandet SOU 1978:75, som Åke Wictorsson och jag och en rad andra människor har avlämnat tillsammans. "Med hänsyn till kostnaderna för ett inlösenförfarande och då det förhoppningsvis bör gå att på frivillig väg få fram erforderliga fritidsfiskemöjligheter, har vi emellertid avstått från att föreslå inlösen av fiske på södra ostkusten. Vi anser att fiskerättsägarna, sedan gemensam förvaltning i fiskevårdsområdets form kommit till stånd, skall ställa sina vatten till allmänhetens förfogande genom försäljning av t. ex. fiskekort." Jag kunde citera mer, men jag gör det inte med hänsyn till den knappa tiden.

Åke Wictorsson har också förnekat att utredningen har funderat kring vilka kostnader det kunde vara fråga om. I samma stycke står det, under rubriken Södra ostkusten: "Det enskilda vattnet på södra ostkusten omfattar ca 410 000 ha. Vi har beräknat att kostnaden för inlösen av fisket med rörligt redskap skulle uppgå till mellan 100 och 200 milj. kr. I detta belopp ingår inte kostnader för fiskerättsutredningar och kostnader för inlösenförfarandet."

Detta står på s. 219. På s. 4 står ert namn, Åke Wictorsson, tillsammans med en del andra namn. Det var den utredning där ni var ordförande. På ingen annan sida i betänkandet står någon reservation, Åke Wictorsson!

Nu handlar det om politisk hederlighet. Man kan ändra mening, och man kan måhända redovisa det. Men detta är någonting som vi har bundit oss vid att under en viss tid stå för, med hänsyn till fiskevårdsområdesbildning och andra saker, och som skulle lösa de problem vi var överens om fanns.

Den deklaration Åke Wictorsson gjorde beträffande god social rekreationspolitik, och framför allt vad han sade om att verka för att få goda fiskevattnen, är egentligen en målsättning som vi kan dela med det socialdemokratiska partiet. Vi har också den inställningen. Men, Åke Wictorsson, på tal om att ge större fritidsfiskemöjligheter och beträffande att skola medlemmarna i det egna förbundet till god hänsyn till miljön – vad är det för svårskolade människor som prompt blir bättre skolade av att vi löser in fiskevattnen, om motsvarande fritidsfiskemöjligheter kan åstadkommas genom den överenskommelse vi var överens om?

Skilda fiskefrågor

Anf. 104 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Åke Wictorssons inledande beskrivning har jag inget att invända mot. Det är viktigt med en rekreationspolitik, och det är viktigt att tillgången på vatten ökas. Men vi är djupt oense om tillvägagångssättet. Åke Wictorsson vill nu med den starkes rätt göra intrång genom tvång i den svagares näringsverksamhet. Jag förordar det frivilliga bildandet av fiskevårdsområden, där delägarna säljer fiskekort på vatten där den utövade verksamheten inte gör skada för yrkesverksamheten.

I övrigt, herr talman, hade jag nog väntat mig att Åke Wictorsson skulle gå in litet mera i detalj och förklara varför det nu är så bråttom, att man inte vill avvakta effekterna av 1981 års beslut.

Vidare beklagar jag att Åke Wictorsson har försökt att bagatellisera konsekvenserna av det här beslutet. Det gäller konsekvenserna för de bofasta, för näringen och för naturvården. Åke Wictorsson säger att det här med intrång nog inte är så farligt. Det tjuvfiskas ju redan i dag. Ja, det är konsekvent. För att det skulle tjuvfiskas i dag skall man alltså så att säga legalisera tjuvfisket genom att staten löser in aktuella vatten.

Åke Wictorsson ställer följande fråga: Varför skall det erfordras fiskekort om man skall fiska utmed södra ostkusten när det inte behövs för andra delar? Jag vill returnera frågan: Varför säger ni i utskottsbetänkandet att det är angeläget att kortfiskeområden bildas i de tre storstadsområdena? Är inte avsikten att man skall sälja fiskekort även sedan handredskapsfisket blivit fritt? Om inte, hur skall ni då få in pengar till den utökade fiskevård, den service och den ökade tillsyn som blir nödvändiga?

Jag skulle också vilja ha ett svar på följande frågor: Är det det fiskekort som ni lanserade i utredningen och som Gösta Bohman vid något tillfälle kallade för mörtavgift som skall utgöra rikskortet? Skall det dessutom finnas lokala fiskekort? Och hur skall detta administreras?

Det är ju alldeles klart att de tidigare fiskevattensägarna inte kan ta in några pengar härvidlag. I så fall måste ju statligt anställda sköta den saken.

Det vore mycket intressant att få höra Åke Wictorsson redogöra litet mera

i detalj för hur det här skall fungera. Hur har ni över huvud taget tänkt er att ordna med servicen åt fritidsfiskarna? Det är ju ändå så att de vägar som leder ned till vattnet utmed ostkusten ofta är enskilda markvägar. Skall man expropriera, eller skall man betala för inlösen av parkeringsplatser och för vägupplåtelse?

Anf. 105 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja uppmana Arne Andersson i Ljung att, innan han beskyller andra för politisk ohederlighet, ta reda på vad fiskevattensutredningen föreslagit när det gäller att skapa fler och mera upplåtna fiskevatten.

Vi föreslog att handredskapsfisket i de stora sjöarna skulle släppas fritt, vidare att handredskapsfisket skulle lösas in vid Blekinges och Gotlands kuster. Ett annat förslag var mycket riktigt att vi när det gäller södra ostkusten under en övergångstid – för att ta reda på intensiteten i fiskevårdsområdesbildandet – skulle avstå från att lägga fram förslag om inlösen. Men vi deklarerade klart att vi såg det som en långsiktig målsättning.

Men vad hände sedan med fiskevattensutredningens förslag i samband med den borgerliga trepartiregeringens behandling av frågan? Jo, man ”spolade” samtliga förslag om att öka upplåtelsemöjligheterna på det här området. Departementschefen, som då var Anders Dahlgren, förklarade att han inte hade några som helst avsikter på den punkten. Detta ledde till att vi socialdemokrater vid riksdagsbehandlingen redan förra året aktualiserade kraven i detta sammanhang och framförde förslag, vilka avvisades av den borgerliga majoriteten.

Om Arne Andersson i Ljung skall beskylla en politisk motståndare för falskspel, skall han först göra rent på egen planhalva.

Till Anders Dahlgren: När det gäller förslaget om kortfiskeområden i storstadsområdena skall det också finnas insjövatten, som måste ingå i en samordnad upplåtelse. Det är mot den bakgrunden som förslaget framförts att man skall vidta åtgärder för att få fram enhetliga kortområden.

Anf. 106 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Orsak och verkan är stundom en svår fråga att bena upp. Jag kan fortfarande omöjligt begripa, Åke Wictorsson, vad södra ostkusten har gjort för ont i sammanhanget eftersom det inte lades fram något förslag i vårt betänkande om inlösen av fisket i de stora sjöarna. Det var detta som det inte skrevs någon proposition om i enlighet med förslaget.

Jag kan inte säga att jag varit särskilt ledsen för detta. Jag hade reserverat mig också mot detta – jag har av tidsskäl inte redovisat det – just av det enkla skäl som jag anfört i reservationen, att jag ansåg att den metod för fiskevårdsområdesbildning som vi föreslog för södra ostkusten var möjlig fullt ut också för de andra kustvattnen som omfattades av vårt förslag. Jag tror inte att Åke Wictorsson kan komma med någon som helst förklaring varför det skulle bli mer fiskevatten vid inlösen än om vattnen på annat sätt

ställs till förfogande. Idén om inlösen är alldeles orimlig.

Till sist, herr talman, ett par synpunkter beträffande det fiskevårdande arbetet. Som det redan har sagts i debatten kommer helt uppenbart det fiskevårdande arbetet att försvåras. För den del av fiskerätten som tas i anspråk på detta sätt kommer förmodligen inte samhället att engagera sig i det fiskevårdande arbetet, utan det måste rimligen ligga kvar på den juridiska ägaren, dvs. vattenägaren. Men hur skall det arbetet bedrivas?

Finns det t. ex. någon fundering om hur gäddfisket på ostkusten skall klaras? Gäddan är en stationär fisk. Den vandrar med vattentemperaturen in och ut. Och den är en betydande tillgång och innebär en förnämlig exportinkomst för kustfisket. Gäddfisket är också ett attraktivt fritidsfiskesobjekt.

Det går heller aldrig att i en riksdagsdebatt resonera bort att detta är en väsentlig del av den utkomst som skärgårdsbefolkningen har och som vi – som jag sade i mitt huvudanförande – fäste så stor vikt vid då vi för några år sedan tillskapade den särskilda företagsformen skärgårdsföretag. Det gjorde vi för att bibehålla en levande skärgård. Och det är obegripligt att det socialdemokratiska partiet – med ett starkt socialt patos – nu är med om att plocka bort ett av de bärande elementen i skärgårdsföretag.

Jag tycker att det är tråkigt att behöva tala om politisk ohederlighet. Men Åke Wictorsson förnekar klara fakta i den utredning som vi gemensamt lade fram och tänjer så hårt på överenskommelsen att det är lockande att ta till dessa kraftord, som det i och för sig vore önskvärt att inte använda i en riksdagsdebatt.

Anf. 107 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är riktigt vad Åke Wictorsson säger – jag hade som föredragande i regeringen inga som helst planer på inlösen av fiskevatten, eftersom vi var helt överens om en annan metod, nämligen att bilda fiskevårdsområden, och på det sättet ställa de större vattnen till förfogande för de fritidsfiskande.

Det är också riktigt att socialdemokraterna, när den här propositionen behandlades i riksdagen, hade både motioner och reservationer som i stort sett gick ut på vad man i dag föreslår. Men det är också viktigt att säga att socialdemokraterna vid det tillfället i huvudsak tillstyrkte den nya lagen om fiskevårdsområden och deras bildande. Och det var ju litet inkonsekvent, om ni skulle släppa handredskapsfisket fritt, för då finns det ingen som helst anledning att bitråda den lagen. Den är ju helt verkningslös om nu handredskapsfisket släpps fritt.

Det var en intressant upplysning, Åke Wictorsson, att kortfiskeområdena i storstäderna, t. ex. Stockholm, skall bildas inte för att man skall få fiska i Mälaren och Östersjön utan i de små insjöar och gölar som kan finnas runt omkring. Får jag fråga Åke Wictorsson: Varför står inte Åke Wictorsson kvar vid betänkandet från den utredning där han var ordförande, där det föreslogs införande av en riksavgift för att man skulle få pengar till fiskevårdande åtgärder osv.?

Anf. 108 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Det finns, Arne Andersson, 413 000 hektar enskilt fiskevatten på södra ostkusten. Av dessa 413 000 hektar är i dag 50 000 upplåtna som kortfiskeområden. Enkel matematik säger mig att det blir 363 000 hektar nya vatten som ställs till förfogande vid ett genomförande av förslaget om fritt handredskapsfiske.

Sedan vill jag återkomma till frågan om den politiska överenskommelsen. I sitt senaste anförande var Arne Andersson tillräckligt detaljerad och redovisade att han redan i utredningen reserverade sig mot den s. k. politiska överenskommelsen. Två tre år efteråt tar Arne Andersson upp detta i riksdagens kammare och beskyller mig för att ha sprungit ifrån det han kallar en politisk uppgörelse, som han själv redan från början reserverade sig emot. Det säger allt om Arne Anderssons debatteknik i den här frågan.

När det gäller skärgårdsföretagen vill jag säga att det stödet som bekant kom till på den socialdemokratiska regeringens förslag. Det innebär bl. a. – och det är riktigt – att man skall kunna inbegripa yrkesfisket i skärgårdsföretaget. Jag kan inte se något som helst skäl till varför man inte skulle kunna göra det också i framtiden, även om en och annan fritidsfiskare kommer ut med sitt spö till skärgårdsområdena.

Till Anders Dahlgren: Det är naturligtvis förklarligt om Anders Dahlgren inte känner till de olika storstadsområdena, men när han påstår att det i Storstockholms omgivning bara finns små sjöar och gölar kan man verkligen tala om understatement. Här finns betydande vattenområden, som det är skäl att organisera. Man tror nämligen att fritidsfiskarna alltid har tillgång till båt, men så är inte fallet. Framför allt kan man inte påstå detta om de nya grupper som vi vill ge möjlighet att aktivt ägna sig åt fritidsfiske. Därför finns det behov av att också i det sammanhanget tillvarata de möjligheter vi nu diskuterar.

Talmannen anmälde att Arne Andersson i Ljung anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 109 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Denna fiskefråga har delat utskottet i två hälfter, och det är i och för sig inget unikum när det gäller den här församlingen. Efter den inledande omgången, då alla argument har fiskats fram och bemötts, skall jag nu fatta mig kort för att spara några minuter av kammarens tid – kanske kommer andra ledamöter att nappa på detta.

Fiskeutövandet har kommit att spela en allt större roll som fritidssysselsättning för många människor. Omkring två miljoner människor i åldrarna 15–74 år fiskar åtminstone någon gång om året, och av dessa fiskar ca 70 % enbart med handredskap. Detta slås fast av 1973 års fiskevattensutredning, och jag finner ingen anledning att ifrågasätta detta konstaterande.

Fritidsfiske kan utövas av ung och gammal, av män och kvinnor, och har därför i hög grad karaktär av familjeaktivitet. Det ger kontakt med naturen samt motion och avkoppling. En viktig uppgift för samhället är att skapa ett

fritidsutbud som står öppet för alla, eftersom möjligheterna för den enskilde att aktivt utnyttja sin fritid är av stor betydelse för hälsa, anpassning och trivsel i samhället. I detta har givetvis fritidsfisket sin givna och naturliga plats.

Detta är bakgrunden till vår motion i nu aktuella frågor.

I jordbruksutskottets betänkande som nu behandlas berörs vissa fiskerättsliga frågor. I anledning av tre motioner från den allmänna motionstiden föreslår utskottet ett frisläppande av handredskapsfisket utefter Blekinges och Gotlands kuster, södra ostkusten samt de fem stora sjöarna. Nu höjs från vissa håll kraftiga protester mot ett bifall till utskottets förslag, protester som måste betecknas som överdrivna och där det ena argumentet försöker övertrumfa det andra. Den slutliga katastrofen tycks bli ändpunkten av alla de farhågor som nu förs fram.

Jag tror att det finns skäl till litet besinning – överorden bör sällas bort.

Herr talman! I vår motion 1981/82:1458 har vi, utöver frågan om fritt fiske i ... aktuella vatten, aktualiserat behovet av aktiva fiskevårdande åtgärder. De mest akuta problem som måste åtgärdas gäller främst bevarandet av goda bestånd av laxartad fisk i kustvatten och insjöar samt biotopförbättrande åtgärder för att ändra vattenmiljön i vissa vatten, där utvecklingen av goda fiskebestånd hindras.

Laxuppgång och reproduktion förekom tidigare i en mängd vattendrag i hela Östersjöområdet. Genom vattenkraftsutbyggnader och föroreningar har antalet naturliga laxvattendrag reducerats kraftigt, liksom tillgången på laxartade fiskar. Den nuvarande situationen inger allvarliga farhågor och visar att de åtgärder och skyddsbestämmelser som kommit till användning i fiskevårdande syfte inte lyckats vända nedgången av fiskebeståndet inom det laxartade släktet. I vår motion anförde vi att skyndsamma åtgärder måste till för att garantera ett fortsatt laxfiskebestånd, eftersom ett sådant har stor betydelse för vårt land.

Utskottet har också för sin del understrukt laxfiskets stora värde och att radikala åtgärder bör vidtas för att hindra att åtskilliga laxbestånd utrotas.

Herr talman! Våra motionskrav har blivit positivt behandlade i utskottet, och jag kan därför yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet 1982/83:7.

Anf. 110 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill till riksdagens protokoll bara fästa den hedersbetygelse som det socialdemokratiska förslaget förärades med av vpk.

Jag tycker att Åke Wictorsson skulle ha kunnat reda upp detta själv.

Anf. 111 TALMANNEN:

Repliken får endast avse John Anderssons anförande. Replikväxlingen mellan herrarna Andersson i Ljung och Wictorsson är avslutad.

Torsdagen den
9 december 1982

Skilda fiskefrågor

Anf. 112 JENS ERIKSSON (m):

Herr talman! Det är några saker som jag gärna skulle vilja ta upp med anledning av jordbruksutskottets betänkande nr 7.

I motion 1981/82:281 begär Kerstin Ekman m. fl. – där finns även jag med – att regeringen tillsätter en utredning med uppgift att föreslå lämplig utformning av stöd för att bygga fiskefartyg i material som är omagnetiskt, vilket gör dem lämpade inte bara för fiske utan även för militärt bruk. Den svenska fiskeflottan är föråldrad. Mer än 80 % är fartyg byggda före 1950. Den utgör ingen bra arbetsmiljö, och i många fall är inte säkerheten vad den borde vara.

Sverige har stora tillgångar på fisk av olika slag. Dessa utnyttjas inte på långt när. Ändå importerar vi fisk för mer än 1 miljard kronor, alltså mer än dubbelt vår egen produktion. Fiskimporten utgjorde 1980 11 % av vårt handelsunderskott.

Som framgår av betänkandet råder inte enighet mellan fiskets företrädare och de statliga verk som handlägger fiskets frågor beträffande fiskets framtid och utveckling. I fiskeplanen och jordbruksnämndens yttrande är framtiden målad i svart. Det skulle vara fel att med dessa dystra profetior forma fiskets framtid. Jag konstaterar redan nu att bilden är helt annorlunda än fiskeplanen beskriver.

Behållningen i prisregleringskassan låg den 1 juli nästan 20 miljoner högre än vad jordbruksnämnden hade beräknat.

Kostnaden för innevarande års prisreglering hade jordbruksnämnden beräknat till 25 % högre än i fjol. Utfallet innevarande år, under tre månader som vi har siffror på, är en minskad kostnad med 16 %.

Fisket har alltid gått upp och ned. Med det nya prisregleringssystemet, som här varit i gång under 15 månader, skulle svackorna jämnas ut och näringen skulle ges en stabilitet som den tidigare saknat.

Fisket har alltid formats efter verkligheten. I det riksdagsbeslut som fattades i maj 1978 ingår att fisket skall ha stöd när konjunkturerna sviktar, så att det inte slås ut av subventionerad import. Fisket saknar i motsats till jordbruket gränsskydd.

Men vi behöver båtar. Vi behöver förnya flottan, så att vi kan få ungdomen att fortsätta yrket och utnyttja våra kvoter.

Sverige med sin långa kust behöver båtar och kunnigt folk när det är ofredstider. Det är bara fiskets folk som kan ställa upp där.

Om det finns intresse för att bevara fisket kommer goda och dåliga år att utjämnas varandra, och näringen blir därigenom totalt sett lönsam, inte bara för sina utövare utan även för landet som helhet.

Om fiskets folk får möjlighet att leva kvar och utveckla sin näring kan vi hålla skärgården levande, ge er service när ni kommer ut för att koppla av och uppehålla en beredskap för försvar och folkförsörjning praktiskt taget utan kostnad.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motion 281.

Utskottets majoritet har tillstyrkt socialdemokratiska motioner som, om riksdagen fattar samma beslut, innebär fritt handredskapsfiske på södra

ostkusten och i de fem stora sjöarna.

Det är ett ingrepp i privat ägande. Härigenom berövas den enskilde en rättighet och en tillgång som han ägt sedan urminnes tider. Vi har från borgerligt håll inte accepterat en konfiskation som bl. a. innebär att många berövas sin möjlighet till försörjning – inte enbart därför att det blir ett besvärande intrång utan kanske mer därför att ingen nu längre svarar för fiskevården och tillsynen. Det borde ha funnits andra vägar att uppnå ett ännu bättre resultat. Om fiskerätten finns kvar i enskild ägo finns tillsyn och övervakning, och det finns folk som sörjer för fritidsfiskarnas trivsel. Det är inte troligt att ett frisläppande ger fritidsfisket fördelar. Med tanke på det goda samarbete som har rått mellan yrkes- och fritidsfiske har det gått att finna lösningar, och ingen behöver i dag avstå från att fritidsfiska i brist på fiskevatten. Det goda samarbete och förhållande som nu råder är i fara.

Även om Åke Wictorsson tycker att han gör ett kap till sitt förbund, är jag inte övertygad om att hans medlemmar tycker detsamma. Att först ta ifrån människor det de äger och sedan förvänta gott samarbete är kanske att begära i mesta laget.

Det är ett led i socialiseringen: som inte kommer att gagna de människor som har fiske som hobby och rekreation.

De som bor på ostkusten och har sin bärning ur havet protesterar kraftigt. De ser sin näring och sin existens hotade. Och om de inte längre kan leva på sitt fiske, vilket det finns stor risk för, ställer beslutet till obotlig skada. Kusten och skärgården är en stor tillgång, som skall vårdas. Det är den bofasta befolkningen som gör detta.

Det blir inte bara svenska medborgare som får rätt att fiska, då svensk lag också medger utlänningar rätt att fiska med handredskap. Det har betytt invasion på den svenska västkusten av utlänningar, främst norrmän, och där finns det i dag inte längre något att fiska med spö. Det kan antas ha fler orsaker än handredskapsfisket. Säkert bidrar också den stora sälstammen, vattenförändringar och liknande. Men ökningen av handredskapsfisket är utan tvekan en bidragande orsak.

De borgerliga ledamöterna i jordbruksutskottet har reserverat sig.

Jag skall be att få yrka bifall till reservation 1.

Vidare vill jag gärna ta upp min motion 315. Jag har där begärt att hälften av influtna s. k. 2:10-medel skall användas till fiskevårdande åtgärder och hälften till forskning och undersökningsverksamhet.

Sverige svarar för två tredjedelar av laxproduktionen i Östersjön. Sverige bedriver också en omfattande forskning. Vid kvotförhandlingar med Finland för ett par veckor sedan klargjorde den svenska laxexperten att laxbeståndet i Östersjön inte är i fara. Det är de naturreproducerande stammarna som minskar katastrofalt.

Det hjälper inte att sätta ut smolt och laxungar i de utbyggda älvarna om man vill rädda de naturliga stammarna. Det hjälper också föga att begränsa havsfisket då laxen i stället tas när den skall vandra upp i älvarna. För att klara reproduktionen och därmed de naturliga bestånden krävs åtgärder vid kusten och i älvmynningarna. Men det finns f. n. inte några pengar för sådant

ändamål. Ersättningen för de utbyggda älvarna skall användas för utplante-
ring. Dessa är med andra ord öronmärkta.

EG bidrar inte längre med medel för laxreproduktion då vi på två år inte
fått ingångna avtal godkända av EG-kommissionen. Det är alltför optimis-
tiskt att förvänta att avtal kommer till stånd 1983. Tidigare har en del
utsättningar bekostats med prisregleringsmedel. Med nuvarande reglerings-
ekonomi är den möjligheten starkt begränsad.

Det är ett stort ingrepp att stoppa fisket vid älvmyningarna. Många skulle
därvid mista sin inkomst eller en stor del därav. Men det skulle vara en bra
lösning att köpa lekvandrande lax av dem som fiskar och släppa förbi
redskapen. Om man använde den ursprungliga fördelningen med 50 % för
fiskevårdande åtgärder av 2:10-medlen skulle det räcka att inköpa och släppa
förbi 12–15 ton lax. Det skulle bli räddningen för de fyra naturreproduce-
rande älvarnas laxstammar. Forskningen måste i så fall skäras ner med
motsvarande summa, och jag anser att det bör ske för att i stället rädda
laxbeståndet i de älvar som är laxreproducerande. Jag yrkar bifall till motion
315.

Innan jag slutar skulle jag vilja säga en sak till Åke Wictorsson när han
beklagar att yrkesfiskets representanter tillvaratar sitt folks intresse. Det
finns en enig yrkesfiskarkår bakom de uttalanden jag har gjort i den här
frågan om fritt handredskapsfiske. Det skulle vara underligt om man inte
tillvaratar deras intresse. Det skulle vara illa i så fall.

Det finns ett talesätt på sjön som lyder: Den som seglar för sitt nöje han
skall väja för den som seglar för sitt bröd. Man kan resonera likadant om
fisket. Den som fiskar för sitt nöje han bör väja för den som fiskar för sitt
bröd. De människor som fiskar för sitt bröd på ostkusten är människor som
har små inkomster, och det är deras område man inkräktar på. Jag tror inte
att fritidsfisket kommer att vinna särskilt mycket på det.

Jag skulle också vilja rätta Åke Wictorsson på en punkt. Jag tror han har fel
beträffande det han sade om handredskapsfiske, dvs. spöfiske. Man kan ha
andra slags handredskap, t. ex. släpdörj, bottendörj, m. m.

Anf. 113 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Jag anser det också vara mycket angeläget att den som fiskar
för nöjes skull skall väja för den som fiskar för sitt bröd. Jag är mycket
angelägen om att slå vakt om ett livskraftigt yrkesfiske. Det finns många skäl
till att vi skall göra det.

Men nu är Jens Eriksson ordförande i Sveriges fiskares riksförbund.

Eftersom det i debatten gång på gång görs gällande att en fritidsfiskare
med handredskap hotar en yrkesfiskares utkomstmöjligheter, skulle jag vilja
be Jens Eriksson att redovisa ett exempel där en fritidsfiskare har hotat en
yrkesfiskares utkomstmöjligheter.

Det finns stora kustområden där den här situationen kan uppkomma i dag,
oavsett vilket beslut riksdagen kommer att fatta om någon timme. Ge
exempel på att fritidsfisket med handredskap har hotat yrkesfiskets
utkomstmöjligheter!

Anf. 114 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Det skall jag gärna göra, Åke Wictorsson, därför att jag har erfarenhet av handredskapsfisket. Min far som har fiskat med ålryssjor i hela sitt liv fick många redskap förstörda – många ilanddragna ryssjor efter helgens handredskapsfiske då man kastat med spö och dragit i land redskap. Hummerfiskarna har gjort precis samma erfarenhet på västkusten, så detta är inget ovanligt.

Det går att leva med detta, men nog blir det ett stort intrång, det skall vi komma ihåg. Man kan inte förneka de problem som det ställer till. Vi har haft en fantastisk stor invasion, bl. a. av norrmän, på Bohuskusten, vilket har skapat problem.

Handredskapsfisket har skapat problem. Det har tagit yrkesfiskarnas inkomster. Det är bra att Åke Wictorsson vill väja för dem som fiskar för födan, för jag tror att vi behöver göra det i framtiden med anledning av det speciella sätt på vilket man fiskar på ostkusten. Vi har haft ett fantastiskt fint samarbete med Åke Wictorssons förbund, och jag hoppas att han kan medverka till att det samarbetet fortsätter. Det har aldrig funnits några motsättningar mellan de verkliga fritidsfiskarna och yrkesfiskets organisationer, men nu tycker jag att ni är ute på en farlig väg, så ni får nog passa er.

Anf. 115 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Jens Eriksson kunde alltså inte ge något exempel på att yrkesfiskarnas utkomstmöjligheter har hotats av ett fritt handredskapsfiske. Däremot pekade han på vissa problem som kan uppkomma när man inte har tillräcklig respekt för varandras redskap, ett förhållande som jag i mitt inledningsanförande förutskickade att regeringen noga skulle beakta i sitt beredningsarbete. På den punkten är alltså Jens Eriksson tillgodosedd.

Anf. 116 JENS ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte vilka bevis Åke Wictorsson vill ha. Det räcker kanske som bevis att de som bedriver det kustnära fisket på västkusten är människor med små inkomster.

Utan tvivel finns det stora problem, och fritidsfisket inkräktar på yrkesfisket. På västkusten har vi nästan ingenting kvar längre att fiska med handredskap. Vi har därför nu inte något särskilt stort fisketryck. Men det beror alltså inte på att det inte skulle finnas människor som vill fiska utan på att ingenting finns att fiska.

Talmannen anmälde att Åke Wictorsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 117 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Anhängarna av det socialdemokratiska förslag som vi diskuterar i dag vill gärna göra gällande att ett frisläppande av handredskapsfisket på ostkusten och i de stora sjöarna inte skulle vara till men för den

Skilda fiskefrågor

bofasta befolkningen. Jag var i söndags på ett skärgårdsting på Djurö i Stockholms skärgård. Där kunde jag lätt konstatera att befolkningen i Stockholms skärgård har en helt annan uppfattning. Det klargjordes där med eftertryck.

Dess värre var inte Åke Wictorsson närvarande vid det här skärgårdstinget, inte heller någon annan företrädare för den socialdemokratiska riksdagsgruppen, såvitt vi kunde märka – fanns det någon där var vederbörande i så fall förfärligt tyst och tillbakadragen. Det var naturligtvis beklagligt, och det avslöjar likgiltigheten för skärgårdsbornas synpunkter i denna för dem så avgörande fråga. Jag är oerhört förvånad över att socialdemokraterna lägger fram ett sådant här förslag till omröstning i kammaren och sedan inte ställer upp när de berörda människorna vill diskutera konsekvenserna av det förslaget med dem.

Jag tror att det är viktigt att vi tar skärgårdsbornas bekymmer på allvar. De lever ofta på marginalen, och det krävs inte mycket för att många av dem skall uppleva sin situation som ohållbar.

I Stockholms skärgård har vi under senare år kunnat se en positiv utveckling av den bofasta befolkningen, en befolkningsökning efter en lång tid av tillbakagång. Det beror delvis på en framsynt politik från statsmakternas och de regionala myndigheternas sida under senare år, en medveten satsning för att skapa förutsättningar för en levande skärgård. Nu kan denna utveckling komma att vändas i sin motsats. Det vore tragiskt.

Detta är ett förslag som uppenbarligen är till men för den bofasta skärgårdsbefolkningens intressen. Men jag vill också, herr talman, påstå att den inte heller är bra ur fritidsfiskarnas och fritidsfolkets synpunkt. För oss som bor i Stockholmsregionen är Stockholms skärgård en oerhört viktig källa till rekreation. Men skall Stockholms skärgård vara denna värdefulla tillgång för den här delen av landet, så krävs det just att det är en levande skärgård med en bofast befolkning och ett fungerande näringsliv. Och därvidlag är yrkesfisket en mycket viktig del, också inomskärsfisket som nu närmast berörs. Det ligger alltså även i fritidsfolkets och fritidsfiskarnas intresse att förutsättningarna för en levande skärgård bevaras.

En annan sak som också i hög grad ligger i fritidsfiskarnas intresse är att vi får en god fiskevård. Jag tror inte att det främjas bäst genom en socialisering av fiskevattnen och en fiskevård i statens regi, utan det främjas bäst genom att man har fiskevårdsområden och vattenägare som har ett lokalt ansvar för varje enskilt vatten.

Det förslag som dåvarande jordbruksministern Dahlgren lade fram och som också riksdagen biföll, om inrättande av fiskevårdsområden, tillfredsställer både fritidsfiskarnas och yrkesfiskarnas behov. Det öppnar tillgång till fiskevattnen för fritidsfiskarna. Samtidigt tryggar det yrkesfiskarnas intressen, eftersom de kan skapa garantier för att fritidsfisket sker inom de ramar som ett fortsatt yrkesfiske möjliggör. Det tryggar en levande skärgård, och det slår fast ansvaret för fiskevården. Det blir alltså fiskevårdsområdena som har ansvaret för en långsiktigt väl fungerande fiskevård. Det är gynnsamt för den

bosatta befolkningen, och det är också gynnsamt för fritidsfolket i skärgården och för fritidsfiskarna.

Därför, herr talman, är det min förhoppning att riksdagen i dag säger ett klart nej till det socialdemokratiska förslaget om att släppa loss handredskapsfisket på ostkusten och de stora sjöarna. Om riksdagen inte gör det, och det blir en beställning till regeringen, så är min förhoppning att regeringen begraver den här frågan i en utredning och låter denna utreda frågan så länge som det över huvud taget är möjligt. Och om det till sist kommer ett förslag i den här riktningen från den utredningen, så hoppas jag att det stoppas i en skrivbordslåda. Det är där förslaget bäst kan höra hemma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 118 ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Det har redan sagts mycket i debatten, och det har klart framgått att ärendet har mycket stor principiell betydelse. Men utifrån den mer principiella diskussionen har många praktiska frågor dryftats. Jag skall inte nu diskutera den principiella sidan av saken, utan jag skall begränsa mig till en mera praktisk fråga.

För snart 20 år sedan började vi moderater intensifiera Storstockholmsregionens glesbygdsfrågor, och det gällde då framför allt Stockholms skärgård. Vi ville slå vakt om en levande skärgård, dvs. en bygd som inte bara lever upp under sommaren utan som lever under hela året. För alla de hundratusentals svenskar som på olika sätt vill ge sin fritid och sin semester ett innehåll i skärgården är det ofantligt viktigt att skärgården lever året om. Det gick faktiskt ganska många år innan vi fick stöd från de övriga partierna kring målet: en levande skärgård. Men så småningom fick vi allt större förståelse för att det måste vidtas konkreta åtgärder, och till detta har inte minst – det vill jag gärna säga – skärgårdsbefolkningen och framför allt skärgårdsföreningarna medverkat. För dem har det stått klart att vi har den hembygd – var vi än bor – som vi själva förtjänar. Jag skulle alltså vilja väga in sysselsättningspolitiska synpunkter i debatten.

Det finns ca 120–130 yrkesfiskare i Östersjön. Av dem bor ca 11 i Stockholms län. Därutöver tillkommer sex sju yrkesfiskare som fiskar i Mälaren och som bor i Stockholms län.

I dag är ett trettiotal yrkesfiskare arbetslösa i hela riket, varav en bor i Stockholms län. Man kan alltså inte säga att arbetslösheten är riktigt så stor, men det är helt klart att yrkesfiskarnas sysselsättning kan påverkas menligt av socialdemokraternas strävan i denna fråga. Detta kan orsaka ökad arbetslöshet.

De flesta skärgårdsbor utövar flera olika yrken för att få tillräckliga inkomster för sitt uppehälle under hela året. Det var det som var utgångspunkten för den skärgårdsutredning som framlade ett förslag i början av 1970-talet.

Fisket är ett av de yrken som kan bedrivas under viss del av arbetsveckan eller under viss del av arbetsåret – vi bör alltså komma ihåg att just i denna skärgård och den typ av kust som den representerar betyder handredskaps-

fisket mer än något annat fiskesätt. Jag menar att detta bör vägas in när man diskuterar frågor som rör skärgården och kustområdenas befolkning.

Därutöver kan jag litet mera parentetiskt påminna om den ökande konsumentgrupp som efterfrågar färsk fisk. Visst har väl den djupfrysta fisken varit en innovation som vi konsumenter har uppskattat, men nog är det många som föredrar den färska fisken.

Sammanfattningsvis, herr talman, har denna fråga en arbetsmarknadspolitisk aspekt, och jag menar att den frågan – frågan om sysselsättningen – bör prioriteras.

Anf. 119 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets socialistiska majoritet har fattat beslut om att föreslå riksdagen att uppdra åt regeringen att utarbeta förslag som syftar till att underlätta fritidsfisket för allmänheten genom ett inlösande av handredskapsfiskerätten utefter vissa kuststräckor inkl. hela kusten runt Gotland.

Här har från flera talare framförts betänkligheter mot förslagets genomförande, och man har påtalat de negativa konsekvenser för yrkesfiskare och andra som bor vid kusterna som kan bli följden.

Jag skall här inte upprepa vad som tidigare har sagts men väl instämma i det som Anders Dahlgren har framfört.

Utskottet talar om allmänna rekreationspolitiska motiv som ett bärande skäl för att släppa handredskapsfisket fritt. Jag är inte så säker på att värdet av ökade fiskemöjligheter för de många människorna ligger enbart i att ohämmat släppa handredskapsfisket fritt, men jag tror att det är viktigt att alla berörda parter engageras på ett mera positivt sätt. Där torde bildande av fiskevårdsområden vara ett betydligt bättre sätt att snabbt åstadkomma den service som fritidsfiskarna efterfrågar och som samhället eftersträvar. Ett frivilligt samarbete mellan fritidsfiskarna och fiskerättsägare skulle bäst tillgodose krav på god fiskevård. Denna uppfattning delas av såväl Gotlands kommun som länsstyrelsen på Gotland.

Den direkta orsaken till att jag gått upp i debatten här i dag är att situationen förmodligen blir något allvarligare på Gotland än vid övriga kuster. Det skälet att vi som bekant har mer än 300 000 turister på Gotland varje sommar innebär självfallet att det blir stora påfrestningar på kustbefolkningen, och risken för konflikter är uppenbar.

Sedan urminnes tider används strandängarna och de marker som ligger ner mot stranden till betesmarker för ungdjur och kanske främst för fåren. Markägarna längs kusten är mycket upprörda över de olägenheter som kommer att uppstå vid ovarsam framfart med fordon, ofta med ihjälkörda och skadade lammungar som följd. Fritidsfolket lämnar stängsel öppna efter sig och iakttar inte alls de villkor som måste gälla vid betesdrift. Detta är erfarenheter som markägare gjort under i dag gällande förhållanden, och man känner alltså en stor oro för den utveckling som kan bli en följd, om förslaget genomförs.

De strandbönder vilkas ofta steniga och magra jordar inte ger tillräcklig

bärgning har i fisket ofta haft en inkomstkälla som gjort att de kunnat existera. Denna möjlighet ser de nu i viss mån hotad.

Ur naturvårdssynpunkt kan också stora värden stå på spel. Den ömtåliga strandmarken med häckande fåglar är ju ytterst känslig för de störningar som man på goda grunder också kan befara blir en av följdverkningarna.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till reservation 1.

Anf. 120 ÅKE WICTORSSON (s) replik:

Herr talman! Utefter Gotlandskusten kan varje svensk obehindrat fiska med nät. Däremot är handredskapsfisket inte fritt.

Nu säger Gunhild Bolander att om man släpper lös handredskapsfisket hotar man utkomstmöjligheten för fiskare och för de lantbrukare som existerar på strandområdena.

Min fråga till Gunhild Bolander är: Hur är detta möjligt? Är inte riskerna för och hotet mot utkomstmöjligheterna och möjligheter att överleva betydligt större genom det fria nätfisket som redan i dag finns på Gotland?

I själva verket är det ju så att denna punkt av fiskevattensutredningens förslag en gång i tiden tillstyrktes t. o. m. av yrkesfiskets riksorganisation i Sverige, därför att man upplevde att de nuvarande förhållandena var så relativt orimliga.

Anf. 121 GUNHILD BOLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag kan medge att inkräktandet vid handredskapsfisket kan vara en marginell del av det hela. Då är oron så mycket större bland markägarna och strandbönderna för de störningar som följer med fisket.

Anf. 122 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Medelåldern bland de svenska fiskefartygen är hög. Svenska marinens behov av hjälpfartyg i minröjningsorganisationen är stort. Det kan ha stor betydelse för svensk varvsnäring, om man från statens sida är beredd att satsa för att klara av en förnyelse av fiskeflottan och förse marinen med användbara hjälpfartyg.

Detta har framförts i motionen 1981/82:281. Samma synpunkter framfördes i en motion år 1981, dvs. en motion som står omtalad i utskottets betänkande och som avslogs här i kammaren våren 1981. Frågan är lika aktuell i dag, och i motsats till utskottet anser vi motionärer att det behövs en genomgång av tänkbara åtgärder från statens sida. Jag framförde här i kammaren den 2 juni 1981, när den föregående motionen behandlades, min förvåning över att försvarsutskottet inte beretts möjlighet yttra sig. Den gången var det näringsutskottet som behandlade motionen. Nu har den i samma fråga väckta motionen behandlats i jordbruksutskottet, men inte heller nu har försvarsutskottet fått yttra sig. Det är ganska förvånande att man inte heller denna gång tagit hänsyn till att problemet gäller både fiskeflottan och marinen.

Vi motionärer delar inte utskottets förhoppning, att önskemålen om

statliga insatser för att få fram fiskefartyg som kan utnyttjas även av marinen skulle vara tillgodosedda. Vad som hänt är att man beslutat att bygga ett fiskeskepp som kan vara användbart även för marint bruk. Intresset är stort från marinen att finna en bra lösning. I motionen begär vi tillsättande av en utredning med uppgift att föreslå lämplig utformning av stödåtgärder för byggande av fiskefartyg i plast, lättmetall eller trä, lämpade för såväl civilt som militärt bruk. Eftersom jag anser att en sådan utredning verkligen behövs för att man skall hitta en lösning, yrkar jag bifall till motionen 1981/82:281.

När det gäller det avsnitt i betänkandet där utskottet talar om behovet och möjligheterna att förnya fiskeflottan delar jag Jens Erikssons synpunkter och anser att man vid den fortsatta diskussionen i frågor rörande behov av förnyelse av fiskeflottan bör ta hänsyn till de ändringar som eventuellt kommer att göras i långtidsplanen.

Anf. 123 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall inte ge mig in i debatten om handredskapsfisket på annat sätt än att jag vill uttrycka tillfredsställelse med förslaget om frisläppande. Går förslaget igenom, är det en seger för demokratin, och det torde många känna glädje över.

Jag skall ta upp den mer udda frågan, den som utskottet kallar ljusterfiske efter ål. Den frågan gäller också en viktig fritidssysselsättning men för ett mycket mindre antal utövare. På grund av att gruppen är så liten har den mycket svårare att göra sig hörd, utöva påtryckningar och idka lobbyverksamhet.

Gruppens storlek borde inte få inverka på riksdagens beslut. Jag tror att vi generellt har anledning att vara mycket uppmärksamma på det här området.

Ljusterfiske är egentligen inte någon bra beteckning på det fiske som vi motionärer i motionen 1981/82:1037 föreslår åter skall få utövas i mycket begränsad omfattning. Det verktyg som vi föreslår skall få användas igen är inte ett konventionellt ljuster utan ett specialfångstmedel för fiske efter ål – bara just efter ål. Namnet ljuster har sedan gammalt en så dålig klang att det avskräcker dem som inte närmare känner till fångstättet.

Den här frågan diskuterades även förra året här i kammaren. Jag vet att det inte är populärt att envist återkomma när man fått stryk en gång, men jag försäkrar utskottet och kammarens ledamöter att jag gör det efter många påtryckningar. Frågan engagerar verkligen människorna i Blekingeskärgården – märkligt många med tanke på att alla vet att mycket få skulle få dispens för att använda metoden, om motionen skulle bifallas.

Ett är klart: Utskottets inställning har man ingen förståelse för. Den motivering som utskottet använde för avslag vid förra årets behandling hade inte mycken bärighet, och årets motivering är inte ett dugg bättre. Utskottet skriver: "Det kan knappast anses rimligt att medge återinförandet av en gammal fiskemetod av kulturella skäl och fritidssysselsättningskäl om

fiskemetoden av fiskeexpertis anses olämplig från fiskevårdssynpunkt. Motionen avstyrks således.”

Får jag fråga utskottets talesman: Betyder detta att det är rimligt att medge återinförande om vi kan bevisa att fiskemetoden inte är olämplig från fiskevårdssynpunkt?

Under senare år har jag tagit alla tillfällen i akt att fråga fiskeexpertis om deras inställning till s. k. ålhuttning. Ingen jag träffat har ansett att fiskemetoden är särskilt olämplig. Då har jag ändå talat med tjänstemännen på fiskelaboratoriet i Lysekil, vid havsforskningsinstitutet i samma trakt, med tjänstemän i fiskeristyrelsen och med många andra.

Den mest kunniga expertisen på området är utan tvivel ändå att söka i Blekinge, och varför inte peka på medlemmen av denna kammare Hans Wachtmeister, naturvårdaren och djurvännan. Ingen kan på allvar tro att han skulle kunna omhulda fångstmetoder med stort inslag av djurplågeri. Låt mig citera slutorden i hans inlägg i fjolårets debatt: ”Det är en mångtusenårig fiskemetod som det gäller, som nu till för kort tid sedan bevarats som ett levande kulturminne – och därtill, vilket man inte minst kan vara glad åt i dessa dagar, utan kostnader för det allmänna. Den kulturhistoriska faktorn väger med andra ord så tungt att man kan ifrågasätta om inte motionen hade bort remitteras till kulturutskottet i stället för till jordbruksutskottet. Vi har anledning att vara tacksamma mot dem som hjälper oss i denna del av kulturminnesvården, och jag yrkar därför än en gång bifall till min reservation.”

Herr talman! Med det sagda hemställer jag till kammarens ledamöter: Gör något ovanligt! Avskaffa ett onödigt förbud! Avskaffa en helt onödig restriktion!

Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Anf. 124 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! En seger för demokratin, säger Ralf Lindström att utskottets förslag är. Låt mig säga att det var ett ovanligt cyniskt yttrande. Ralf Lindström menar att om man bara är i majoritet så är allt tillåtet. Så är det inte. I ett demokratiskt beslut måste omtanken om, omsorgen om och konsekvensen för alla vägas in. De som i kustbygden och skärgården nu snart kanske får uppleva Ralf Lindströms demokratiska triumf betraktar inte denna som resultatet av en demokratisk syn utan som något som är motsatsen. De talar om konfiskation, om ödeläggelse, och deras ord förtjänar också att uppmärksammas i denna debatt.

Anf. 125 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag menar att det är en seger för demokratin i och med att alla får nästan samma möjlighet att utöva bl. a. handredskapsfiske. Det är ingen seger för den politiska demokratin – det är normalt att majoriteten får råda.

Torsdagen den
9 december 1982

*Meddelande om
interpellation*

Anf. 126 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Demokrati för Ralf Lindström är att alla delar lika. Då är det demokrati om jag kommer hem till Ralf Lindström och skördar i hans trädgård, om han har någon, eller av hans produkter. Det är då den högsta form av demokrati. Jag kan inte fatta yttrandet på annat sätt.

Anf. 127 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är en seger, ett litet steg mot ett mer demokratiskt samhälle, om alla får större rätt till naturtillgångarna, för det är vad det gäller.

Tyvärr har jag ingen trädgård, så jag har litet svårt att svara på frågan. Men om jag hade någon, så tror jag inte att vi skall blanda in den i det här ärendet.

Talmannen anmälde att andre vice talmannen Anders Dahlgren anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

13 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1982/83:67 Ändring i patentlagen (1967:837) m. m.

14 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 9 december

1982/83:48 av *Sten Sture Paterson* (m) till utrikes- och handelsministern om utformningen av u-landsbiståndet:

Den 9 juli 1982 invigdes Tanzanias Standardiseringsbyrå, Tanzania Bureau of Standards (TBS), av landets premiärminister Cleopa Msuya.

Institutionsbyggnaden är belägen i Ubungo, Dar-es-Salaam. Byggstarten skedde 1979, och kostnaden fram till invigningen uppgick till 28 milj. Tsh, ca 20 milj. kr. I byggnaden inryms lokaler för administration och provningslaboratorier för textil, livsmedel och kemi samt meteorologi. Som komplement tillkommer vid årsskiftet 1982-1983 ett materialprovningslaboratorium.

Sveriges stöd till TBS omfattar vidare att tillgodose behovet av nödvändig expertis (f. n. sju anställda experter), att utbilda personal (ett tjugofemtal TBS-tjänstemän har utbildats i Sverige, andra som stipendiater i andra länder), att med hjälp av svenska konsulter välja och inhandla utrustning till laboratorierna samt att tillhandahålla "back-up service". Verkställandet av

dessa åtaganden har på uppdrag av SIDA överlåtits på SIS Service AB.

I den löpande driften av TBS är SISSAB:s medverkan nödvändig under ännu några år. Svensk experthjälp skall ges till PR- och informationsverksamheten, till rådgivning angående distribution och marknadsföring av publikationer och tjänster samt åt TBS förstagångsrepresentanter vid internationella möten inom ISO, FAO och WHO. Behov finns av fyra svenska standardiseringsexperter i linjetjänst ävensom av konsult för planering av underhåll av byggnader och skötsel av laboratorierna. Finansiell hjälp önskas även till inköp av 18 prefabricerade hus samt till inköp av reservdelar och förbrukningsmaterial till laboratorierna.

Med industrialismens genombrott växte så småningom fram ett behov av standardisering av produkterna. Arbetet härmed inleddes i Sverige av svenska elektrotekniska kommittén (SEK) som bildades 1907. SEK följdes 1919 av elektriska standardiseringskommittén (ESK) och Sveriges mekanstandardisering (SMS). Ytterligare organ för standardisering tillkom fram till 1978 då standardiseringskommissionens i Sverige standardiseringsgrupp (SIS-STG) bildades.

Som synes hade Sverige en ca 40-årig snabb industriell utveckling bakom sig innan den första standardiseringskommittén bildades. Till denna tidrymd får läggas ytterligare 70 år för att komma fram till dagens organisation av standardiseringsverksamheten i vårt land.

I belysning av här beskrivna utveckling ger tillkomsten av TBS anledning till vissa reflexioner. Tanzanias industri är ännu föga utvecklad. Landet saknar nödvändig primär infrastruktur. Transportsystemet är bristfälligt. Väsentliga huvudvägar saknas eller är i dålig kondition på grund av eftersatt underhåll. Fordonsparken har en hög stilleståndsprocent på grund av onormalt stort slitage kombinerat med brist på reservdelar. Det tidigare livsmedelsexporterande landet är ej längre självförsörjande. Listan på fundamentala brister kan göras lång.

Utifrån den svenska biståndspolitiska målsättningen att ge hjälp till självhjälp finns anledning att ställa frågan om SIDA:s satsning på TBS ligger rätt i tiden för att uppfylla anförda målsättning. Mera livsnödvändiga behov än ett standardiseringsinstitut finns i nuet att tillgodose i Tanzania.

TBS har en utgifts- och en kostnadssida. Kapitalet för byggandet av TBS har i huvudsak tillskjutits från svenska biståndsmedel. Driften av verksamheten skall betalas av Tanzania. Det senare innebär en ytterligare belastning på en redan överansträngd statlig budget. För lång tid framåt torde det vara ogörligt att för TBS få en finansieringsbild för driften motsvarande den för SIS i Sverige där kostnader till 55 % täcks av näringslivet, till 15 % genom försäljning och till 30 % av staten. Sammantaget leder detta till den bedömningen att TBS länge kommer att ingå mera som en tärande än som en närande del av det tanzaniska samhället.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Vilka principiella slutsatser av här refererade exempel drar utrikes- och handelsministern rörande svenska biståndsinsatsers placering i tid och i

objekt för att ge bästa resultat enligt målsättningen "hjälp till självhjälp"?

15 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 9 december

1982/83:175 av *Hugo Hegeland* (m) till kommunikations- och försvarsministern om säkerhetsbestämmelserna för transporter på järnväg av högexplosiva varor:

Anser kommunikations- och försvarsministern att de säkerhetsbestämmelser som gäller för statens järnvägar vid transport av högexplosiva samt av mycket giftiga ämnen genom tätbefolkade områden är tillräckliga?

1982/83:176 av *Wiggo Komstedt* (m) till kommunikations- och försvarsministern om spårbunden trafik mellan Stockholm och Arlanda flygplats:

Vid riksdagens beslut om utflyttningen av flygtrafiken från Bromma flygplats till Arlanda uttalade den dåvarande socialdemokratiska riksdagsminoriteten att de då påtalade problemen med kommunikationerna till och från Arlanda borde lösas med spårbunden trafik.

Har socialdemokraterna samma uppfattning i regeringsställning som de då hade i oppositionsställning?

Om så är fallet, vad avser regeringen att vidtaga för åtgärder?

1982/83:177 av *Maj Kempe* (vpk) till arbetsmarknadsministern om anställning vid Samhällsföretag AB av personer med svårare handikapp:

Verksamheten inom Samhällsföretag AB skall enligt riksdagsbeslut bedrivas "effektivt och i enlighet med företagsekonomiska principer". Farhågor har i olika sammanhang uttryckts för att detta kan leda till en minskad benägenhet att i verksamheten ta emot personer med svårare handikapp. På senare tid har också förekommit uppgifter, bl. a. från handikapprörelsen och från arbetsförmedlingar, om att man vid Samhällsföretags enheter i ökad utsträckning vägrar att ta emot svårt handikappade just med hänvisning till att man måste uppfylla det nämnda kriteriet.

Jag vill mot denna bakgrund fråga arbetsmarknadsministern:

Är regeringen beredd att vidta åtgärder för att öka möjligheterna för personer med svårare handikapp att få anställning inom Samhällsföretag AB?

16 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 45

Torsdagen den
9 december 1982
